

Apuja aktiivisuuteen, välineitä verkostoihin

**Avoimissa oppimisympäristöissä aktiiviseksi kansalaiseksi
- kehittämisohjelman hankkeiden hyviä ja lupaavia käytäntöjä**

Mika Sihvonen ja Kirsi Saloniemi (toim.)

Apuja aktiivisuuteen, välineitä verkostoihin

**Avoimissa oppimisympäristöissä
aktiiviseksi kansalaiseksi
- kehittämisohjelman hankkeiden
hyviä ja lupaavia käytäntöjä**

**Mika Sihvonen ja Kirsi Saloniemi
(toim.)**

Hämeen ammattikorkeakoulu

Apuja aktiivisuuteen, välineitä verkostoihin

Avoimissa oppimisympäristöissä aktiiviseksi kansalaiseksi - kehittämissohjelman hankkeiden hyviä ja lupaavia käytäntöjä

Mika Sihvonen ja Kirsi Saloniemi (toim.)

Painettu

ISBN 978-951-784-566-3
ISSN 1795-4231
HAMKin julkaisuja 1/2012

e-julkaisu

ISBN 978-951-784-563-2 (PDF)
ISSN 1795-424X
HAMKin e-julkaisuja 1/2012

© Hämeen ammattikorkeakoulu ja kirjoittajat

JULKAISIJA – PUBLISHER

Hämeen ammattikorkeakoulu
PL 230
13101 HÄMEENLINNA
puh. (03) 6461
julkaisut@hamk.fi
www.hamk.fi/julkaisut

Ulkoasu ja taitto: HAMK Julkaisut

Hämeenlinna, tammikuu 2012

Sisällys

Esipuhe	5
English Summary	7
Leena Vainio & Jarmo Viteli: Matkalla kohti avointa oppimisympäristöä	11
Leenu Juurola: Ideointia ja innovointia – yhdessä oppimista innovaatio- pelin avulla	17
Maija Saraste: Virtuaalipolulta uusia elämyksiä ja kokemuksia	21
Leena Tornberg: Lähin oppimisen ympäristö löytyy omalta työpaikalta tai -yhteisöstä	25
Leena Elenius, Paula Saunamäki, Tarja Keski-Mattinen, Ella Mustamo, & Lena Sångfors: Yhteisöllisyyden ja osallistumisen uusia keinoja - Verkko haltuun	31
Eeva-Liisa Rasmus & Ellen Pautamo: Oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin	35
Mika Mustikkamäki: Medialukutaito palvelujen kehityksessä	43
Anni Venäläinen: Kuinka tehdään elämyksellinen opastus?	47
Jaana Ylänen: Parempaa palvelua erityisryhmille!	51
Anne Ojanperä: Kuinka kulttuurilaitos tavoittaa paikalliset yrittäjät?	55
Liisa Kirves: Tietotaitotalkoiden toteuttaminen	59
Ritva Hyttinen, Susanna Kolehmainen & Samuel Raunio: Vuoropuhelua verkostojen välillä	63
Ulla Rohunen: Kahvi sosiaalisen oppimisympäristön vahvistajana	67
Marja-Liisa Viherä: Avoimella päätöksenteolla toiminnan muutokseen	69
Marko Mehtälä: Tukipalvelut onnistuneen webinaarin avaimena	77
Virpi Hirvensalo: Paikkatiedon avulla ympäristöä oppimaan	81
Aleksi Hellsten: Tietoyhteiskuntaosaamista editointitilan ja verkkospurttien avulla	87
Maija Saraste: Häme-Wiki kokoaa tietoa ja tarinoita Kanta-Hämeestä	91
Leena Tornberg: Vertaisoppimista miniverkostolla	97
Piritta Seppälä: Jakamisen ja linkittämisen ihmeellinen maailma	101
Samppa Rohkimainen & Marja Haapaniemi: Menetelmiä palveluiden vaikuttavuuden arviointiin	109
Janne Hirvonen, Outi Ponkala-Kurttila & Mika Petäsno: Hankkeen väliarviointi työpajassa	117
Susanna Kivelä: Paikallisuus ja tietoyhteiskunnan virtuaaliset verkostot lähiyhteisöissä	119
Tiina Front-Tammivirta, Titi Tamminen & Anne Rongas: Verkostohankkeen koordinointi ja viestintä	125
Mika Sihvonen: Tutkijayhteistyö verkostohankkeessa	129

MUUTTUVA OPPIMISYMPÄRISTÖ

UUDET TOIMINTAKULTTUURIT

AKTIIVISUUTTA TEKNOLOGIAN AVULLA

MENETELMIÄ HANKKEILLE JA VERKOSTOILLE

Esipuhe

Kuinka julkiset organisaatiot voivat hyödyntää uusien teknologioiden mahdollisuuksia asiakkaittensa palvelemiseen tai osallistamiseen? Entä millaisilla keinoilla kulttuurilaitokset voivat parantaa asiakkaittensa tietoyhteiskuntataitoja ja osallistumisen edellytyksiä? Pitääkö palvelua tarjoava rakennus ja tila nähdä entistä enemmän toiminta- ja oppimisympäristönä, joka perinteisten palveluiden lisäksi tarjoaa mahdollisuuksia verkostoitua, ottaa kantaa, osallistua kehittämistoimintaan ja tunnistaa omia oppimistarpeitaan?

Tämä teos esittelee Avoimissa oppimisympäristöissä aktiiviseksi kansalaiseksi -kehittämishankkeissa mukana olevien hankkeiden hyviä ja lupaavia käytäntöjä sekä aihealueeseen liittyviä erityisteemoja. Opus on tarkoitettu kaikille kansalaisten aktivoinnista ja osallistamisesta, tietoyhteiskunnan perustaitojen levittämisestä, oppimisympäristöistä, innovoinnista sekä käytäntöjen kuvaamisesta kiinnostuneille, kuten esimerkiksi hankkeissa työskenteleville, organisaatioiden ja työn kehittäjille, suunnittelijoille, opettajille ja aktiivisille kansalaisille. Artikkelien esittelemät käytännöt on pyritty kirjoittamaan siten, että niillä on annettavaa eri toimialoille vaikka ne olisikin alun perin kehitetty tai jalostettu jonkin tietyn sektorin, kuten vaikkapa museo- tai kirjastoalan käyttöön.

Hankeverkoston taustalla toimiva AKTIIVI-koordinoitihanke on olemassaolonsa aikana pohtinut hanketiedon säilymisen ja levittämisen haasteita: *Minne katoaa kehittämishankkeissa syntynyt tieto tai niissä luodut hyvät käytännöt? Kuinka käytännöt juurrutetaan hankkeen taustaorganisaatioihin tai kuinka niitä jalostetaan ja siirretään kokonaan uusille toimintakentille?* Koordinoitihanke on nostanut systemaattisesti esiin käytäntöjä muun muassa Lupaavien käytäntöjen tori -tapahtumassa, jossa hankkeet markkinoivat lupaavimmat käytäntönsä muille hankkeille. Vaikka osa käytännöistä ei ehkä saanutkaan vastakaikua toisissa hankkeissa, oli tärkeintä, että käytännöt ja hankkeissa tehty työ saatiin tuotua esiin ja niiden jatkojalostus mahdollistui. Tämä teos on jatkoa kyseiselle käytäntöjen markkinoinnille. Terminologian taustalla on Arnkilin ym. (2007) esiintuoma jaottelu, kiinnostavista, lupaavista, hyvistä sekä kestävistä käytännöistä. Koska hankkeissa luotujen käytäntöjen toiminnasta ei ole saatu vielä pitkän aikavälin tietoa, on tässä kirjassa panostettu käytäntöihin, joiden toimivuudesta on hanketyössä ehditty saada jo selkeää näyttöä tai niitä kehittämässä olleet asiantuntijat kokevat ne työssä kannalta lupaaviksi.

Kirjan sisällys

Kirja jakaantuu neljään päälukuun, joista ensimmäisessä *Muuttuva oppimisympäristö* -luvussa tarkastellaan uudenlaisia, innovatiivisia ja avoimia oppimisympäristöjä. Luvun aloittaa **Leena Vainion** ja **Jarmo Vitelin** artikkeli *Matkalla kohti avointa oppimisympäristöä*, jossa kuvataan tule-

vaisuuden oppimisympäristöjä sekä esitetään näkökulmia siihen, kuinka teknologia tukee oppimista ja avaa uudenlaisia oppimisympäristöjä. Luvun päättää **Eeva-Liisa Rasmuksen ja Ellen Pautamon** asiantuntijapuheenvuoro *Oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin*, joka käsittelee saamen kielten ja kulttuurin asemaa sekä opetusta Suomessa. Muista luvun artikkeleista vastaavat **Leena Juurola, Maija Saraste, Leena Tornberg, Leena Elenius, Paula Saunamäki, Tarja Keski-Mattinen, Ella Mustamo ja Lena Sägfors**. Muuttuva oppimisympäristö -luku pitää sisällään esimerkkejä sekä käytännön toteutuksia tämän hetken ja tulevaisuuden oppimisympäristöistä, joissa aktiivinen oppija toimii. Verkko haltuun - Nätet i besittning! -hankkeen kaksikieliseen teemaan liittyen osa kyseisen artikkelin tekstistä on tarjolla ruotsinkielisenä.

Kirjan toinen luku *Uudet toimintakulttuurit* tarjoaa perusteltuja vaihtoehtoja perinteisten ajattelumallien uudistamiseen ja toisaalta nostaa perinteisiä yhteisöllisyyden keinoja kuten talkooperiaatteet tai yhdessä koettut elämykset avuksi nykypäivän oppimistilanteisiin. **Mika Mustikkamäki** kuvaa artikkelissaan *Medialukutaito palvelujen kehityksessä*, kuinka kirjasto voi ottaa aktiivisen rooliin lasten ja nuorten mediakasvatuksessa. *Tietotaitotalkoiden toteuttaminen* -artikkelissa **Liisa Kirves** puolestaan kuvaa, kuinka talkoomenetelmää voidaan hyödyntää yhteisön yhteisen tuotoksen tekemisessä. Kirjoittajina luvussa toimivat myös **Anni Venäläinen, Jaana Ylänen, Anne Ojanperä, Ritva Hyttinen, Susanna Koolehmainen, Samuel Raunio, Ulla Rohunen** sekä **Marja-Liisa Viherä**. Toinen luku herättää lukijan pohtimaan, kuinka oma yhteisö tai organisaatio voisi muuttaa yksittäisiä toimintatapojaan ja samalla uudistaa toimintakulttuuriaan.

Kirjan kolmannessa *Aktiivisuutta teknologian avulla* -luvussa tarkastellaan, millaisia osallistamisen ja verkostoinnin mahdollisuuksia erityisesti uudet verkkoteknologiat tarjoavat. **Marko Mehtälän** aiheena on verkkoseminaarien, eli webinaarien onnistumiseen tähtäävät valmistelut ja tukipalvelut. **Virpi Hirvensalo** ottaa esiin paikkatietoteknologian peruseriaatteet ja paikkatiedon avulla tapahtuvan oppimisen mahdollisuudet. **Alexi Hellsten** ja **Maija Saraste** esittelevät konsepteja, joilla organisaatio voi osallistaa asiakkaansa tallentamaan omaa paikallishistoriaansa ja tekemään henkilökohtaisia arkistoja modernin informaatioteknologian avulla.

Kirjan viimeinen luku *Menetelmiä hankkeille ja verkostoille*, lähestyy verkostoitumisen teemoja eri näkökulmista. **Leena Tornberg** ja **Mika Sihvonen** tarkastelevat omissa artikkeleissaan verkostoissa tapahtuvaa asiantuntijuuden kehitystä ja osallistumisen edellytyksiä. **Susanna Kivelä** puolestaan pureutuu tietoyhteiskuntaan siirtymisen myötä tapahtuvaan yhteisöllisyyden ja verkostojen muutokseen. **Piritta Seppälä** esittelee artikkelissaan sosiaalista mediaa hyödyntäviä keinoja hankkeiden ja järjestöjen viestintätarpeisiin. **Tiina Front-Tammivirta, Titi Tamminen ja Anne Rongas** perehtyvät niin ikään sosiaalisen median mahdollisuuksiin verkostomaisen hankkeen sisäisessä viestinnässä. Hankkeet saavat menetelmiä myös väliarvointiin sekä palveluidensa vaikuttavuus-

den arviointiin kahdessa neljännen luvun artikkelissa, jossa kirjoittajina ovat toimineet **Samppa Rohkimainen** ja **Marja Haapaniemi** sekä **Janne Hirvonen**, **Outi Ponkala-Kurtio** ja **Mika Petäsno**.

Nokian ja Tornion välisillä tiedon valtateilla 18.10.2011
Mika Sihvonen ja Kirsi Saloniemi

Lähteet

Arnkil, R., Spangar, T. & Jokinen, E. (2007). *Hyvä vertaisoppiminen kuntatyön arjessa. Toteutettavuusanalyysi hyvien käytäntöjen välittämisestä*. Acta nro 196. Helsinki: Kuntaliitto.

English Summary

This handbook is related to the European Social Fund supported network of projects entitled Active Citizen of the Open Learning Environment. The participatory projects are developing new practices to promote active citizenship and to respond to the demands of the information society by using new tools and modes of action. The main purpose of this book is to disseminate the best practices of the projects.

The book is intended for the developers, teachers, project personnel and active citizens – everybody who is interested in active citizenship and new organizational ways to participate.

The book is divided into four chapters. In the first chapter the articles foster the idea of open learning environments, which can be everywhere and where the new information technology offers new opportunities. The second chapter deals with the new ways of thinking in learning and in the work-place. For instance, we have a lot of traditional good practices which can be used in the new concepts. The third chapter is about new technology related services using GPS-system and new on-line technology.

The fourth chapter presents different views on networks and communities and also proposes practices for project work.

For more information in English:
www.aktiivi.info

MUUTTUVA OPPIMISYMPÄRISTÖ

Matkalla kohti avointa oppimisympäristöä

Leena Vainio ja Jarmo Viteli

Tieto- ja viestintäteknikka oppimisessa ja aktiivisessa kansalaisuudessa tarjoaa meille Januksenkasvot. Se antaa mahdollisuuden laajaan vuorovaikutukseen, uusiin sisältöihin, tiedon jakamiseen ja tuottamiseen, ajasta ja paikasta riippumatonta läsnäoloa, oppimista ja runsaasti erilaisia palveluja. Toisaalta se voi viedä osan yksityisyyttäsi, aikasi ja murtaa oikeat sosiaaliset suhteet. Voit joutua kiusaamisen tai vihapuheiden kohteeksi ja sinun tietojasi yritetään kalastella väärinkäyttöksiin. Oppimisen sijaan sinusta tulee pintaselailija, joka ei malta syventyä ja keskittyä. Tässä artikkelissa kuvataan tulevaisuuden oppimisympäristöjä ja pohditaan, miten teknologia tukee oppimista ja avaa oppimisympäristöjä aktiivisille toimijoille.

Leena Vainio,
tutkimuspäällikkö,
Hämeen ammattikorkeakoulu, eLearning Centre,
AKTIIVI-hankkeen
koordinaattori

Mitä tarkoitamme oppimisympäristöillä?

Käsite avoimet oppimisympäristöt on hyvin laaja. Siihen liitetään fyysiset tilat, virtuaaliset tilat, teknologia, sosiaalinen ympäristö ja verkostot ja myös mentaalinen ilmapiiri. Kaikki tekijät vaikuttavat oppijan aktiivisuuteen ja oppimismotivaatioon. Sitran raportissa (Hautamäki 2008) todetaan, että oppimisympäristön rakentaminen ei ole vanhan toistamista. Se vaatii uutta suunnistautumista oppimisen muuttuvassa maastossa.

Miten valmiita oppijamme ovat muuttamaan oppimistapojaan ja miten valmiita ovat eri instituutioiden omistajat ja toimijat purkamaan perinteiset oppimisympäristöjen rakenteet. Olemmeko valmiita dialogiseen oppimiseen? Olemmeko jo vuosisatoja tottuneet tiettyihin oppilaitosten, kirjastojen ja museoiden toimintamalleihin. Oppilaitosta suunnittelevalta arkkitehti on omassa oppilaitoksessaan istunut kiltisti pulpetissa omassa rivissään ja oppija on saanut esimerkin viisaasta opettajasta, jolla oli valmiina vastaus kaikkiin kysymyksiin. Kirjastot puolestaan ovat paikkoja, joissa kirjat ja lehdet ovat siististi hyllyissä ja ihmiset kulkevat hiljaa kirjahyllyjen välissä etsien itselleen sopivaa luettavaa ja tietolähdettä. Museossa taas säilytetään vanhoja tavaroita ja tietoja entisaajan kulttuurista. Viime vuosina perinteisiä toimintamalleja on rikottu ja kaikkiin edellä mainittuihin instituutioihin on kehitelty aivan uudenlaisia fyysisiä ja toiminnallisia ratkaisuja ja oppijat ja palvelujen käyttäjät ovat olleet tyytyväisiä uusiin toimintamuotoihin. Näitä uusia ratkaisuja kehitetään lisää ja hyviä tuloksia levitetään. Osoittavathan tutkimuksetkin, että oppimisympäristöillä on vaikutusta oppimistuloksiin (ks. State Government Viktoria 2011) Tärkeää kehittämisessä on myös se, että eri instituutiot yhdessä rakentavat oppimisen polkuja. Näin erilaiset ihmiset satunnaisesti kohtaavat – innovaatiotutkimuksen mukaanhan juuri satunnaiset kohtaamiset saattavat parhaimmillaan johtaa uuden tiedon

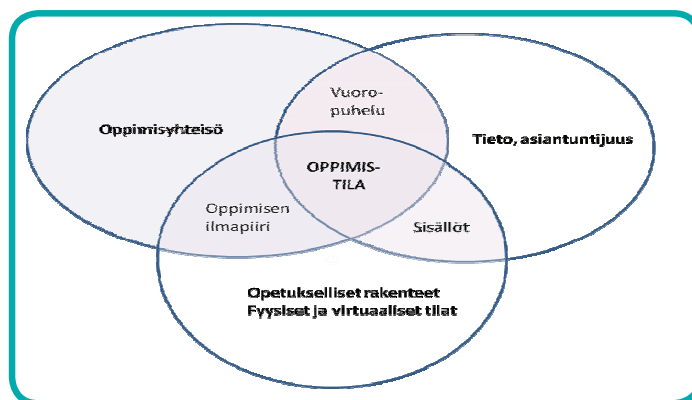
Jarmo Viteli,
tutkimusjohtaja, Tampere
Research Center for
Information and Media
(TRIM), Tampereen
yliopisto, AKTIIVI-
hankkeen toimija

ja lisäarvon luomiseen (ks. Hautamäki 2008). Tällä hetkellä näyttää siltä, että huomiota kiinnitetään paljon oppimisympäristöjen infrastruktuuriin ja teknologiaan. Samalla huomiota on kiinnitettävä myös innovatiivisiin toimintatapoihin, aivan erilaisiin arviointimalleihin ja yhteisöllisiin työskentelymalleihin, joissa ratkaistaan aitoja ongelmia eli tiedon kanssa aidosti työskennellään.

Dialogisuutta oppimiseen

Oppimisen uutta maastoa voisi hahmottaa Garrisonin ja Vaughan (2008) mukaan yhteisöllisen tiedonrakentamisen mallina, jossa oppimistilan muodostaa sosiaalinen (oppimisyhteisöt), tiedollinen/asiantuntemuksellinen (oppimisen polut) ja opetuksellinen läsnäolo (oppimisen tilat) (kuvio 1).

Oppimisyhteisö eli sosiaalinen läsnäolo muodostuu avoimesta keskustelusta, yksilöiden ja ryhmien välisestä koheesiosta ja henkilökohtaisista kokemuksista ja vahvoista tunteista lähteivistä kokemuksista. Merkityksellinen keskustelu alkaa vain yhteisöissä, joissa voidaan avoimesti keskustella ja oppijat kokevat, että he voivat luottamuksellisesti tuoda esiin keskeneräisiäkin ajatuksia ja tätä kautta kehittää omaa osaamistaan. Sosiaaliset suhteet luovat yhteenkuuluvuuden tunteen, tukevat vapaata ilmaisua ja ylläpitävät koheesiota, mutta välttämättä tämä ei vielä kuitenkaan riitä ammatilliseen kehittymiseen (Garrison ja Vaughan, 2008). Opetusteknologia tarjoaa laajoja mahdollisuuksia erilaisten oppimisyhteisöjen ylläpitämiseen. Virtuaalituloissa opettajan rooli luottamuksen rakentajana on erittäin merkittävä.

Kuvio 1. Yhteisen tiedon rakentamisen malli

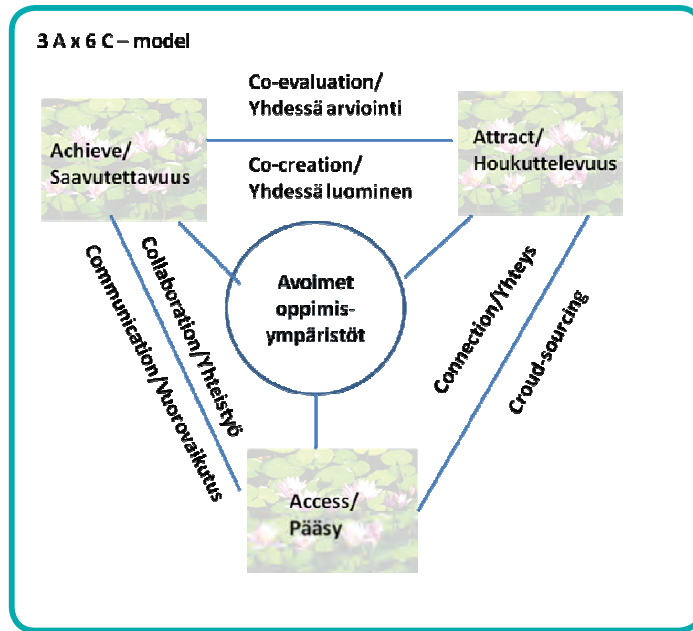
Sosiaalinen vuorovaikutus ei riitä kuitenkaan ylläpitämään oppimisen tavoitteellisuutta. Korkeatasoinen oppiminen tarvitsee lisäksi reflektiota ja asiantuntijatukea ja tiedon soveltamista ongelmanratkaisun kaut-

ta. Tarvitaan erilaisia oppimisen polkuja ja mahdollisuuksia testata tietoa aidoissa ongelmatilanteissa. Sosiaalinen vuorovaikutus tulisi kytkeä ongelmanratkaisutilanteisiin hyödyntämällä monimuotoisia opetusteknologiaratkaisuja. Samaan lähestymistapaan ovat päätyneet myös Paavola & Hakkarainen (2005), puhuessan *trialogisesta oppimisesta* eli tiedonluomisenäkökulmasta. *Trialoginen näkökulma* kiinnittää huomiota siihen, miten oppijat kehittävät yhdessä systemaattisesti tietoa ja kehittävät yhteisiä tuotoksia (tekstejä, käsitteellisiä artefakteja, teorioita, käytäntöjä, tuotteita jne.). Perinteisiä oppimisen metaforia (Paavola et al 2004) ovat 1. Tiedonhankintametafora – *monologinen näkökulma*, joka korostaa yksilön oppimista. Oppiminen on yksilön tiedon prosessointia omassa *päässään*. 2. Osallistumisenäkökulma – *dialoginen-/vuorovaikutusnäkökulma*, jossa yhteisöllinen toiminta korostuu. Oppiminen tapahtuu ennemminkin tietyissä tilanteissa toimimalla ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja tietoa tärkeämpiä ovat yhdessä tekemisen käytännöt. Tiedonluomisenäkökulmaan sisältyy aineksia molemmista edellisistä metaforista, mutta jälkimmäisessä korostuu yhteinen, kehitettävä kohde. Trialogisuudessa dialogi palvelee yhteisen konkreettisen kohteen kehittämistä.

Oppimisympäristömme on rakennettu erityisesti palvelemaan kahta jälkimmäistä oppimisen metaforaa ja ne palvelevat erityisesti opettajien opetustyötä. Hyvin vähän on kiinnitetty huomiota trialogin mahdollisuuteen ja aitoon yhdessä tekemiseen ja opiskelija- tai toimijalähtöisten vuorovaikutteisten oppimisympäristöjen rakentamiseen. Tässä onkin meidän haasteemme, aktivoida jokainen oppijaksi ja uuden tiedon luojaiksi omista lähtökohdistaan – aktiivinen toimija selviää myös Januksen pimeän puolen kasvoista.

Avoimet oppimisresurssit haasteena

Elinikäinen jatkuva oppiminen mahdollistuu, jos oppimisen resurssit ovat kaikkien saatavilla avoimesti asuinpaikasta ja varallisuudesta huolimatta. Kirjastot ovat erittäin tärkeässä roolissa avointen oppimisresurssien tarjonnassa. Mutta yhtä tärkeää on oppilaitosten ja opettajien rooli. Avoimuus kannustaa resurssien ja sisältöjen sekä kokemusten jakamiseen ja vaihtamiseen. Avoimuus lisää yhdessä tekemistä, jakamista ja viestintää eri toimijoiden välillä. Etelä-Koreassa Hanyang University aloitti oman avoimien oppimisresurssien tuottamisen 2010 ja valitsi 3 A:n ja 6 C:n (kuva 2.) orientaation omaksi toimintatavakseen. Mallissa kuvataan tiedon rakentamisen ekologiaa. Toimintamalliin liittyvät avointen oppimisympäristöjen ja aktiivisen kansalaisuuden kaikki elementit. Kaikilla on oltava pääsy tietoon ja mahdollisuus omaan tuottamiseen ja jakamiseen, mutta tekemisen on oltava mielekästä ja houkuttelevaa. Mukavassa helposti käytettävässä ympäristössä ihmiset innostuvat uusien asioiden tekemiseen yhdessä.

Kuvio 2. Avoimet ympäristöt ja yhdessä tekemisen malli

Miten avoimuus ja avoin toiminta toteutuvat kehittämissuunnitelmassamme

Vuodesta 2008 lähtien on valtakunnallisessa ESR-ohjelmaan kuuluvas-
sa Avoimissa oppimisympäristöissä aktiiviseksi kansalaiseksi -kehittä-
missuunnitelmassa paneuduttu kansalaisten aktivoimiseen erilaisissa avoi-
missa oppimisympäristöissä. Avointen oppimisympäristöjen rakentajia
oppilaitosten lisäksi ovat kirjastot, museot ja kulttuurilaitokset ja näiden
kaikkien tulisi mahdollistaa aktiivinen kansalaisuus omilla toimintata-
voillaan. Ja lisäksi oppimisympäristönä toimii koko yhteiskunta: työpai-
kat, kahvilat, kadut, luonto jne. – kaikkialla opitaan.

Poikola (2011) kuvaa avoimuutta kolmena eri tasona. Alimmaisena on lä-
pinäkyvyys, joka siis tarkoittaa lähinnä viestintää ja luo puitteita osal-
listumiselle ja vaikuttamiselle. Seuraavassa tasossa jo kommentoidaan
ja annetaan palautetta. Ylimmän tason avoimuutta on yhteistoiminta eli
yhdessä tekeminen ja tuottaminen. Hankkeiden sisällä varmaan toimi-
taan kaikilla kolmella tasolla jo hyvin, mutta ulospäin näkyvyys ja vuo-
rovaikutus ja varsinkin yhdessä tekeminen eri tahojen kanssa vaativat
vielä paljon opettelua ja harjaantumista.

Tuotoksia jokainen projekti julkaisee hyvin, mutta varsinaista toimin-
taa ja tekemisen tapaa on vähän projektin toteutuksen vaiheissa ehdit-

ty tehdä näkyväksi. Toisaalta taustalla on aina rahoittajan säännöt, jotka hieman pelottavat – teenkö oikein jos julkaisen tämän näin. Ja uskallanko kertoa epäonnistumisista? Niistähän kuitenkin parhaiten opitaan – olisiko hyvä, että jokainen kertoisi myös yhden tarinan siitä, mitä opin epäonnistuessani.

Uutta toimintakulttuuria on myös eri hallinnonalojen välinen yhteistyö. Menee aikansa ennen kuin kirjastot ja oppilaitokset oikeasti tekevät yhteistyötä – avoimesti ja aktiivisesti. Nytkin kyllä tehdään yhteistyötä, mutta kumpikin oman organisaatiokulttuurin lähtökohdista. Voisiko kirjasto olla yhä enemmän oppilaitosten oppimiskeskus, jonne oppijat voisivat tulla yhdessä tekemään ja viihtymään yhteisen tekemisen äärelle?

Toimintakulttuurin muutokseen tarvitaan aikaa. Kunkin omaa toimintaympäristöä, koulua, kirjastoa, museota tai muuta työpaikkaa voisi kuvailla omina ekosysteeminään. Niinpä kun haluamme muuttaa ekosysteemiä tuomalla sinne uuden lajin, sen on löydettävä siellä oma paikkansa. Ekosysteemi on jo ennen uuden lajin tuloa täynnä, joten uuden tulijan on vallattava tilaa jo olemassa olevilta lajeilta. Tätä ekosysteemi-analogiaa soveltaen voidaan todeta, että meillä on vielä matkaa ennen kuin avoin toimintakulttuuri ja siihen liittyvä teknologian sovellusten käyttö ovat löytäneet paikkansa organisaatioiden ekosysteemissä. Tämän vuoksi ei riitä että tuodaan uusia välineitä ja toimintamalleja organisaatioiden käyttöön. Muutokseen tarvitaan jatkuvaa tukea ja muutosprosessin analysointia niin yksilö- kuin yhteisötasolla. ”Asiat ovat niin kuin miltä ne tuntuvat” on joskus politiikassa sanottu. Ihmisten tuntemusten kautta voidaan saada muutosta aikaan ja siihen tähtäämme yhdessä toimijoiden kanssa. Kyseessä on prosessi, jossa rakennetaan uusia yhteisiä merkityksiä yhteistyössä ja sille on annettava oma aikansa. Tuomalla prosessiin analysoitua tietoa ja ihmisten tuntemuksia voidaan prosessia edistää yhteisen merkityskentän viitekehyksessä kohti haluttua suuntaa.

Viitteitä:

- Garrison, D.R. & Vaughan, N.D. (2008). *Blended Learning in Higher Education. Framework, Principles and Guidelines*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Hautamäki, A. (toim.) (2008). Oppimisen muuttuva maasto. Taloudellisesta taantumasta nousuun oppimista kehittämällä. Kansallinen ennakointiverkosto. Oppiminen ja koulutus tulevaisuustyöryhmän raportti. Helsinki.
- Paavola, S., Lipponen, L. & Hakkarainen, K. (2004). Models of Innovative Knowledge Communities and Three Metaphors of Learning. *Review of Educational Research* 74(4), 557 – 576.
- Paavola, S. & Hakkarainen, K. (2005). The Knowledge Creation Metaphor - An Emergent Epistemological Approach to Learning. *Science & Education* 14(6), 535 – 557 (draft available online).

- Poikola, A. (toim.) (2011). Verkkodemokratia kaupungissa. Nettiajan kansalaisyhteiskunnan verkosto. URL: http://www.mahdollista.fi/julkaisut/verkkodemokratia_kaupungeissa/
- Saloniemi, K. (2011). Aktiivinen kansalaisuus ja avoimet oppimisympäristöt tulevaisuudessa. Aktiivi-hankkeen ennakointiraportti. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja B. raportit ja selvitykset 3/2011.
- State Government Viktoria, Department of Education an Early Childhood Developmnet. (2011). Research into the connection between built learning spaces and student outcomes. Literature review. Paper No. 22. URL: http://www.eduweb.vic.gov.au/edulibrary/public/publ/research/publ/blackmore_learning_spaces.pdf.

Ideointia ja innovointia – yhdessä oppimista innovaatiopelin avulla

Leenu Juurola

Voiko yrityksen kokouspäivä museossa pitää sisällään muutakin kuin oman palaverin päätteeksi pidettävän perinteisen opastetun kierroksen? Miten museon tarjoama ohjelma voisi aidosti vastata yritysryhmän tarpeisiin? Millainen museopalvelu voisi tukea ryhmän tiimityöskentelytaitoja, positiivista ilmapiiriä tai uusien ideoiden tuottamista?

Opetusministeriön rahoittamassa InnoApaja-hankkeessa tavoitteena on kehittää Tekniikan museosta aktivoiva oppimisympäristö. Hankkeessa on tuotettu uudentyyppisiä palveluja ja toimintamalleja erityisesti koululaisryhmille. ESR-rahoitteisessa Avara museo – kehittyvä oppimisympäristö aikuisille -hankkeessa Tekniikan museon kohderyhmänä ovat yritysikäijät. Uuden hankkeen käynnistyttyä oli luontevaa ryhtyä testaamaan InnoApajassa tuotettuja toimintamalleja uuden kohderyhmän kanssa. Miten esimerkiksi Ihmeelliset innovaatiot -peli sopisi osaksi yrityksen museovierailua ja kokouspäivää?

Leenu Juurola,
projektipäällikkö,
InnoApaja-hanke,
projektiasiantuntija,
Avara museo -hanke

Moduuleista kokouspaketeiksi

Tekniikan museossa tavoitteena on tuottaa aikuiskävijöille monipuolinen valikoima erityyppisiä ohjattuja palveluja, joista kukin yritys tai yhteisö voi valita omaan ohjelmaansa parhaiten istuvan kokonaisuuden. Moduuleihin mahtuu niin lyhyempiä herättelyharjoituksia, mobiili- tai innovaatiopelin pelaamista kuin toiminnallisia opastuksiaakin. Palveluiden testaaminen pilottiryhmien kanssa on ollut antoisaa. Yritysvieraat ovat antaneet arvokkaita vinkkejä sekä moduuleiden sisältöön että erilaisten moduuliyhdistelmien koostamiseen liittyen. Pilotoinnin myötä esiin ovat nousseet myös toimivimmat konseptit, jotka istuvat monenlaisten ryhmien kokouspäiviin. Yksi selkeä yritysryhmien suosikki on ollut Ihmeelliset innovaatiot -pelin pelaaminen.

Miksi innovaatiopeli?

Museonäyttelyä ja museoesineitä voidaan tarkastella useasta eri näkökulmasta. Tekniikan museon kokoelmista löytyvää pyykkipoikaa voidaan tutkia teknisenä esineenä vaikkapa mekanismin tai materiaalin näkökulmasta, mutta se voi olla myös osa innovaatioketjua. Miten pyykkipoika on vuosien varrella muuttunut? Millaisia innovaatioita sen kehitykseen kätkeytyy? Innovaationäkökulma tarjoaa luontevan keinon

myös kävijän osallistamiseen. Innovaatiotaitojen kehittäminen on tärkeää meille kaikille riippumatta siitä teemmekö töitä kansainvälisessä yrityksessä, tutkimuslaitoksessa, koulussa vai rakennuksilla.

Kun Tekniikan museoon suunniteltiin uutta Kemiaa koko elämä -näyttelyä, museokävijän aktivoiminen nousi vahvasti esiin. Näyttelystä haluttiin kehittää aidosti aktiivinen oppimisympäristö. Koska näyttelykäsikirjoituksessa kemian alan innovaatiot olivat vahvasti esillä, työryhmässä ymmärrettiin, että innovointi teemana vaatii myös jokaisen kävijän osallistamista. Ideoita innovaatioihin ei synny vain suljetuissa, suunnitelluissa prosesseissa, vaan myös arkipäiväisissä tilanteissa. Innovatiivisissa työryhmissä tarpeet jalostuvat ideoiksi ja ideoista todelliseksi sovelluksiksi, joskus jopa kaupallisiksi tuotteiksi. Mutta osaammeko oikeasti hyödyntää omaa innovatiivisuuttamme? Tähän tarpeeseen Tekniikan museossa haluttiin vastata Ihmeelliset innovaatiot -lautapelillä, jossa museokävijöistä muodostetut tiimit pääsevät testaamaan omia innovaatiotaitojaan.

Aikuiset innovoimassa

Ihmeelliset innovaatiot -pelissä kokousvieraat jaetaan kolmen – neljän hengen ryhmiin, jotka kolmen joukkueen mitteloissa testaavat innovointitaitojaan. Ryhmät valitsevat itseään kiinnostavan kehittämis-kohteen, esimerkiksi valontuojan, kalannarraajan tai eksymisenestovälineen (kaikki tavallaan myös Tekniikan museon esineitä), joita he lähtevät peliin kehittämään. Kukin ryhmä vuorollaan kohtaa ideointitehtävän, joka ohjaa ryhmää innovaation kehittämisessä: on mietittävä tuotteelle kohderyhmää, pohdittava kestävän kehityksen mukaisia ratkaisuja tai arvottava onnenpyörästä tuotteeseen sovellettava teknologia. Tehäväpisteet vaativat ongelmanratkaisutaitoja. Vaikka oma tuote olisikin jo lähes valmiiksi mietitty, on suunnitelmaa pohdittava uudelleen, jos onnenpyörästä arpoutuukin sovellettavaksi teknologiaksi Fiskarsin saksit. Kun leikkimielinen innovaatioprosessi pelilaudalla on kierretty, on syntynyt joukko uusia ideoita. Tärkeintä kuitenkin on, että samalla on kehitetty omia ajattelun taitoja ja harjoitettu tiimityöskentelyä. Pelin loppuun tiimit pääsevät arvioimaan toistensa innovaatioprosessia: mikä toimi ja mihin jäi vielä parannettavaa?

Ihmeelliset innovaatiot -peli on aina erilainen kokemus. Se, millaiseksi ideoiden ilotulitukseksi peli muodostuu, on kiinni osallistujista. Innostutaanko, innostetaanko ja heittäydytäänkö? Uusien ideoiden tuottaminen vaatii kaikkea tätä. Erilaiset kokemukset yritysryhmien kanssa ovat osoittaneet, että monet asiat vaikuttavat kokemuksen syntymiseen: Millaisessa hengessä kokouspäivää vietetään? Miten ryhmät ovat tottuneet toimimaan yhdessä? Miten liikkuvia tai lukittuja roolit ryhmässä ovat? Innovaatiopeli vaatii pelisilmää myös pelin ohjaajalta.

Aktiivinen kokousvieras

Ihmeelliset innovaatiot -peli on yksi tapa aidosti aktiivisen museokäynnin rakentamiseen. Pilottikokemukset ovat osoittaneet, että suosituimmat palvelukokonaisuudet syntyvät erilaisia palvelutapoja yhdistämällä. Useimmat kokousvieraat haluavat tutustua museon näyttelyihin ja yleensä innovaatiopeliä pelataankin lyhyen tai pidemmän opastetun kierroksen jälkeen. Ihmeelliset innovaatiot -peli, luovaa ajattelua vaativat tiimiharjoitukset näyttelyssä tai vaikkapa osallistavat draamakierrokset ovat keinoja aidon vuorovaikutuksen herättämiseen. Unohtumattomin museoelämys syntyy, kun kokousvieras on itse sitä rakentamassa.

Virtuaalipolku.fi

Etusivu Kartat Yhteisö INFO

Virtuaalipolun viivakoodit

Lisätty todellisuus yhdistää virtuaalisia sisältöjä fyysiseen maailmaan.

Hämeenlinnan keskustan rakennuksissa ja puistoissa on pieniä QR-viivakoodikytkettä, joita voi lukea matkapuhelimien viivakoodinlukkoohjelmalla. Viivakoodit sisältävät linkkejä, joista saa hyödyllistä tietoa (esim. ajankohtaisia tiedotteita, verkkosivuja tai Virtuaalipolun karttoja).

Viivakoodien lukemiseksi matkapuhelimeen on asennettava sovellus, jonka voi ladata puhelimen sovelluskaupasta.

Tässä linkkejä eri puhelintyyppien viivakoodinlukkoohjelmiin:

Nokian puhelimet, **Android puhelimet**, iPhone puhelimet.

Virtuaalipolulta uusia elämyksiä ja kokemuksia

Maija Saraste

Hämeenlinnassa avattiin marraskuussa 2010 uudenlainen kulttuuri-palvelu Virtuaalipolku.fi. Sieltä löytää vastauksen mm. seuraaviin kysymyksiin:

- *Millaisia veistoksia on Hämeenlinnan puistoissa?*
- *Joko hiihtoladut on aurattu?*
- *Missä sijaitsevat Hämeenlinnan kuuluisat kivikirkot?*
- *Millaisia museoita on Kanta-Hämeen alueella?*
- *Mistä löytyvät kesäteatterit tai musiikkijuhlat?*
- *Miten voi kuunnella runoilijan lausuvan omia runojaan niiden syntysijoilla?*

Virtuaalipolku.fi esittelee Kanta-Hämeen alueen ja Hämeenlinnan kiinnostavia kulttuurikohteita ja palveluita Googlen karttapohjilla. Karttoja on mitä erilaisimmista aiheista: kirjallisuudesta ja taiteesta, historiasta, luonnosta ja ympäristöstä, tapahtumista, liikunnasta ja urheilusta sekä monenlaisista palveluista. Karttojen kuvakkeiden kautta löytyy tekstiä, valokuvia, vanhoja rakennuspiirustuksia tai linkkejä verkkosivuille ja Häme-Wikiin. Virtuaalipolulta avautuu myös mediatiedostoja, joissa on musiikkia, kirjailijoiden lukemia otteita teoksistaan tai linkkejä YouTubeen oleviin videoihin.

Joissain kartoissa on merkitty valmiiksi reittejä, joita myöten on helppo tutustua kohteisiin. Reittejä on tehty sekä kävelijöille, pyöräilijöille, hiihtäjille, autoilijoille ja veneilijöille.

Käyttäjät mukana palvelun kehittämisessä

Virtuaalipolku.fi-palveluun rekisteröityneet käyttäjät voivat itse lisätä palveluun omia karttoja kiinnostavina pitämistään kohteista. Rekisteröityneet käyttäjät voivat arvioida toisten tekemiä karttoja ja ”tykätä” niistä. Palvelussa on selkeät ja helppokäyttöiset ohjeet Googlen karttojen tekemiseen ja valmiiden karttojen liittämiseen Virtuaalipolku-palveluun. Käyttäjille järjestetään myös koulutusta karttojen tekemisestä.

Virtuaalipolun kartat löytyvät helposti Internetin hakukoneella eli Googlessa tai omasta Virtuaalipolun sivustosta, joka on tehty avoimen lähdekoodin Joomla-ohjelmistolla. Virtuaalipolun sivustolle rekisteröityneet käyttäjät muodostavat oman yhteisön, jossa voi keskustella, lähet-

Maija Saraste,
projektisuunnittelija
Tiedon ja kulttuurin
avoin oppimisympäristö
Hämeenlinnan kaupunki

**Häme-Wikistä
lisää tämän
julkaisun
sivulla 91.**

tää viestejä ja muodostaa ryhmiä. Virtuaalipolun karttoja voi helposti jakaa sosiaalisen median kanavien kautta.

Kun palvelua alettiin kehittää, ideana oli esitellä ennen kaikkea kiinnostavia kulttuurikohteita. Hämeenlinnan kaupungin kulttuurilaitosten toimijat olivat aktiivisesti mukana ideoimassa palvelun rakennetta ja sisältöjä. Palvelun julkistamisen aikoihin Hämeenlinnan kaupungin ulkoliikunta-palvelut innostuivat ajatuksesta käyttää Googlen karttoja palvelujen esittelyssä ja niinpä he tekivät omat karttansa palveluun. Hämeenlinnan hiihtolatu- ja luistinratakartoista tulikin ehdottomasti käytetyimmät kartat: Googlen puolella hiihtolatukarttaa ladattiin kolmen kuukauden aikana yli 100 000 kertaa, Virtuaalipolulla sitä katsottiin yli 25 000 kertaa. Kaiken kaikkiaan Virtuaalipolun palvelussa on ollut vuoden aikana noin 100 000 käyntiä. Googlen karttojen latauskertoja on noin kolme kertaa näin paljon. Lukujen erot johtuvat siitä, että monet käyttäjät merkitsevät Googlen kartan suoraan suosikkeihinsa, eivätkä he silloin vieraile Virtuaalipolun sivuilla lainkaan.

Mobiilikäyttö vie tietokoneiden ääreltä ulos luontoon

Virtuaalipolku.fi-palvelussa tavoitteena on se, että kulttuurikohteisiin ja palveluihin tutustutaan myös paikan päällä, ei ainoastaan verkon välityksellä. Virtuaalipolun karttoja voidaan käyttää myös mobiilisti. Tähän tarvitaan puhelin, jossa on Internet-yhteys ja GoogleMaps sovellus. Monissa puhelinmalleissa voi seurata omaa liikkumistaan kartalla ja näin löytää kohteita, joista Virtuaalipolun kartoilla on tietoja.

Virtuaalipolulla hyödynnetään lisätyn todellisuuden teknologiaa. Kaupungille on kiinnitetty kymmeniä pieniä QR-viivakoodikylttejä. Älypuheliin voi ladata viivakoodinlukuohjelman, jolla otetaan kuva kyltistä. Viivakoodista avautuu erilaisia mediatiedostoja, valokuvia, videoita, musiikkia ja www-sivuja. Kylteistä voi saada puhelimeensa Virtuaalipolun karttoja, kuvia paikalla sijainneista rakennuksista yms. Virtuaalipolun kylttien kautta voi tutustua sisältöihin, joita ei tarjota verkon kautta vaan ainoastaan luonnossa. Mielenkiintoinen uusi QR-viivakoodien sovelluskohde tulee olemaan Hämeen ammattikorkeakoulun Evon yksikön pihapiirin puulajipuisto, jonne on alettu syksyllä 2011 suunnitella kylttien käyttöä puiston puitten esittelyssä.

Ainutlaatuinen palvelukokonaisuus

Virtuaalipolku.fi-palvelun tavoitteena oli luoda Hämeenlinnaan virtuaalinen ja fyysinen kulttuuripolku, jossa käyttäjät voivat tutustua kulttuuriin sekä tuottaa ja jakaa sitä. Suunnittelun alkuvaiheessa mietittiin mahdollisuuksia toteuttaa palvelu virtuaaliympäristössä (esim. SecondLife), mutta siitä luovuttiin sen teknisen ympäristön raskauden vuoksi ja pää-

dyttiin karttapohjaiseen ratkaisuun. Googlen kartat valittiin palvelun alustaksi niiden tuttuuden, helppokäyttöisyyden ja ilmaisuuden vuoksi. Googlen karttojen käytöstä erilaisten palvelujen esittelyssä löytyikin paljon esimerkkejä. Uutta Virtuaalipolulla oli monenlaisten sisältöjen liittäminen karttoihin, käyttäjien mukaanotto palvelun tuottamiseen sekä lisätyn todellisuuden teknologian yhdistäminen kokonaisuuteen.

Virtuaalipolun karttojen tekijöinä ovat olleet hankkeen toimijoiden lisäksi alueen kirjastot, museot, taidemuseot, matkailutoimijat, koulut ja oppilaitokset sekä yksityiset ihmiset tai yritykset. Aluksi karttoja oli vain Hämeenlinnasta, nyt on mukana myös muu Kanta-Häme. Virtuaalipolun julkistusvaiheessa palvelussa oli valmiina kolmisenkymmentä karttaa. Syksyllä 2011 karttoja oli 80.

Virtuaalipolku.fi-palvelu ja siinä kehitetyt ideat ovat herättäneet paljon kiinnostusta sekä Suomessa että ulkomailla. Palvelua on esitelty sadoille ihmisille vuoden aikana. Palvelua on esitelty myös suomalais-venäläisissä kulttuurifoorumeissa vuonna 2010 Hämeenlinnassa ja vuonna 2011 Saranskissa Mordvassa.

Miten tulevaisuudessa?

Virtuaalipolun alkuidea on tullut Hämeenlinnan kulttuurilaitoksilta ja sitä on kehitetty Euroopan Sosiaalirahaston rahoittamassa Tietoyhteiskunnan tilat ja sisällöt -hankkeen Hämeenlinnan TIKU -hankkeessa (Tiedon ja kulttuurin avoin oppimisympäristö). Hanke päättyy vuoden 2011 lopussa ja sen jälkeen kaupungin viestintäyksikkö ja muut yksiköt vastaavat Virtuaalipolun ylläpidosta ja kehittämisestä. Hämeenlinnan kaupunginkirjasto – Hämeen maakuntakirjasto puolestaan vastaa yhteistyöstä Hämeenlinnan ulkopuolisten toimijoiden kanssa.

Suurin osa Virtuaalipolun kartoista on suomenkielisiä, mutta palveluun tullaan lisäämään karttoja myös muilla kielillä. Koulujen kanssa on tehty yhteistyötä karttojen hyödyntämiseksi opetuksessa ja tämä yhteistyö tulee jatkumaan. Syksyllä 2011 noin kaksi kolmasosaa Virtuaalipolun kartoista oli muiden kuin hanketyöntekijöiden suunnittelemlia ja toteuttamia. Tulevaisuudessa vielä suurempi osa uusista kartoista tulee olemaan käyttäjien, joko yhteisöjen tai yksityisten ihmisten, tekemiä.

Valmis Virtuaalipolku.fi-palvelu ei suinkaan ole, eikä siitä valmista tulekaan. Kuten muissakin sosiaalisen median palveluissa myös Virtuaalipolulla polkujen rakentajat ja kulkijat määrittävät palvelun sisällön ja kehityksen.

”Niin paljon kuin
ryhmäläiset
antavat
toisilleen omasta
tietovarannostaan,
he myös saavat
vastineeksi toisilta”

Lähin oppimisen ympäristö löytyy omalta työpaikalta tai -yhteisöstä

Leena Tornberg

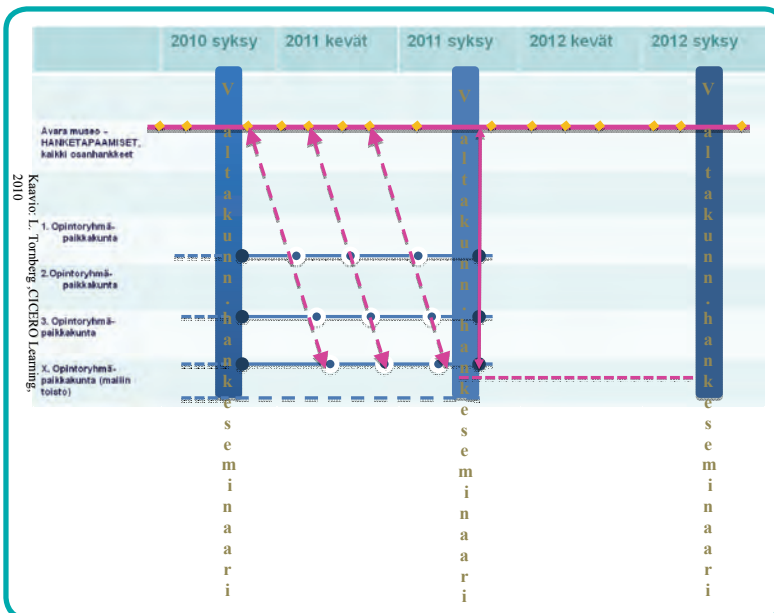
AKTIIVI-verkostossa mukana olevat hankkeet kehittävät omia työyhteisöjään ja organisaatioitaan, jotta ne voivat edistää kansalaisten aktiivista toimijuutta avoimissa oppimisen ympäristössä. Yksi hankkeista on Avara museo – kehittyvä oppimisympäristö aikuisille. Sen puitteissa on kehitetty ns. AVAAMO-opintoryhmämalli museoammattilaisten aikuispedagogisen osaamisen kehittämiseksi. AVAAMO-mallin pohjana on laajemminkin verkostossa suositut ajattelutavat:

- verkostoituminen
- yhteistyö
- hyvien käytäntöjen ja toimintatapojen jalostaminen ja levittäminen.

Mallin sisällöllisenä pohjana on hankkeen neljä museota, yksi museopedagoginen yksikkö, koordinointiorganisaatio ja yliopisto.

FM Leena Tornberg työskentelee projekti-koordinaattorina ja -tutkijana Helsingin yliopistossa kahdessa hankkeessa, Avara museo -kehittyvä oppimisympäristö aikuisille ja Oppimisen sillat (- oppiminen ja opetus formaalien ja informaalien oppimisympäristöjen rajapinnoilla) -tutkimushankkeessa.

Kaavio 1: Verkostoitumista, yhteistyötä, käytäntöjen jakamista ja levittämistä mallissa yhden vuoden aikana.

Verkostoituminen

Museoiden henkilökuntaa pyydettiin valtakunnallisen postituslistan kautta ilmoittautumaan, mikäli työntekijä oli kiinnostunut kehittämään itseään aikuisoppimisen näkökulmasta. Avara museo -hanke koordinoi ja perusti opintoryhmiä eri paikkakunnille, johon 5 – 10 lähimuseon henkilöä oli valmiita kokoontumaan ja verkostoitumaan. Ryhmät pyrittiin pitämään pieninä, jotta niissä voitiin käydä mahdollisimman paljon aktiivista keskustelua sekä käyttää jaetun asiantuntijuuden menetelmää. Ryhmiin rohkaistiin tulemaan muitakin kuin museopedagogeja, jotta museota voitiin tarkastella aikuisten oppimisympäristönä moniammatillisesta näkökulmasta. Ryhmiin kehoitettiin hakemaan myös paikallista aikuiskasvatustieteen osaamista esimerkiksi oman alueen yliopistosta. Ryhmien koordinoijat osallistuivat sekä oman hankkeen hanketapaamisiin että opintoryhmien kokoontumisiin, joten käytäntöjen vastavuoroinen tiedon vaihto pyrittiin saamaan mahdollisimman kattavaksi sekä hankkeen sisällä että ulkopuolella. Kukaan ei toiminut erityisenä asiantuntijana, vaan kaikki ryhmäläiset olivat asiantuntijoita ja oppijoita.

Yhteistyö

Opintoryhmäpaikkakunnilla koordinoitiin saman alueen museotoimijoita, joilla oli kiinnostus toimia toistensa asiantuntijoina, vertaisohjaajina ja –oppijoina. Toimintaan luotiin prosessinomaisuutta kehittämällä ns. kolmen session malli. Ensimmäisessä tapaamisessa pyrittiin luomaan yhteistyöhön tarvittava tunnelma ja luottamus. Jokainen osanottaja sai kertoa muille jäsenille aikuispedagogiikkaan liittyvistä käytännöistä, joita heidän museossaan oli kehitetty. Yksi käytännöistä valittiin ryhmän seurantatapaukseksi, jota alettiin tutkia tai tarkkailla tarkemmin seuraavalla kerralla yhden ryhmäläisen työyhteisössä. Pyrittiin hakemaan käytäntö, joka oli jo olemassa, jotta tilannetta ei luotaisi museossa vain ryhmän seuraavaa tapaamista varten vaan olisi osa sen jatkuvaa tai jo olemassa olevaa toimintaa. Näitä olivat muun muassa museon mummo – vaari-toiminta sukupolvien välisen vuorovaikutuksen lisäämiseksi, museokäynnin sosiaalinen ja sosiaalisen oppimisen näkökulma vakioasiakastoiminnassa, eri taustoilla tulevien aikuiskävijöiden äänenajattelukokeiluja nykytaiteen museossa sekä museon työpajatoiminta työyhteisön virkistäytymispäivän ohjelmalla.

Hyvien käytäntöjen ja toimintatapojen jalostamista uuden kehittämisen sijaan

Kaikkien osanottajien tietovarantoa kokemuksista, käytänteistä ja toimintatavoista käytettiin mahdollisimman paljon hyväksi. Opintoryhmän toiminnan tarkoitus ei ollut kehittää uutta, mikä ei ajan puitteissa olisi ollut mahdollistakaan, vaan saada ajatuksia ja palautetta vertaisarvioinnin kautta. Yksi museoista antoi oman toimintaympäristön-

sä koko ryhmän oppimisen käyttöön. Ryhmät seurasivat toisella tapaa-miskerralla aitoja kävijöitä, tai ryhmän jäsenet ottivat kävijän roolin ky-seisessä ympäristössä. Ryhmässä pyrittiin rajaamaan vain yksi aihe tai näkökulma, jota seurataan. Näkökulmiksi valittiin esimerkiksi, milloin aikuisoppija liittyy museon sisältöä jo olemassa olevaan omaan tietova-rantonsa ja kokee siten oppivansa jotakin uutta. Millaisia aikuisten ver-baalisia ilmauksia museokäynnillä voidaan tulkita aktiivisen tiedonkä-sittelyn, oppimisen tai mielihyvän tuottajana, kuten: ”Enpä olekaan ai-kaisemmin ajatellut tuota yhteyttä; Olin ihan unohtanut tämän; Nyt ym-märrän, mitä tämä voi tarkoittaa; En ymmärrä tätä”. Näkökulmissa py-rittiin pääsemään eroon ns. *Mitä opit tällä museokäynnillä?* -ajattelusta eli oppimisen tuotoksen määrittelystä, tavoitteena pikemminkin eritasois-ten oppimisen tai kokemusten prosessien havainnoiminen.

Hyvien käytäntöjen levittäminen

Kolmannella kokoontumiskerralla kokoonnuttiin yhteen tarkastelemaan syvällisemmin näkökulmaa, joka ryhmässä oli valittu. Tässä saattoi toi-mia apuna seurantatapahtumassa tallennettu äänite, jolloin tilanne pa-lautui uudelleen keskustelijoiden mieleen. Kolmanteen tapaamiseen voitiin valmistautua myös lukemalla tietty alan artikkeli tai kirjoitus, joka oli jollekin ryhmän jäsenistä ennestään tuttu ja jonka halusi välit-tää muille. Artikkelin antamaa tietoa peilattiin ryhmän valittuun näkö-kulmaan sekä pohdittiin tietojen ja kokemusten sovellettavuutta mah-dollisesti omaan museoympäristöön. Kolmannessa tapaamisessa kes-kusteltiin myös kyseisen opintoryhmän kokemusten ja käytännön le-vittämismahdollisuudesta. Hankkeen blogi oli käytettävissä tähän tar-koitukseen ja jonkin verran tätä käytettiin. Pysyvämpi jälki käytän-nön kokemuksista päätettiin kirjoittaa tekstimuotoon, noin yhden sivun mittaiseksi artikkeliksi, joka tullaan liittämään Avara museo -hankkeen julkaisuun. Kirjoittamisen tavoitteena on kirjoittaa siten, että toiset mu-seoammattilaiset saavat käytännön kokeilusta tietoa, eli mikä kyseises-sä kokeilussa onnistui ja myös se, missä mahdollisesti epäonnistuttiin.

Mallin jatkuvuus

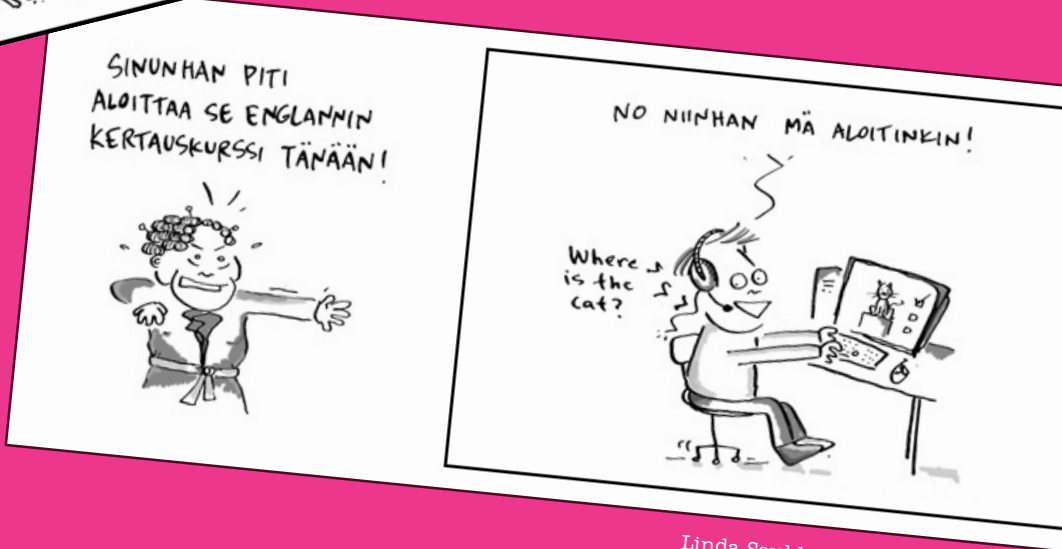
Ryhmän, joka opintoryhmätoiminnan puitteissa muodostui, on tarkoi-tus jatkaa toimintaa jonkun toisen ryhmäläisen museo -ympäristössä. Tällöin valitaan jälleen uusi näkökulma ja yksi tapaus, jota ryhmä tut-kii vertaisarvioinnin ja -oppimisen kautta, mieluiten kolmen tapaami-sen sessiona. Pidempi jatkumo antaa mahdollisuuden aiheen prosesso-i-miseen. Tapaamisten yhteydessä aiheita reflektoidaan yhä uudelleen. Jo-kaisen tietovaranto rakentuu jo olemassa olevan päälle. Niin paljon kuin ryhmäläiset antavat toisilleen omasta tietovarannostaan, he myös saavat vastineeksi toisilta. Win-win-periaate alkaa ennen pitkää toimia.

Lisää aiheesta:

Avara museo -blogi <http://avaramuseo.blogspot.com/>

Kumpulainen, K., Krokfors, L., Lipponen, L., Tissari, V., Hilppö, J. & Rajala, A. (2010). Oppimisen sillat – kohti osallistavia oppimisympäristöjä. CICERO Learning, Helsingin yliopisto. Helsinki: Yliopistopaino.
URL: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/15628>

Linda Saukko-Rauta

Yhteisöllisyyden ja osallistumisen uusia keinoja - Verkko haltuun

Leena Elenius, Paula Saunamäki, Tarja Keski-Mattinen, Ella Mustamo ja Lena Sångfors

Verkko haltuun! Nätet i besittning! -projektissa on tavoitteena kehittää sosiaalisen kirjastotyön muotoja. Osatoimijoina toimivat kirjastot ovat etsineet yhteistyökumppaneita kirjastojen ulkopuolelta ja kehittäneet uusia yhteistyön muotoja näiden kanssa. Projektin puitteissa on myös suunniteltu ja julkaistu verkkopalvelu avuksi sosiaaliseen kirjastotyöhön. Projektiin työpanoksellaan osallistuneet ovat paitsi eri ammattialoilta, usein myös maantieteellisesti etäällä toisistaan. Haasteenamme onkin ollut saada yhteistyö toimimaan erilaisten asiantuntijoiden kesken, paikasta ja ajasta riippumatta. Olemme miettineet miten saamme kaikki osapuolet yhteisen suunnittelupöydän ääreen, kaikkien äänen kuuluviin ja suunnitelmat käytäntöön.

Paikalliset tarpeet ja paikalliset verkostot

Paikallisten tarpeiden tunnistaminen ja paikallisiin muutoksiin reagoiminen vauhdittaa palvelujen kehittämistä ja uusien ideoimista. Lokaali ote sitouttaa työhön, antaa usein nopeammin konkreettisia tuloksia ja on takeena toiminnan jatkolle. Kun toiminnan kaikissa vaiheissa, suunnittelusta arviointiin, toimitaan yhdessä, saadaan parhaiten esille tarpeet, toiveet ja mahdollisuudet. Kokeilevassa kenttätöydessä erityisesti osallistujien ja asiakkaiden kokemusta, näkemystä ja tunnelmia kannattaa tutkia ja aistia herkällä korvalla.

Projektissa verkko tarkoitti aluksi tietoverkkoa, Internetiä. Tekemisen aikana ”verkko” on kasvanut tarkoittamaan verkostoa, erilaisten ihmisten, osaamisten ja tavoitteiden laajaa kokonaisuutta. Niin kuin verkossa on solmukohtia, tihentymiä, on meidänkin verkosto saanut vahvuutensa risteyksistä, kohtaamisista. Näissä risteyksissä eri alat, eri lähtökohdat ja erilaiset toimintakulttuurit ovat jäsenytyneet virkkaamaan yhteistä tilkkupeittoa. Yhteinen tekeminen vie eteenpäin.

Kerhotoiminta uutena työkaluna

Yleiset kirjastot järjestävät paljon näyttelyitä, luentoja, satutuokioita sekä konsertteja ja kirjastoissa käy paljon vieraita ja ryhmiä. Kerhotoiminta on kuitenkin kirjastoissa vielä jotain uutta. Turun ja Vaasan kirjastoissa on perustettu säännöllisesti kokoontuvia kerhoja, jotka toteutetaan paikallisten yhteistyökumppaneiden kanssa. Kerhoihin osallistuvat ovat aktiivisesti mukana toiminnan sisällön suunnittelussa.

Leena Elenius,
projektipäällikkö,
Verkko haltuun! Nätet i
besittning! -projekti

Paula Saunamäki,
projektisuunnittelija,
Verkko haltuun! Nätet i
besittning! -projekti

Tarja Keski-Mattinen,
verkkopalvelu-
suunnittelija, Verkko
haltuun! Nätet i
besittning! -projekti

Ella Mustamo,
informaatikko, Turun
kaupunginkirjasto

Lena Sångfors,
pedagogisk informatiker,
Vasa stadsbibliotek

Yhteistyötä tois puol jokke

Turussa aloitettiin kerhotoiminta mielenterveyskuntoutujien yhdistys ITUn kanssa. ITU:ssa on tarjolla vertaistukea, kahvila, talkootyötä ja monenlaisia kursseja. Turun kaupunginkirjasto lähti keväällä 2010 neuvottelemaan ITU ry:n kanssa, millaisille verkkotaidoille olisi tarvetta. Yhdistyksen talo on pääkirjastosta katsoen tois puol jokke. Kahvilakeskustelussa nousi monenlaisia toiveita musiikkitiedostoista sosiaaliseen mediaan. Haluttiin myös opetella digikuvan alkeita.

Seuraava etappi oli pyytää kurssin opettajiksi ammattikorkeakoulun tietotekniikan opiskelijoita. Käytäntö opetti kantapään kautta, että oppilaitosten kalenterivuosi alkaa vasta syksyllä ja mitään kursseja ei kannata kaavailla vielä syyskuussa. Yhdistyksissä taas halutaan tietää päivämäärät mahdollisimman ajoissa. Tämä yhtälö on hyvä ottaa huomioon aikatauluja suunnitellessa.

Kurssiohjelma saatiin kuitenkin kuntoon ja ryhmälle annettiin nimeksi Kirjastokerho. ITU ry tiedotti kerhosta jäsenilleen paperisin ilmoituksin, tekstiviestein ja nettisivuillaan. Syksyn aikana selvisi, että kerho olikin aivan oikea nimitys. Kysymys ei ole ollut pelkästään teknisestä kurssista vaan yhdessäolosta ja oppimisesta. Opettajien ja opiskelijoiden roolit menivät välillä ristiin rastiin. Tutustuttiin, vaihdettiin tietoja ja nuorten tietotekniikan opiskelijoiden sosiaaliset taidot karttuivat varmasti paljon. ITUlaiset ottivat kirjaston omakseen ja tuntevat sen nyt katosta lattiaan.

Ohjelmassa oli korttelikävelyä, kahvittelua, tietokannan opettelua, nettipysäkkiä, sähköpostin laatimista, valokuvaa, musiikkia ja kirjallisuutta. Joka viikko tapahtui eri asioita ja mukana oli samoja ihmisiä mutta myös aina uusia kasvoja ITUsta ja kirjastolta. Yhdistyksen työntekijät pitivät tätä kerhon vahvuutena. Kerholaiset pystyivät osallistumaan, vaikka eivät päässeetkään ihan jokaiselle kerralle mukaan; tämä on kuntoutuksen kannalta hyvä asia, sillä elämänmuutokset vaativat välillä muutoksia myös aikatauluihin. Lisäksi ryhmäkerroista pystyi näin poimimaan itselle mielenkiintoiset ja tärkeät aiheet.

”Jag tänkte att det är säkert gratis kaffe...” - om en bokcirkel i Vasa

I Vasa har den tvåspråkiga bokcirkeln Böcker för öronen – Kirjoja korville varit verksam i ungefär ett års tid. Den fungerar som vilken bokcirkel som helst, förutom då att den är tvåspråkig och att man läser enbart ljud- och talböcker.

Böcker för öronen arrangeras i samarbete mellan Vasa stadsbibliotek och Datero rf. Bokcirkeln är öppen för alla, även om målgruppen är personer med olika läshinder. Vissa av deltagarna rekryterades direkt via Dateros kanaler, medan andra hade sett anslagen på biblioteket och blivit intres-

serade. En av deltagarna på den allra första träffen var mycket ärlig när han berättade om sina förväntningar på bokcirkeln och varför han beslöt sig för att komma med: ”Jag tänkte att det är säkert gratis kaffe så...” Han har för övrigt inte missat en enda träff sedan dess.

Dragarna av bokcirkeln förbereder ett litet bokprat till varje träff, och deltagarna berättar lite om vad de läst under veckorna som gått sedan vi sågs senast. Man måste inte säga någonting om man inte vill, det går bra att enbart komma och lyssna när andra diskuterar också.

Deltagarna intresserar sig för ljud- och talböcker av olika anledningar. Flera har olika typer av läshinder, andra tycker helt enkelt bättre om att läsa böcker genom att lyssna. En flyttade till vår cirkel eftersom hennes förra bokcirkel enbart läste Jane Austen och hon ville också läsa annat. Två av deltagarna i Böcker för öronen är ett par i övre medelåldern. Synen har blivit sämre för frun och så är det så mycket roligare att lyssna på böcker tillsammans än att läsa tryckta böcker tyst för sig själva. Paret har också testat att lyssna på en ljudbok i bilen: ”Vi körde ett par extra kvarter med bilen för att få höra slutet”.

Det finns en stor gemenskap i gruppen. Vi har det trevligt tillsammans och vi lär oss mycket av varandra. En deltagare som är synskadad hade med sig sin Daisy-spelare och lärde oss övriga hur man använder den. En annan deltagare hade en annan slags Daisy-spelare och tog med den följande träff och visade hur den fungerar. Vi som håller i cirkeln behöver alltså inte kunna allt eller på något sätt vara auktoriteter. Vi har fört samman gruppen, men själva innehållet skapar deltagarna i cirkeln tillsammans.

Miten rakennan verkkopalvelun yhteistuumiin – yhteydenpidon ja suunnittelun työvälineitä

Verkko haltuun! Nätet i besittning! -verkkopalvelun suunnittelu käynnistyi verkkopalvelun määrittelyllä. Määrittelyyn osallistuivat Turun ja Vaasan kirjastoista hankkeessa mukana olleet sekä varsinaisesti projektissa mukana olleet henkilöt. Määrittelyssä selvensimme mikä on palvelun tavoite, tarkoitus, ketkä ovat kohderyhmää ja mitä sisältöä ja toiminnallisuutta palveluun haluttiin. Workshop, jossa ”heittelimme” ideoita mahdollisesta sisällöstä post-it-lapuille, osoittautui tehokkaaksi ja hyväksi menetelmäksi. Saimme muodostettua palvelulle rakenteen ja suunnan siihen, mitä sisältöä palveluun halusimme. Näin toteutettu alustava rakennepohja oli edellytys sujuvalle työskentelylle palvelun teknisen toteuttajan kanssa.

Selkeää ajallista säästöä ja joustavuutta työskentelyyn lisäsivät etänä toteutetut viikoittaiset verkkokokoukset. Säännöllisesti, mutta harvemmin, kokoonnuimme myös kasvokkain keskustelemaan toteutuksesta.

Lisäksi Moodleen kootut dokumentit toimivat hyvänä apuna, koska sieltä kukin meistä pääsi aineistoon käsiksi aina tarvittaessa.

Teknisten ja visuaalisten ratkaisujen jälkeen prosessin seuraavana vaiheena oli sisällön tuottaminen. Siinä apuna käytettiin Adobe Connectin ja Moodlen lisäksi Google Docsia. Kirjoitimme ja muokkasimme yhteisiä asiakirjoja verkossa. Tekstit hiottiin julkaistavaksi ilman turhaa liitteiden tallentelua ja sähköpostiliikennettä ja kokonaisuus oli kaikkien nähtävissä. Projektin ulkopuolisilta asiantuntijoilta saimme artikkeleita ja niitä vastaanotettiin myös Google-dokumentteina.

Koska projektin osatoteuttajat ovat maantieteellisesti kaukana toisistaan, sai verkossa tapahtuva kommunikointi ja kirjoittaminen erittäin tärkeän roolin sekä verkkopalvelun suunnittelussa että sisällön tuotannossa. Vaikka aluksi menikin aikaa teknisten ominaisuuksien opetteluun, niin hyvin nopeasti päästiin hyödyntämään uusia välineitä. Välineiden oppiminen tuotti iloa ja konkreettiset tulokset innostivat osallistumaan.

Yhteenveto

Kerhotoiminta sosiaalisen kirjastotyön muotona on havaittu hyväksi. Tärkeää on löytää sopivat yhteistyökumppanit, joiden avulla kerholle saadaan osallistujat ja toiminta voidaan räätälöidä osallistujien näköiseksi. Osallistujien kannalta entuudestaan tuttu ryhmä helpottaa toimintaan osallistumista ja sitoutumista.

Verkossa käytettävistä apuvälineistä Google Docs ja ennen kaikkea Adobe Connect on Verkko haltuun -projektissa todettu hyväksi työkaluiksi. Maantieteellisten etäisyyksien aiheuttamat haitat katoavat, kun tietoa voi jakaa koska vain ja kaikille samanaikaisesti. Verkkopalaverit pitävät keskusteluyhteyden auki ja suunnitelmia saadaan vietyä eteenpäin. Moodle on toiminnoiltaan hieman jäykempi, mutta arkistona tai kirjastona sekin toimii hyvin.

Oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin

Eeva-Liisa Rasmus ja Ellen Pautamo

Saamelaisalueen koulutuskeskuksen keskeisenä lakisääteisenä tehtävänä on saamen kielen ja kulttuurin säilyttäminen ja kehittäminen. Etäopetuksesta on muodostunut tärkeä väline oppilaitoksen tehtävän toteuttamisessa. Etäopetuksen kehittäminen on ollut merkittävää myös siksi, että saamen kielen opettajien määrä on valtakunnallisesti vähäinen ja jopa saamelaisalueella heitä tarvitaan enemmän. Etäopetus tasa-arvoistaa pienissä kylissä, saamelaisalueen ulkopuolella ja jopa ulkomailla olevien opiskelijoiden mahdollisuuksia osallistua saamen kielen ja saamelaiskulttuurin opintoihin.

Saamelaisalueen koulutuskeskuksen tarjoama virtuaaliopetus käsittelee oppimisympäristön, joka rakentuu reaaliaikaisista iLinc-oppitunneista, Moodle-oppimialustalla työskentelystä sekä erilaisista yhteisöllisistä työskentelyvälineistä ja -tavoista. Opetukseen sisältyy myös lähikokoontumisia.

Verkko-oppimista tulisi arvioida sen mukaan, millaisia osallistumisen mahdollisuuksia se tarjoaa (Hakkarainen 2001). Virtuaalikoulussa opetuksessa on kiinnitetty huomiota mm. opiskelijoiden aktiiviseen osallistumiseen, opiskelijoiden väliseen vuorovaikutukseen ja yhteisöllisyyteen. Palautteen keräämisen kautta opiskelijat voivat vaikuttaa opetuksen suunnitteluun ja toteutukseen. Opiskelijoiden ääni tässä artikkelissa on virtuaalikoulun puolivuositain kerättyistä opiskelijapalautteista. Saamelaisalueen koulutuskeskuksen tavoitteena on antaa laadukasta etä- ja virtuaaliopetusta.

1. Etäopetus Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa

Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa on kehitetty virtuaalikoulua syksystä 2004 lähtien. Etäopetuksen kehittäminen nähtiin saamelaisalueen näkökulmasta ennen kaikkea tärkeänä yhdenvertaistavana tekijänä. Hyvin pian kuitenkin todettiin, että virtuaalikoulun toimintakentän tulee olla yhtä laaja kuin se alue, jolla saamelaiset nykyään asuvat eli valtakunnallinen. Virtuaalikoulu nähdäänkin yhtenä merkittävänä mahdollisuutena elvyttää, säilyttää ja kehittää saamen kieltä ja saamelaiskulttuuria: opintoihin osallistuminen on mahdollista lähes mistä tahansa.

”Asun Rovaniemellä, työskentelen Oulussa, opiskelen Turussa ja joudun työni vuoksi matkustamaan ympäri Suomen (=moderni jutaava saamelainen). Etäopiskelu oli ainoa vaihtoehto.”

Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa on tarvittava organisaatio etäopetuksen toteuttamiseen: henkilöt, jotka vastaavat kehittämisestä, or-

(vas. Ellen, oik. Eeva-Liisa)

Projektipäällikkö **Eeva-Liisa Rasmus** on kehittänyt Saamelaisalueen koulutuskeskuksen virtuaalikoulussa saamen kielen ja kulttuurin etäopetusta vuodesta 2004 lähtien. Rasmus on työskennellyt virtuaalikoulussa sekä projektipäällikkönä että suunnittelijana. Tällä hetkellä Rasmus työskentelee projektipäällikkönä Saamen kielen ja kulttuurin virtuaalinen kehittämis- ja oppimisympäristö – Sápmi Miehtá -hankkeessa.

Opettaja **Ellen Pautamo** työskentelee Saamelaisalueen koulutuskeskuksen virtuaalikoulussa etäopettajana ja Sápmi Miehtá -hankkeen pedagogisena kehittäjänä. Pautamo aloitti etäopettajan työn syksyllä 2010. Normaalin opettajan työn lisäksi hän suunnittelee ja valmistaa verkko-opetusmateriaalia sekä etsii uusia käyttötapoja internetistä löytyvän materiaalin hyödyntämiseen kielenopetuksessa. Lisäksi Pautamo on opettanut saamenkielisiä opettaja-opiskelijoita Norjassa Saamelaisessa korkeakoulussa. Suomen ja Euroopan vähemmistökielet ovat puolestaan tulleet tutuksi FiBLUL ry:n eli Suomen perinteisten vähemmistökielten yhdistyksen sihteerin tehtäviä hoitaessa.

ganisoinnista ja tukipalveluista sekä opettajat, jotka kehittävät etäopetuksen menetelmiä. Kehittämistyötä on tehty ja tehdään edelleen myös hankerahoituksella. Tällä hetkellä merkittävä kehittämismahdollisuus on ESR:n ja Lapin ELY-keskuksen rahoittama valtakunnallinen Saamen kielen ja kulttuurin virtuaalinen kehittämis- ja oppimisympäristöhanke – *Sápmi Miehtá* (1.1.2011 – 31.12.2013).

2. Saamelaiset, saamen kielet ja saamelaiskulttuuri – kaikki tarvitsevat etäopetusta

Saamen kielten ja saamenkielinen opetus on perus- ja lukio-opetuksessa mahdollista järjestää saamelaisten kotiseutualueella, joskin opetuksen järjestämisessä on sielläkin vielä paljon haasteita (ks. Pautamo 2010). Saamelaiskäräjälaissa (Laki saamelaiskäräjistä 975/1995) määritellyyn saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluvat Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnat sekä Sodankylän kunnan pohjoisosa (Lapin paliskunnan alue). Saamelaiskäräjien vuoden 2007 Saamelaiskäräjävaalien yhteydessä laaditun tilaston mukaan yli puolet (54,9 %) saamelaisista ja yli 70 % alle 10-vuotiaista saamelaislapsista asuu kyseisen alueen ulkopuolella. Saamelaiskäräjien mukaan Suomen saamelaisia on 9 350 henkilöä (Saamelaiskäräjät 2007).

Saamen kielten ja saamelaiskulttuurin säilymisen kannalta opetusta on järjestettävä myös saamelaisalueen ulkopuolella. Tällä hetkellä saamen kielen tilanne on se, että vain n. 30 % tulevaisuuden saamen kielen puhujista on lainsäädännöllisesti omakielisen opetuksen piirissä. Missä tahansa kansallisvaltiossa nousisi yleinen häly, jos oman maan lapsista vain 30 % saisi opetusta omalla äidinkielellään tai edes omassa äidinkielessään. Näin kuitenkin tapahtuu saamenkielisten lasten kohdalla nykyajan Suomessa.

Meille on 2000-luvulla kasvamassa jälleen sukupolvia, jotka eivät osaa lukea eivätkä kirjoittaa omaa äidinkieltään. Näinhän kävi myös nykylasten isovanhempien sukupolvelle, joka on edelleen suurelta osin lukutaidoton omassa äidinkielessään. Syksyllä vietettiin lukutaidon päivää. Monikohan Suomessa asuva tiesi, että lukutaidottomuus ei ole vain niin sanottujen kehitysmaiden asia vaan sitä voi kohdata huomattavasti lähempänä? Mikäli saamen kielten opetusta ei systemaattisesti tarjota koko Suomessa, uhanalainen saamen kieli menettää suurimman osan kielentaitajistaan nykysukupolvien aikana. Tässä erään opiskelijamme omakohtainen kertomus:

”Asun kaukana saamelaisista sukulaisistani ja kokonaan suomenkielissä kieliympäristössä, joten arjessa ei ole mahdollisuutta hankkia tai pitää yllä saamen kielitaitoa. 40-luvulla syntyneenä äitiäni on silloisen ajan hengen mukaisesti varjeltu oppimasta saamea, ja tämän vuoksi pidän erityisen tärkeänä oppia kieltä ja säilyttää sen kautta yhteyden sukuuni. Olen opiskellut saamea itsenäisesti, mutta tulokset ovat tietys-

ti vaihtelevia, koska kukaan ei korjaa minua tai vastaa kysymyksiini. Siksi olinkin iloinen huomattessani, että etäopiskelukin on mahdollista.”

Saamelaisilla on asuinpaikasta riippumatta yhtäläinen perustuslaillinen oikeus omaan kieleensä ja kulttuuriinsa. Saamelaiset ovat Suomessa paitsi kielellinen ja kulttuurinen vähemmistö, myös alkuperäiskansa, jonka kielelliset oikeudet ovat muita kielellisiä vähemmistöjä laajemat. Suomen koululainsäädäntö ei kuitenkaan takaa yhtäläistä oikeutta saamen kielen opetukseen koko maassa. Tämä on lasten yhdenvertaisen kohtelun ja alkuperäiskansan kielen ja kulttuurin tukemisen kannalta keskeinen ongelma.

Saamelaisia asuu noin 230 Suomen kunnan alueella. Helsingissä ja sen lähialueella asuu lähes 1 000 saamelaista, Oulun alueella noin 600, Rovaniemen alueella noin 550, Tampereen alueella noin 150, Kemi-Tornio-alueella noin 110 ja Turun kaupungissa vajaat 100 saamelaista. (Saamelaisopetus kotiseutualueen ulkopuolella 2009; Länsman 2008). Tilanteeseen tuovat lisähaastetta mm. seuraavat seikat: 1) koulutettujen saamen kielen opettajien saatavuus saamelaisalueen ulkopuolella on heikko, 2) opetusta tarvitsevat lapset asuvat hajallaan eri puolilla Suomea sekä eri puolella kaupunkia ja maakuntaa ja 3) opetuksessa olevien lasten kielellinen tausta on hyvin heterogeeninen. Mm. näistä syistä johtuen virtuaaliopetus on varteenotettava ratkaisu saamen kielen opetuksen saatavuuden parantamisessa. Saamelaisalueen koulutuskeskuksen lakiuudistuksen yhteydessä (2009) koulutuskeskukselle pyrittiin saamaan oikeus perusopetuksen toteuttamiseen, jolloin etäopetusmallia olisi voitu soveltaa ja kehittää myös lapsille ja nuorille. Lakiuudistuksessa tätä mahdollisuutta ei suotu. Huolimatta virtuaaliopetuksen mahdollisuuksista, on lähiopetusta kuitenkin pidettävä ensisijaisena tavoitteena kaikille saamen oppilaille. Mikäli lähiopetus ei kuitenkaan järjesty, on virtuaaliopetus varteenotettava ja monesti realistisin vaihtoehto.

Samalla kun saamen kielen taidottomia ja saamelaisen identiteettinsä menettäviä sukupolvia syntyy, elvytetään aikuisväestön kielitaitoa etäopetuksen keinoin.

”Voin omassa opetuksessani välittää tietoa saamelaisuudesta paremmin, kun pystyn lukemaan myös saamenkielisiä tekstejä. Tunnetasolla asia on minulle vielä paljon tärkeämpi. Menetin saamen kielen asuntolavuosina ja koen valtion korjaavan asian, kun voin opiskella kieltä etelässäkin. Tosin esim. pohjoissaamen kursseille oli todella vaikea päästä, koska etusi-ilmeisesti annettiin heille, jotka tarvitsevat kieltä työssään päivittäin.”

Opiskelijapalautteesta käy ilmi myös se, että mahdollisuus menetetyin tai saavuttamattoman kielitaidon opiskeluun on ollut kielen oppimisen lisäksi toisenlainen prosessi. Se on ollut mm. paluuta omille juurille, menneiden suremista ja oman identiteetin läpi käymistä. Eräällä kurssilla todettiin, että opiskelumahdollisuus on monen elämässä kielen oppimisen lisäksi henkilökohtaisesti suuri ja merkittävä asia.

Myös äidinkieliiset ovat opiskelleet saamea virtuaalikoulussa. Heidän opintonsa ovat tähänneet kirjoitustaidon lisäksi ammatillisen pätevyys-
den vahvistamiseen (kieli- ja kulttuurityöntekijät). Äidinkieliiset tarvitsevat usein työpaikalleen virallisen todistuksen kielitaidostaan. Toistaiseksi saamea äidinkielenään puhuvat voivat todistaa äidinkielen taitonsa ainoastaan suorittamalla yleisten kielitutkintojen vieraan kielen taitoa mittaavan kokeen, mikäli heillä ei ole koulutodistuksessa arvosanaa saamesta äidinkielenä.

Saamea opiskellaan virtuaalikoulussa muutenkin kuin saamelaisen taustan vuoksi. Saamelaisalueella asuvat tarvitsevat kieltä työssään ja vapaa-ajallaan. Osa saa työnantajaltaan saamen kielen kielilisiä. Joidenkin tavoitteena on työllistyä saamelaisalueella, jolloin kielitaidosta arvelaan olevan hyötyä. Osa opiskelijoista hyödyntää saamen kielen opintoja muiden opintojen yhteydessä. Saamelaisalueen koulutuskeskus tekee yhteistyötä Oulun yliopiston Giellagas-instituutin kanssa mm. siten, että koulutuskeskuksen pohjoissaamen kielen opinnot vastaavat instituutin saamen vieraan kielen opintoja. Joidenkin opiskelijoiden motiivina on kiinnostus Lappia, saamelaiskulttuuria ja saamen kieltä kohtaan.

”Minulla ei ole todistusta siitä, että osaan pohjois-saamea äidinkielenäni, joten virtuaalikoulun tarjoama mahdollisuus oli sopiva vaihtoehto minulle opiskella kieltä lisää ja saada dokumentti taidoistani.”

”Minulle saamen kieli on tarpeellinen työssä ja on tietenkin mukava ymmärtää muulloinkin, mitä saameksi ympärillä puhutaan, kun kuulen sitä miltei päivittäin. (...) Etäopiskelu antaa mahdollisuuden opiskella kieltä niillekin, jotka eivät muuten pysty sitä opiskelemaan.”

”Sain vasta myöhemmin tietää, että saan hyöksi luettua opintopisteitä tutkintooni virtuaalikoulun opinnoista. (...)”

Etäopiskelu on siis tuonut mahdollisuuden opiskella saamen kieliä ja kulttuuria paikasta riippumatta ja se on opiskelijapalautteen mukaan usein myös ainoa mahdollisuus osallistua opintoihin. Vaikka opiskelumahdollisuus on joustava ja opinnot on pyritty sijoittamaan ilta-aikoihin, niin silti se ei vielä turvaa kaikille osallistumismahdollisuuksia esimerkiksi työesteiden vuoksi. Lisäksi iltaopiskelun sovittaminen nykyajan hektiseen työ- ja perhe-elämään on haasteellista ja vaatii kovaa motivaatiota. Osa saamelaisalueen työnantajista antaa jo nykytilanteessa työntekijöilleen joustavan mahdollisuuden käyttää työaikaa saamen kielten opiskeluun, mutta kaikille se ei edelleenkään ole mahdollista. Suomessa ollaan parhaillaan valmistelemassa valtakunnallista saamen kielen elvytysohjelmaa. Saamelaislasten oman äidinkielen ja oma-kielisen opetuksen takaamisen lisäksi olisi tärkeää, että kielenelvytysohjelma avaisi myös aikuisväestölle kohtuulliset saamen kielen opiskelumahdollisuudet työssä käynnin ohessa.

”Utsjoella tarvii työssään saamen kieltä eikä nyt ollut muuta mahdollisuutta sitä opiskella kuin kotoa käsin.”

Virtuaalikoulu on tuonut helpotusta kielenopiskelutarpeisiin paitsi saamelaisalueella myös valtakunnallisesti ja kehittämistyötä jatketaan mm. panostamalla saamen kielten ja kulttuurin opetuksen pedagogiseen kehittämiseen sekä opettajankoulutukseen. Opettajien määrän ollessa vähäinen Sápmi Miehtá -kehittämishanketoiminnan kautta pystytään helpottamaan tilannetta lisäämällä olemassa olevien ja valmistuvien saamen kielen opettajien verkkopedagogisia taitoja. Opettajan asuinpaikkakuntakaan ei ole ratkaiseva, kun hänellä on etäopettajan valmiudet, vaan hänen ammattitaitonsa saadaan valjastettua koulutusta vastaavaan käyttöön mistä päin maata hyvänsä.

Lähteet

- Hakkarainen, K. (2001). Aikuisen oppiminen verkossa (16–52). Teoksessa Sallila, Pekka & Kalli, Pekka (toim.) Verkot ja teknologia aikuisopiskelun tukena. Aikuiskasvatuksen 42. vuosikirja. Helsinki.
- Länsman, A. (2008). Saamen kieli pääkaupunkiseudulla. Vähemmistövaltuutetun julkaisusarja 5. Helsinki.
- Saamelaiskäräjien lausunto (Dnro: 473/D.a.2/2010) Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit -hankkeen raporttiluonnoksesta 12.10.2010.
- Saamelaisopetus kotiseutualueen ulkopuolella (2009). Saamelaiskäräjien koulutusraportti nro 1. Saamelaiskäräjien koulutus ja oppimateriaalitoimisto 2009.
- Pautamo, E. (2010). Saamenkielisten aineenopettajien koulutuksen nykytila ja kehittämistarpeet. Giellagas-instituutti, Oulun Yliopisto. Myös osoitteessa: http://www.oulu.fi/giellagas/tiedostot/AJANKOHTAISTA/Aineenopettajakoulutus%20raportti_2010.pdf
- Saamelaiskäräjät (2007). Saamelaisten lukumäärä vuoden 2007 Saamelaiskäräjävaaleissa. Väestökisterikeskus. URL http://www.samediggi.fi/index.php?option=com_docman&task=doc_details&gid=8&Itemid=20&lang=finnish

UUDET TOIMINTAKULTTUURIT

**”Ensimmäisten
kokeilujen ja
korjausten jälkeen
hyväksi todetulle
toimintamuodolle
tarvitaan
kuitenkin nopeasti
tukea myös johdon
kaikilta tasoilta.”**

Medialukutaito palvelujen kehityksessä

Mika Mustikkamäki

Internetin yhteisöissä tuotetaan ulkonäköhanteita, jotka aiheuttavat ongelmia lapsille ja nuorille. Väkivaltaisten pelien vaikutukset huolestuttavat vanhempia, mutta vertaistukea tai puolueetonta tietoa aiheesta on hankala löytää. Digitaalisen mediakulttuurin alueella kirjastosta on tulossa paikka, jossa näistäkin asioista voidaan keskustella – mediakasvatuksen puitteissa.

Yleisten kirjastojen toiminnassa ollaan tällä hetkellä valtakunnallisesti ja kansainvälisesti kiinnostuneita uusista lukutaidoista, erityisesti informaatiolukutaidosta ja medialukutaidosta sekä jälkimmäiseen liittyvästä mediakasvatuksesta. Syitä kiinnostukseen ovat muun muassa mediakulttuurin haasteet kirjastotyössä, kirjaston asiakkaiden tarpeet sekä kirjaston tehtävä yhteiskunnassa yleisesti. Yleinen kirjasto on joutunut olemassaolonsa aikana luomaan nahkansa uudelleen monta kertaa ympäröivän yhteiskunnan muutosten myötä ja viimeisimpänä haastajana näyttäisi olevan internetin sekä muiden digitaalisten kanavien ja sisältöjen nousu kansalaisten tiedonhankinnan ja viihteen ensisijaiseksi lähteeksi.

Tietoyhteiskunnan tilat ja sisällöt -hankkeen (TTS) myötä Tampereen kaupunginkirjastossa on pohdittu uusien lukutaitojen haasteita sekä kehitetty ja dokumentoitu erilaisia uusia toimintamuotoja medialukutaitoja tukevasta näkökulmasta. Osittain kyseessä on ollut jo olemassa olevien kirjaston tietoyhteiskuntapalveluiden uudistaminen ja kehitys, toisaalta on pyritty luomaan kokonaan uusia toimintakonsepteja. Tässä artikkelissa käydään yleisesti läpi TTS-hankkeen medialukutaito-osuuden toteutumista sekä kuvaillaan lyhyesti kahta toteutettua toimintamuotoja.

Medialukutaidon käsitteellinen omaksuminen

Yleinen kirjasto on historiallisesti ollut vahvasti sidottu lukutaidon edistämisen ideaan. Erityisesti 2000-luvulle tultaessa luku- ja kirjoitustaito itsessään on kuitenkin ollut muutoksessa, ja tämä muutos liittyy erityisesti uusien digitaalisten sisältöjen hallintaan. Medialukutaito on yksi monista uusien lukutaitojen käsitteellistyksistä ja kirjaston näkökulmasta se on yksi parhaiten sen toimintaan soveltuvista käsitteistä – onhan kirjasto nykyään hyvin monien eri median muotojen kohtaamispaikka. Medialukutaitoa on samoin 2000-luvun taitteesta eteenpäin pyritty edistämään mediakasvatuksen avulla. Mediakasvatus nähdään ny-

FM Mika Mustikkamäki toimii projektisuunnittelijana Tampereen kaupunginkirjastossa vastuualueenaan erityisesti mediakasvatus ja uudet lukutaidot

kyään kodin, koulun sekä muiden kasvattajien ja kulttuuristen toimijoiden yhteisvastuun alueena (ks. esim. Kupiainen ym. 2007), ja siksi kirjastossakin ollaan ottamassa mediakasvatusta oman toiminnan agendalle (ks. Verho 2009).

Medialukutaitoja kehittävän mediakasvatuksen omaksuminen ei kuitenkaan ole välttämättä helppoa edes käsitteellisesti. TTS-hankkeen puitteissa tehdyn haastattelututkimuksen (Sairanen 2010) perusteella Tampereen kaupunginkirjastossa medialukutaidon edistäminen koettiin vahvasti kirjaston tietoyhteiskuntapalveluiden vastuualueena. Käytössä olevat Sampolan ja Hervannan tietotorit, sekä internet-bussi Netti-Nysse koettiin paikoiksi, joissa mediakasvatus toteutuu luontevasti. Suuri osa haastatelluista henkilökunnan jäsenistä piti muuta kirjastotoimintaa hankalana mediakasvatuksen toteutumisen paikkana. Ajattelumalli, jossa uusien lukutaitojen edistäminen kuuluisi ainoastaan tietoyhteiskuntapalveluja, pääasiassa erilaista tietoteknisiä resursseja, kursittamista ja tukipalveluita tarjoaville kirjastoyksiköille, tuntuu laajemman mediakulttuurisen kontekstin näkökulmasta oudolta. Syitä tällaiseen asennoitumiseen on kuitenkin monia, ja TTS-hankkeen kuluessa onkin käynyt konkreettisesti ilmi, miten pitkä prosessi mediakasvatuksen ja uusien lukutaitojen käsitteellinen omaksuminen isossa kaupunginkirjastossa voi olla.

Käytännön toimintamuotojen kehittäminen

Uusien ja medialukutaidon näkökulmien huomioiminen kirjastossa vaatii strategisia päätöksiä koskien toiminnan perusteita ja sen suuntaamista. Monipuolisen mediakulttuurin merkityksellisyyttä käyttäjilleen pitäisi tarkastella asiakasnäkökulmasta. Toisaalta kirjastolla pitäisi olla myös innovoiva ja tarpeita ennakoiva lähestymiskulma, ei pelkästään reagoiva tapa tuotteistaa uusia palvelumuotoja. Sytyke kehittämistoiminnalle on luonnollisesti alue- ja kirjastokohtaista, mutta useimmiten uudet avaukset lähtevät joko pienten työryhmien tai yksittäisten henkilöiden aloitteista. Ensimmäisten kokeilujen ja korjausten jälkeen hyväksiti todetulle toimintamuodolle tarvitaan kuitenkin nopeasti tukea myös johdon kaikilta tasoilta.

Medialukutaidon edistämisen käytännön näkökulmissa painottuu erityisesti toiminnan kokoelmalähtöisyys. Tietopainotteisemmissa mediakasvatuksen muodoissa henkilökunnan omat kiinnostukset kohteet ja monipuolinen koulutus nousevat tärkeämpään asemaan. Näkökulmat eivät tietenkään ole periaatteiltaan toisiaan poissulkevia, vaan ammattitaidon soveltaminen on keskeisessä asemassa myös kokoelmalähtöisessä työssä. Nostan tässä esiin kaksi esimerkkiä Tampereen kaupunginkirjaston medialukutaitoja edistävästä toiminnasta. Ensimmäinen, erityisesti kokoelmaa painottava on MuPe-vinkkaus ja toinen koululaisten vanhemmille suunnattu Nenä kiinni netissä.

MuPe-vinkkaus

Tapauksessa toteutettiin kirjaston musiikkiaineiston vinkkausta rock-historian näkökulmasta (ks. Mustikkamäki 2011). Vinkkaus järjestettiin yhteistyössä paikallisen yläkoulun musiikinopettajan kanssa, ja vinkkauksiin osallistui 8. – 9.-luokkalaisia oppilaita. Lähtökohtana oli hyödyntää kirjaston AV-materiaalien lisäksi painettua kirjallisuutta erityisesti artistien ja bändien elämäkertakirjojen muodossa, ja rakentaa vinkkauksen ajallinen kaari vuorovaikutukselliseksi Guitar Hero -rytmi- ja musiikkipelin avulla. Lisäksi verkon sisältöjä hyödynnettiin YouTubesta saatavien esimerkkien kautta.

Kokoelmaa pystyttiin hyödyntämään tässä tapauksessa pääasiallisen vinkkarin syvällisen asiaan perehtyneisyyden ansiosta kattavasti. Toisaalta yhteys vinkattavien omaan mediamaailmaan pystyttiin luomaan YouTuben ja Guitar Hero -pelin käytön kautta. Vaikka toinen vinkattavien ryhmä oli erityisluokka, vinkkauskäynti sujui ongelmitta ja osallistujat keskittyivät aiheeseen intensiivisesti. Vinkkaus oli toteuttajien mielestä hyvä tapa nostaa esiin kirjaston musiikkiaineistoa, joka koetaan tällä hetkellä digitaalisen musiikkijakelun ja Internetin mahdollisuuksien myötä jossain määrin uhatuksi.

Medialukutaidon edistämisen kannalta tärkeimpiä vinkkauksen tuloksia oli aineiston saatavuuden näkyväksi tekeminen, rock-musiikin lajityyppiajattelun muodollinen ja sisällöllinen esittely sekä osallistumisen ja kokemuksellisuuden mahdollistaminen pelaamisosuuden avulla. Kirjaston medialukutaitoa edistävien toimintamuotojen näkökulmasta MuPe-vinkkaus toimi myös organisaation sisäisenä ammatillisena käyntikorttina toiminnan mahdolliselle vakiinnuttamiselle.

Nenä kiinni netissä

Toiminnan tarkoituksena oli tavoittaa koululaisten vanhempia ja lisätä heidän tietoisuuttaan nuorten suosimista verkkoyhteisöistä, yhteisöllisen käytön tavoista ja verkon toimintakulttuureista yleensä. Nenä kiinni netissä -iltoja järjestettiin yhteistyössä koulujen vanhempainyhdistysten kanssa sekä kouluilla että Tampereen kaupunginkirjaston Internet-bussi Netti-Nyssessä.

Lähtökohtana oli kirjaston tietotorien kouluttajien tietämys sosiaalisen median työkaluista, ja toisaalta työkokemukseen perustuva kokemus nuorten verkon käyttötavoista. Edellä mainitut pyrittiin yhdistämään tietoisesti medialukutaidon pääsy- ja arviointinäkökulmiin, eli tilaisuuksiin osallistuneet vanhemmat pääsivät itse tutustumaan suosittuihin verkkoyhteisöihin ja keskustelemaan vertaisten sekä kirjaston henkilökunnan kanssa haluamistaan seikoista. Lisäksi pohdittiin yhdessä verkkoyhteisöjen käytön syitä ja mahdollisia vertailukohteita vanhempien omaan nuoruuteen.

Nenä kiinni netissä -konsepti sai huomattavan positiivista palautetta sekä osallistujilta että rahoittajaltaan Pirkanmaan kulttuurirahastolta. Kyseessä oli kirjaston osalta selkeästi uusi avaus asiakkaiden luokse haakeutuvasta kirjaston mediakasvatustoiminnasta. Toiminnan vakiinnuttamiselle kirjaston vakiotoiminnan puitteissa ei kuitenkaan nähdä tällä hetkellä mahdollisuuksia, vaan edellytyksenä konseptin jatkokehittämiselle ja -toteutukselle on edelleen ulkopuolinen rahoitus.

Lopuksi

Yhdellä kehittämishankkeella harvoin muutetaan pitkistä kulttuurisista perinteistä kasvavaa toimintaa. Joskus jopa käsitteellisen muutoksen aikaansaaminen on haastavaa. Oppimiskokemuksena tarkasteltuna medialukutaidon huomioiminen uusien kirjastopalveluiden kehityksessä TTS-hankkeessa olisi hyötynyt koko organisaation läpäisevästä avoimesta tiedonkulusta, työryhmien ja tiimien sitouttamisesta medialukutaitotoiminnan kehittämiseen projektin puitteissa, sekä tietenkin yleisesti henkilöstöresurssien panostamisesta kehittämistoiminnalle suotuisella tavalla. Toteutetut toimet olivat kyllä menestyksekkäitä, mutta toimintojen jatkaminen hankkeen päätyttyä on epätodennäköistä. Media-kulttuurin ja asiakkaiden tarpeiden kehittyessä kirjastonkin tulee huomioida muutokset ympärillään. Kehityshankkeiden kautta tehtävä työ on avainasemassa näihin muutoksiin reagoinnissa, mutta motiivi uudistumiselle täytyy löytyä myös vallitsevien käytäntöjen kriittisestä tarkastelusta.

Lähteet

- Kupiainen, R., Sintonen, S. & Suoranta, J. (2007). Suomalaisen mediakasvatuksen vuosikymmenet. Julkaisussa Kynäslahti, H., Kupiainen, R. & Lehtonen, M. (toim.) Näkökulmia mediakasvatukseen. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2007. Helsinki: Mediakasvatusseura. URL:<http://www.mediakasvatus.fi/publications/ISBN978-952-99964-1-4.pdf>
- Mustikkamäki, M. (2011). Let There Be Rock -musiikki-pelivinkkaus. Kirjastot.fi-hankerekisteri. URL:<http://hankkeet.kirjastot.fi/hanke/let-there-be-rock-musiikki-pelivinkkaus>
- Sairanen, A. (2010). Mediakasvatus ja medialukutaito kirjastotyön muutoksessa. Tapaus: Tampereen kaupunginkirjasto. Informaatiotutkimuksen ja interaktiivisen median laitos. TRIM Notes 4. Tampere: Tampereen yliopisto. URL:<http://tampub.uta.fi/tulos.php?tiedot=384>
- Verho, S. (2009). Mediakasvatus kirjastossa. Helsinki: BTJ.

Kuinka tehdään elämyksellinen opastus?

Anni Venäläinen

Porin taidemuseon pedagogisessa KoeTILA! -näyttelyprojektissa tutkittiin keväällä 2011 taidenäyttelyä avoimena oppimisympäristönä. Yleisön roolista haluttiin tehdä mahdollisimman aktiivinen. Museon peruskokoelmaa esitellessä projektissa kiinnostus kohdistui katsojan mahdollisuuksiin muodostaa taideteoksiin merkityksellisiä suhteita. Näyttelyssä tarjottiin vain vähän taidehistoriallista ja taiteen tunteeseen liittyvää tietoa. Sen sijaan yleisö sai vaikuttaa museon tarjoamiin sisältöihin äänestämällä kokoelmasta suosikkiteoksiaan näyttelyyn, joka avautui myöhemmin keväällä. Reilut kaksi kuukautta kestäneen yleisöäänestyksen aikana toteutettiin sarja kokeellisia opastuksia, jotka nimettiin elämyksellisiksi opastuksiksi.

Anni Venäläinen, projektisuunnittelija, Porin taidemuseo, Avara museo – kehittyvä oppimisympäristö aikuisille -hanke.

Itse tekemällä eläydytään teokseen

Ensimmäinen elämyksellinen opastus toteutettiin Ellen Thesleffin öljyvärimaalaukseen *Lydia* (1897). Nuorta tyttöä kuvaava maalaus toimi croquis-mallina yleisölle. Croquis-piirtäminen on nopeaa luonnostelua, jossa pyrkimyksenä on mallin olemuksen tavoittaminen. Tilaisuus sopi kaiken tasoisille piirtäjille. Mukaan sai tulla myös vain katselemaan ja keskustelemaan kokemuksesta. Tilanne korosti osallistumisen sekä omaehtoisen paneutuneen läsnäolon merkitystä taidekokemuksessa.

Piirtäminen aloitettiin kehoa ja kättä lämmittelevillä harjoituksilla, syvään hengittelyllä ja venyttelyllä, sitten ympyröiden ja vapaan viivan piirtämisellä. Harjoitteiden tarkoituksena oli rentouttaa ja löytää keskittynyt ja läsnä oleva mielentila. *Lydian* piirtämiseen orientoituttiin rauhoittumalla tarkastelemaan teosta mahdollisimman avoimin mielin. Vasta kolmas vaihe oli varsinainen croquis-piirtäminen, joka aloitettiin 30 sekunnin piirroksilla. Vähitellen aikaa pidennettiin, kunnes piirtäjät saivat lopuksi tehdä pidemmän, noin kymmenen minuutin tutkielman maalauksesta. Tarkoituksena ei ollut maalauksen jäljentäminen, vaan piirtäjän oman persoonallisen tulkinnan toteuttaminen. Piirtämisen taitoa tärkeämpää oli tarkastella omaa suhdettaan teokseen, keskustella sen kanssa oman tekemisen kautta. Croquis-tekniikka valittiin koska nopeissa luonnoksissa paineet oikein piirtämiseen vähenevät.

Tärkeä osa tilannetta oli kokemuksesta keskusteleminen. Piirtäjät kertoivat kokevansa, että kuvan tyttö tuli läheiseksi ja samaistuttavaksi, ja maalaukseen muodostui henkilökohtainen suhde. Teokseen paneutuminen oman tekemisen kautta tuntui heistä inspiroivalta ja mielekkäältä.

Kuvailutulkkaus välittää kuulijoille mielikuvan teoksesta

Elämyksellinen opastus Sam Vannin arvoitukselliseen öljyvärimaalaukseen *Ratsastaja* (1963) toteutettiin kuvailutulkkauksen keinoin. Kuvailutulkkauksen ideana on tehdä visuaalisen taiteen, kuten maalausten, valokuvien, videoiden, tai muuten ei-kosketettavien teosten kokeminen saavutettavammaksi näkövammaisille henkilöille. Kuvailutulkki pyrkii työssään objektiivisuuteen, mutta välittääkseen kuulijoille teoksen tunnelman ja sävyt, hän tuo mukaan myös oman näkemyksensä ja kokemuksensa teoksesta. Teosten kuvaileminen on olennainen osa aivan tavallisiakin yleisöopastuksia ja se sopii hyvin myös näkeville.

Kuvailutulkkauksen menetelmää soveltavan elämyksellisen opastuksen tavoitteena oli tarkastella yhdessä yleisön kanssa sitä, miten teos muuttuu sanoiksi ja miten sanat synnyttävät mielikuvia.

Kuvailun ajaksi teos oli piilotettu harson alle. Kaksi etukäteen kirjoitettua, toisistaan melko paljon tyyliltään ja sisällöltään poikkeavaa teoksen kuvausta luettiin yleisölle. Tavoitteena oli luoda visuaalinen mielikuva piilossa olevasta teoksesta kuvailemalla sen värejä, muotoja, maalaustapaa ja yksityiskohtia. Lopuksi teos paljastettiin ja kuuntelukokemuksesta keskusteltiin yhdessä.

Taiteesta voidaan puhua myös taiteen kielellä

Flamencoon ja runoihin perustuvissa elämyksellisissä opastuksissa kokeiltiin, kuinka kuvataide kääntyy toisen taiteenlajin kielelle. Flamencotaiteilijan toteuttama teos Victor Vasarelyn punaisen sävyjä voimakkaasti hehkuvaan öljyvärimaalaukseen *Garam* (1949–53) oli yleisöltä tulleen palautteen perusteella todella voimakas elämys. Ihmiset olivat ihastuneita ja vaikuttuneita, ja tämän tapaisia tilaisuuksia toivottiin heti myös lisää. Myös kolmen runoilijan kirjoittamat ja heidän itsensä yleisölle lukemat runot, jotka pohjautuivat Tor Arnen maalaukseen *Punaista valoa, jossakin* (1980) otettiin kiinnostuneena vastaan. Runojen ja maalauksen vuoropuhelu herätti keskustelua. Yllätyksenä saatiin kuulla yleisössä istuneen iäkkään mieshenkilön teoksesta spontaanisti sommittelema aforismi.

Elämys vahvistaa muistikuvia

Edellä kuvatun kaltaisia elämyksellisiä opastuksia on mahdollista toteuttaa soveltaen erilaisissa museoissa, sekä muissa avoimissa oppimisympäristöissä. Aisteihin ja tunteisiin vetoaminen saa usein aikaan omakohtaisen ja mieleenpainuvan kokemuksen, mikä on yksi tärkeä osa informaalia oppimista.

Parempaa palvelua erityisryhmille!

Jaana Ylänen

Museot ovat asiantuntijaorganisaatioita, joissa asiantuntijuuden jakaminen asiakkaan kanssa ei ole yksiselitteistä. On olemassa runsaasti esimerkkejä siitä, kuinka museoissa on suunniteltu kohdennettuja palveluja oman henkilökunnan voimin. Usein kokeilut onnistuvat, joskus taas eivät. Epäonnistuneiksi koetaan yleensä ne joissa kohderyhmää ei ole joko tavoitettu tai näkökulma ei ole ollut kohderyhmää kiinnostava.

Maahanmuuttajat kohderymänä on hyvin heterogeeninen joukko. Heitä yhdistää ainoastaan Suomen valtion rajan ylittäminen. Tampereen museoissa käynnissä oleva Moniääninen museo -hanke (Avara museo) on tuonut museoihin eri alojen maahanmuuttajia, jotka osallistuvat museon palveluiden kehittämiseen ja käytäntöön panemiseen.

Mitä jos tämän tekisi toisin?

Museoissa on ollut erilaisia tapahtumia ja opastuksia, joita on suunnattu erityisesti maahanmuuttajille. Lähes aina tapahtumat on suunnitellut museoammattilainen, joka ei itse ole maahanmuuttaja. Lähes aina museoissa maahanmuuttajia opastaa museoalan koulutuksen saanut opas, joka niin ikään ei itse ole maahanmuuttaja. Moniäänisessä museossa lähdeittiin tekemään opastuksia maahanmuuttajalta maahanmuuttajalle. Malli on osoittautunut toimivaksi ainakin Tampereen museoissa. Moniäänisen museon maahanmuuttajaoppaat ovat perehtyneet aiheisiinsa perinpohjaisesti ja tuntevat kaupungin historiaa paremmin kuin moni muu.

Miten tämä tehdään käytännössä?

Tampereen museopalveluiden museopedagoginen yksikkö TAITE on Moniääninen museo -hankkeellaan järjestänyt maahanmuuttajille kurssin, jossa on ollut mahdollista saavuttaa museo-oppaan pätevyys. Kurssilaisista erottui hyvin nopeasti ne, jotka olivat erityisen kiinnostuneita kehittämään palveluita suomen kieltä opiskeleville maahanmuuttajille. Tällaiset henkilöt olivat yleensä itse käyneet läpi monta kielikurssia ja tunsivat ne perinpohjin. Tällöin on paljon helpompaa miettiä, mitä sanastoa käyttää opastaessaan suomen kielen alkeis- tai jatkokursseilaisia. On hyvä tietää milloin pitää näyttää numerot lukuina eikä pelkästään puhua, koska lukusanojen ymmärtäminen opastuksella on usein vaikeaa. Maahanmuuttajaopas keksii nopeasti, miten kertoa kieltä opettelevalle, mitä tarkoittaa päästä vedettävä sänky (esim. havainnollistaa se kah-

Jaana Ylänen on Tampereen museo- palveluiden TAITE-yksikön museolehtori ja nestori, tällä hetkellä projektisuunnittelijana Moniääninen museo -hankkeessa.

della paperilla). Maahanmuuttajaoppaan suomen kieli on verkkaisempaa, mutta usein paljon selvemmin artikuloitua kuin suomen kieltä äidinkielenään puhuvan museo-oppaan.

Maahanmuuttajien opettajilta on tullut paljon positiivista palautetta. Suurimmaksi osaksi he ovat nähneet museon ottaneen heidän ryhmiensä palvelemisen asiakseen. Toiminnan alkaessa useat opettajat mainitsivat palautteessaan oppaan puheen korostuksesta. Moniäänisen museon oppaiden tarkoitus ei ole kuitenkaan antaa suomen kieliopillista opetusta. Tärkein arvo tässä palvelussa suomen kieltä opiskeleville on erityisesti rohkaisussa käyttää suomen kieltä. Oppaat ovat esimerkki tässä yhteiskunnassa pärjäämisestä ja rohkeudesta puhua kieltä, joka ei ole heidän oma äidinkieltensä. Korostukseen tulisi suhtautua samoin kuin suomen kielen murteisiin.

Miten tavoittaa kohderyhmä?

Moniäänisen museon kokemuksen mukaan kohderyhmän tavoittaminen on vaivatonta. Henkilö, joka on itse käynyt paikallisia kielikursseja, tuntee entuudestaan niiden opettajat ja markkinoi näin omia kierroksiaan. Eri kulttuurien tavat kommunikoida poikkeavat meidän toimintomuseolaisten tavoista radikaalisti. Maahanmuuttajaryhmille markkinointi onnistuu harvoin sähköpostilla tai Internetissä. Paikalle on mentävä itse. Moniääninen museo -hankkeessa opas on itse kiertänyt eri oppilaitokset, kertonut opastuksistaan ja saanut vakiasiakaskunnan ½-vuodessa. Näitä yhteyksiä solmiessaan hän on myös sopinut tekevänsä alustuksia kirjaston kielikahvilaan sekä luentoja kesäyliopistolle ja museoille.

Päästäkö museo asiakkaan lähelle?

Museoissa on usein pohdittu sitä, miten museot saadaan helposti saavutettaviksi. Miten järjestää kiinnostavia tapahtumia? Miten löytää oikeat museon aihepiiriin sopivat työpajat yms.? Museot pystyvät tarjoamaan asiakkailleen asiantuntijuutta, mahdollisesti nostalgiaa, tietoa, tunnetta, elämyksiä jne. Mitä museo saa asiakkaalta mahdollisen pääsymaksun lisäksi? Saako museo vakiokävijän, kanta-asiakkaan ja henkilön joka tuo uusia asiakkaita mukanaan? Tämän tiedämme hyvin harvoin. Moniäänisen museon opas on tuonut mukanaan asiakaskaartin.

Kaikki tämä vaatii museoilta uudenlaista ajattelua. Asiantuntijuus on jaettava nyt oppaan kanssa, jolla ei ole museoalan korkeakoulutusta. Tämä saattaa herättää epäilyksiä ja siksi ajatus saatetaan haluta haudata. Voidaan myös vastata, että henkilökuntamme osaa opastaa myös maahanmuuttajia. Onko se kuitenkin parasta mahdollista palvelua asiakkaan näkökulmasta? Kun amanuenssit osallistuvat maahanmuuttajaoppaan kierroksille ja näkevät asian käytännössä, myös heidän silmän-

sä usein avautuvat. He huomaavat, että perinteinen opastus tälle suomen kieltä opiskelevalle ryhmälle ei itse asiassa anna läheskään sitä mitä kohderyhmään perehtynyt opas voi antaa. On myös hyvin tärkeää että oppaat saavat tehdä opastuksistaan itsensä näköisiä. Se, kuinka museoissa on totuttu tietoa välittämään, ei ole välttämättä tärkein asia näiden ryhmien kohdalla. Kieltä opettelevien ryhmissä voi tärkeä tieto olla se, että lintumaa-ilmassa puhutaan poikalinnun kohdalla koirasta ilman, että se tarkoittaa koiraa. Tiedon määrän ei tarvitse olla vähäisempää, se on vain paketoitu eri tavoin erilaisille ryhmille. Nämä tasot ja kiinnostuksen kohteet tuntee parhaiten henkilö, jolle kaikki tässä maassa on ollut vielä hetki sitten uutta.

Kuinka kulttuurilaitos tavoittaa paikalliset yrittäjät?

Anne Ojanperä

*Miten yrittäjä voisi hyödyntää kirjaston aineistoja ja asiantunte-
mista omassa yritystoiminnassaan?*

*Miten kirjasto voisi toimia paikkakuntansa elinkeinotoiminnan tu-
kena? Miten hyödyntää sosiaalisen median työkaluja yritystoimin-
nassa ja oman toimialan seuraamiseen?*

Kiravo-projekti (Kirjasto avoimena oppimisympäristönä) on Helsingin kau-
punginkirjaston hallinnoima koulutusprojekti, jossa kirjastohenkilö-
kunta opastaa kirjaston eri asiakasryhmiä hyödyntämään monipuoli-
sesti erilaisia tiedonlähteitä, kirjastojen tietokannoista vapaasti verkos-
sa oleviin aineistoihin. Samalla osallistujat tutustuvat sosiaalisen medi-
an sovelluksiin tiedonhankinnan ja oman työn tukena. Projektissa on
mukana yhteensä 13 kumppania, kirjastoja, opetusvirastoja ja järjestöjä.

Projektin tavoitteena on lisätä kirjaston ja kirjaston aineistojen käyttöä ja
samalla kirjaston vaikuttavuutta ympäristössään. Tarkoituksena on luo-
da toimintamalli, jossa kirjasto toimii tiiviissä vuorovaikutuksessa pai-
kallisten toimijoiden kanssa. Kirjastojen tavoitteena on lisäksi saada tie-
toa eri asiakasryhmien tiedontarpeista ja parantaa näin palvelukykyään.

Koulutuksen tavoitteena on antaa osallistujille valmiuksia hakea ja löy-
tää tietoa sekä arvioida erilaisia tiedonlähteitä oman työnsä, amma-
tillisen kehittymisensä ja elinikäisen oppimisen tueksi. Konkreettise-
na toimintana on tuottaa räätälöityjä koulutuspaketteja osallistujien ja
kohderyhmien tarpeisiin. Projektin yhtenä kohderyhmänä ovat pien-
yrittäjät.

ESR-hankkeisiin voivat osallistua pienet enintään 10 henkilöä työllistä-
vät yritykset ja suuri osa esimerkiksi Uudellamaalla toimivista yrityk-
sistä onkin mikroyrityksiä.

Mitä kirjastosta löytyisi yrittäjille

Yrityksen perustamisvaiheessa kirjastosta osataan hakea tietoa, ja aloit-
televaa yrittäjää tukevaa aineistoa on kirjastoissa myös saatavilla. Mut-
ta miten kirjastot tukevatkaan tarjonnallaan toimintaympäristönsä elin-
keinotoimintaa ja voitaisiinko kirjastopalvelua

Koulutuksen sisällön suunnittelua varten hyödynnettiin projektikumpp-
panin Helsingin Yrittäjät ry:n jäsenilleen tekemää koulutustarvekysely-
ä. Kysely osoitti, että kirjastolla on aineistoja aiheista, joista yrittäjillä

FM Anne Ojanperä
toimii Kiravo-projektin
projektipäällikkönä
Helsingin kaupungin-
kirjastossa.

on tiedontarvetta. Tietoa haluttiin esimerkiksi verotuksesta, taloudesta, lainsäädännöstä, tuotekehityksestä sekä eri toimialojen ja markkinoiden seuraamisesta. Sosiaalinen media taas välittää yrittäjien hyödynnettäväksi käyttäjien ja kuluttajien tuottamaa tietoa ja mielipiteitä.

Koulutuksen sisällöstä keskusteltiin yrittäjäkumppanien kanssa ja kaiken tämän pohjalta suunniteltiin koulutuskokonaisuus, joka sisältää yhteensä kolme 3 ja ½ tunnin pituista tilaisuutta. Koulutukset on pidetty iltaisin, ajoittuen kolmelle eri viikolle. Koulutukseen sisältyy paljon harjoituksia, joissa hyödynnetään etukäteistietoa osallistujien toimialoista.

Suunnittelusta toteutukseen ja palautteeseen

Yhteistoiminta kirjaston ja yrittäjäjärjestön välillä on toiminut hyvin. Ennen koulutuksia tehtiin Kiravo-koulutuksista parikin juttua Helsingin Yrittäjät ry:n Yrittäjäinfo-lehteen ja lisäksi koulutuksesta tiedotettiin yrityksille järjestön uutiskirjeissä.

Projektissa on tähän mennessä koulutettu neljä pienryhmää, jotka ovat olleet ns. sekaryhmiä eli yrittäjät ovat edustaneet erilaisia toimialoja. Tähän mennessä on koulutukseen osallistuttu noin 30 pienyrityksestä. Edustettuina ovat olleet koulutus-, markkinointi- ja konsulttiyrityksiä, graafista teollisuutta, sisustustekstiilien suunnittelua, sähkö- ja turvalan palveluita, siivous- ja kiinteistöalaa, teknistä tukkukauppaa, muutamia esimerkkejä mainiten. Projektin aikana pyritään vielä suunnittelemaan koulutuskokonaisuuksia jonkin tietyn toimialan tiedontarpeista käsin.

Koulutuksesta saatu palaute on ollut ilahduttavan myönteistä. Osallistujat ovat olleet yllättyneitä, että kirjastossa on tarjolla niin monipuolisesti tietoa, joka on maksuttomasti kaikkien käytettävissä. Kirjaston ja kirjastoverkon palveluja ei edelleenkään tunneta, toisin kuin kirjastoissa saatetaan ajatella. Verkosta löytyvän ja vapaasti käytettävän asiantuntijatiedon ja viranomaistiedon moninaisuus on ollut osallistujille uutta.

Projektin toteutus on vaiheistettu siten, että kumppanit tulevat mukaan koulutuksen piiriin vaiheittain. Toistaiseksi yrittäjien koulutusta on toteutettu vain Helsingissä. Kun pienyrittäjien koulutukset laajenevat jatkossa Lohjalle, Raisioon, Inkooseen, Vantaalle, Espooseen ja Kauniaisiin, voimme suunnittelussa ottaa huomioon tähän mennessä saadut kokemukset ja palautteen.

Projektin jälkeen

Tarkoituksena on, että projektissa pilotoitava toiminta vakiintuisi osaksi mukana olevien kirjastojen toimintaa ja että se voitaisiin laajentaa koskemaan kirjastojen muitakin asiakasryhmiä.

Projektissa tuotettavat koulutusmateriaalit tallennetaan verkkoon kirjastojen hyödynnettäväksi paikallisten yrittäjien koulutuksissa. Ajatuksena on, että materiaalit julkaistaan siinä vaiheessa, kun olemme saaneet niihin mukaan myös ne kokemukset ja tiedot, joita muissa kumppanikirjastoissa koulutuksissa saadaan. Näin verkkoon tallennettu materiaali tulee muokatuksi siten, että se varmemmin toimisi tukena ja pohjana erikokoisten kirjastojen yrittäjäkoulutuksille.

Materiaalin pohjalta kirjastoissa voidaan rakentaa erilaajuisia koulutuspaketteja paikallisten yrittäjien tarpeisiin, kunkin kirjaston aineistojen pohjalta. Materiaalit toimivat toivottavasti myös kirjastohenkilökunnan täydennyskoulutusmateriaalina.

Palvelumuotoilu on markkinointia

Palvelumuotoilu on kirjastopalveluiden kehittämistä ja suunnittelua kuntalaisten näkökulmasta. Kirjastossa on totuttu tarjoamaan palveluita vakiintuneella jaotuksella, jossa lapset, nuoret, aikuiset, seniorit, maahanmuuttajat muodostavat oman ryhmänsä. Laaja työikäinen aikuisväestö on suuri heterogeeninen asiakasryhmä, jonka osalta palvelun- ja sisällöntarjontaa on toistaiseksi eritelty systemaattisesti vain vähän. Eri-laisille ammattiryhmille, kuten esimerkiksi pienyrittäjille tuotetut materiaalit tuovat mahdollisuuksia tämän laajan asiakaskunnan tiedontarpeiden analysointiin.

Räätälöity ja tuotteistettu käyttäjäkoulutus on hyvä alku vuorovaikutukselle kirjaston ja sen toimintaympäristössä vaikuttavien toimijoiden kuten yritysten välille. Tämä edellyttää kuitenkin aktiivista otetta kirjastolta. Sitä edesauttaa se, että on kyse lopulta perus- ja ydintoiminnan pake-toimisesta uudella tavalla.

Kuten *Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015* -julkaisussa todetaan, kirjastoissa on hankittuna paljon aineistoja, joiden olemassaolosta kuntalaiset ja asiakkaat eivät tiedä. Jos kuntalaiset tuntisivat paremmin kirjaston todellista tarjontaa, heistä useampi voisi olla myös potentiaalinen ja uusi kirjastonkäyttäjä. Mikään muu taho ei voi tarjota käyttäjilleen sitä laajaa sisältöä, jota kirjasto voi.

Ennen koulutusta ilmoittautuneille tehtiin pikakysely, jolla kartoitettiin osallistujien aikaisempaa kokemusta ja tietoa tiedonhausta. Kyse-ly ja käytäntö osoittivat, että tiedonhaun ja -hankinnan taidot rajoittu-vat useimmilla yrittäjillä vielä yksinkertaiseen yhden hakusanan goog-le-hakuun. Kirjastohenkilökunnan ydinosaamiseen kuuluu tiedonhan-kinnan ja -haun taidot ja näitä taitoja tulisi kirjastoissa käyttää myös asi-akkaiden kouluttamiseen. Kouluttamisesta saadun kokemuksen ja tie-don pohjalta voidaan kirjastossa myös arvioida, miten hankittuja aineis-toja oikeastaan hyödynnetään ja onko aineistohankinnassa ehkä jotain tarkistamista.

Kirjastopalveluja on mahdollista tuotteistaa, ja jotta kirjastotoiminnan sisältö sekä monipuolisuus avautuisivat kuntalaisille, on sisältöjen uudenlainen paketointi välttämätön osa palvelujen markkinointia. Kiravo-projektissa saadut kokemukset osoittavat, että palvelumuotoilulle on sekä tilausta että tarvetta.

Lähteet

Opetusministeriö/Kulttuuriyksikkö, Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto (2009). Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015. Yleiset kirjasto. Kansalliset strategiset painoalueet. Opetusministeriön julkaisuja 2009:32.

Tietotaitotalkoiden toteuttaminen

Liisa Kirves

Talkoilla tekemisellä on pitkät perinteet. Talkoilla on organisoitu sel-laista tekemistä, missä on tarvittu useita tekijöitä, missä on pitänyt saada kerralla valmista, tekeminen on ollut yhdessä mukavaa ja on lisäksi syöty ja kahviteltu porukalla. Näitä kaikkia vanhoja talkoiden hyviä käytänteitä sovelletaan Tietotaitotalkoissa. Tietotaitotalkoot on yhteensä 12 tunnin toimintarupeama, jolla yhdessä oppien tehdään yhteisölle julkaisu, video, äänituote tai nettisivut. Talkoiden aikana yhteisön jäsenet saavat tietoa ja kokemusta heille tarpeellisen tuotoksen tekemisestä, oppivat jakamaan tehtäviä, tutustuvat toisiinsa paremmin, saavat tietoa siirtymään entistä tehokkaammin ja omaksuvat uuden toimintamallin sekä syövät ja juovat hyvässä seurassa.

Vaikka talkoiden toteuttamiselle on muutamia reunaehtoja, talkoiden järjestäminen on kuitenkin melko joustavaa.

Tehdään yhteistä tuotosta

Tärkeää on, että kaikki talkoisiin tulevat jakavat saman ongelman eli tulevat tekemään yhteistä tuotosta, yhteisölle tärkeää juttua. Talkoot eivät onnistu, jos talkoolaiset tulevat kukin tekemään omaa juttuaan ja tulevat paikalle sillä mielellä, että heitä opetetaan luennoimalla. Talkoissa opitaan asioita yhdessä tekemällä, neuvoa kysymällä ja vierihoidossa. Tehokas keino toisilta oppimiseen on työprosessien näyttäminen usealla videotykillä kaikille talkoolaisille. Luotsin eli talkoita ohjaavan ja prosessia koossa pitävän henkilön työkin helpottuu, kun hän näkee kerralla useampien koneiden näyttöjä ja voi mennä apuun sinne, missä neuvoja tarvitaan. Sivusilmällä voi talkoiden aikana vilkaista, mitä toiset ovat tekemässä, miten yhteinen homma etenee?

Yhteisön tai seuran puuhahenkilö, joka on tunnistanut yhteisönsä ongelman ja saanut tietoonsa talkoomallin, ottaa ensimmäiseksi yhteyttä talkoo-organisaatioon nettisivujen (www.tietotaitotalkoot.fi) Yhteydenotopyyntö-lomakkeella tai soittamalla. Lomakkeella annetaan perustiedot yhteisöstä, talkoiden toivottu ajankohta, tekemisen sisältö, osallistujien arvioitu määrä sekä tietoja mahdollisesta talkoopaikasta, ruoanvalmistusmahdollisuudesta, nettiyhteyksistä ym. Yhteydenoton perusteella tarkistetaan ajankohta, varataan talkoita ohjaavat luotsit (kaksi luotsia/talkoot), järjestetään heidän liikkumisensa ja tarvittaessa majoitukseensa ja lyödään talkoot lukkoon.

Kesään 2011 mennessä oli hankkeessa järjestetty sadat talkoot. Useimmiten yhteisöt tarvitsivat talkoita erilaisten painotuotteiden (lehti, esite,

YTM, toimittaja
Liisa Kirves toimii
Tietotaitotalkoot
-hankkeen projekti-
päällikkönä

historiikki) tekemiseen ja tällaisia talkoita onkin järjestetty yli 30 kertaa. Nettisivuja ja videoita on tehty kumpiakin yli kaksissakymmenissä talkoissa ja äänituotoksia vajaan kymmenessä talkootapahtumassa. Muutamissa talkoissa on harjoiteltu tulevaisuuden tekemisen kokeilua ja kuvaamista tulevaisuustaulukon avulla. Tällaisista yhteisistä talkoilla järjestetyistä pohdinnoista löytyy yhdistystoiminnalle usein uutta suuntaa, painopistettä ja innostusta. Kokemuksen kautta on havaittu, että monissa yhteisöissä tarvittaisiin mahdollisuutta hallinnollisten asioiden hoitamisen harjoitteluun. Haaveena onkin, että joku yhteisö lähtisi kokeilemaan tätä osaa, eli rakentamaan talkoilla yhteisölleen jäsenasioiden hoitamista, viestintää, tapahtumaorganisoitintia, talouden hallintaa ym.

Talkoiden tilaajan tehtäväksi jää talkooväen kutsuminen, heidän informoisensa tekemisestä ja toimintamallista ja joskus talkoopaikan varaaminen. Talkoolaisten informoimiseen on tehty nettisivuille valmiita aineistoa, kuten esittelyvideo ja Talkootuutti sekä muutakin aineistoa tarpeen mukaan.

Talkoiden alkaessa kaksi luotsia ilmestyy paikalle laitevarusteineen. Talkoo-organisaatiolla on tietokoneita, kameroita, videokameroita, videotykkejä ja valkokankaita sekä tarpeen mukaan tulostin. Talkoolaisia pitäisi olla paikalla vähintään 10 henkilöä, jotka sitoutuvat tekemään yhteistä tuotosta 12 tunnin ajaksi. Jakso voidaan pitää yhden päivän aikana (klo 9 – 21 tai 10 – 22) tai se voidaan jakaa kahdelle päivälle tai illalle. Kokemus on osoittanut, että 12 tunnin talkoissa saattaa tulla lehden tekemisessä vähän kiire, kun joukko on oikein innostunut. Koskaan talkoissa ei tekeminen jää kuitenkaan puolivalmiiksi, sillä valmiiksi saaminen on yksi Tietotaitotalkoiden toimintamallin kulmakivistä, hyviä käytännöistä.

Jokainen mukana päättämässä

Talkoot etenevät niin, että alkajaisiksi juodaan kahvit, keskustellaan yhteisön tarpeesta, mietitään yhdessä miten homma toteutetaan, käydään läpi talkoiden hyvät käytännöt, eli yhdessä visiointi, aloittelijakin osaa, luotsi ohjaa ja neuvoo, valmiiksi saaminen sekä työn arvostus. Tämän jälkeen päätetään pisteyttämällä, mitä talkoissa syödään.

Aloituskahvien jälkeen ryhdytään töihin eli tekemään sitä tuotosta, jonka yhteisö tarvitsee. Samanaikaisesti lähdetään hankkimaan yhdessä päätetyn ruoan raaka-aineita. Ruokakin valmistetaan yhdessä, sillä pitkän talkoopäivän aikana on mukavaa ja rentouttavaa mennä hetkeksi pilkkomaan porkkanoita tai kattamaan pöytää. Keittiöstä leviävät kahvin ja ruoan tuoksut tuovat tekemiseen myös kivaa tunnelmaa ja veden kielelle.

Päivän mittaan tarkistetaan aikataulua ja työnjakoa, keskustellaan tavoitteesta ja poiketaan kahville tai kauniisti katettuun ruokapöytään. Sa-

**Marja-Liisa
Viherän artikkeli
pisteytyksestä,
sivulla 69.**

malla opitaan tuntemaan vanhoja tuttuja entistä paremmin. Ruoan valmistaminen ja yhdessä nauttiminen on prosessina samanlainen luova tapahtuma kuin esimerkiksi nettisivujen teko- ensin suunnitellaan yhdessä, hankitaan materiaali, editoidaan/valmistetaan ja nautitaan työn tuloksista yhdessä.

Kun talkoot lähenevät loppuaan ja tuotos on valmis, pysähdytään yhdessä katsomaan valmista aikaansaannosta: nettisivuja, lehteä, videoa tai äänituotosta. Samalla voidaan miettiä, olisiko talkoomalli yhteisölle sopiva toimintatapa? Talkoitahan voi järjestää ilman Tietotaitotalkoot-organisaatiotakin, kunhan on yhdessä sisäistetty periaatteet.

Tietotaitotalkoot ovat tilaavalle yhteisölle ilmaiset lukuun ottamatta talkoolaisten matka- ja mahdollisia yöpymiskustannuksia. ESR-hanke vastaa muista kuluista ja SITRA ruokien raaka-ainekuluista.

”Yhtenä koulutusta läpileikkaavana ajatuksena oli käynnistää vuoropuhelu opiskelijoiden, työelämän, koulutuksen ja rajapinnoilla toimivien verkostojen välille.”

Vuoropuhelua verkostojen välillä

Samuel Raunio, Susanna Kolehmainen ja Ritva Hyttinen

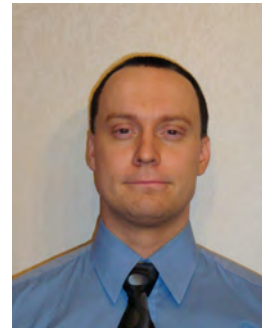
Suomessa kirjastoissa on havahduttu siihen, että kirjastopalveluiden pitää taipua tukemaan myös niitä jäseniä, joiden taustat kiinnittyvät eri kieli- ja kulttuuriympäristöihin. Tämän lisäksi yleisten kirjastojen tulisi osaltaan lisätä kaikkien yhteiskunnan jäsenten välistä vuoropuhelua. Tehtävät ovat haastavia ja näissä onnistuminen vaatii suuntautumista ulospäin, halua osallistaa eri yhteisöjen jäseniä kirjastojen toimintaan sekä uusien tulokkaiden hyväksymistä mukaan ammattiyhteisöön.

Open Zone -hankkeen alkaessa vuonna 2008 Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmalla ei ollut juuri kosketusta kulttuuri- tai kielivähemmistöihin. Sen sijaan yhteistyökumppaneilla Diakonia-ammattikorkeakoululla ja Turun kaupunginkirjastolla oli monikulttuurisia verkostoja ja kokemusta maahanmuuttajayhteistyöstä. Diakonia-ammattikorkeakoulun viestinnän koulutusohjelma oli vuodesta 1999 asti toiminut media-alan ja mediataitojen koulutushankkeessa Palestiinassa sekä vuodesta 2007 alkaen tehnyt yhteistyötä radio- ja monimediajournalismissa suomalaisten ja afrikkalaisten yhteistyöoppilaitosten kanssa. Kaupunginkirjasto on puolestaan ollut useita vuosia mukana Turun kaupungin monikulttuuristen kulttuuripalveluiden kehittämisringissä. Partnereiden kokemukset ja suhteet olivat kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmalle tärkeitä, ne avasivat ovia ja helpottivat ymmärrystä, sillä keskustelua monikulttuurisuudesta ja maahanmuuttajuudesta käydään usealla areenalla ja monessa eri sävyssä.

Uudet haasteet asiakastyössä

Yhteiskunnan monimuotoistuminen näkyi nopeasti kirjastojen asiakaskunnassa 1990-luvun loppupuolelta lähtien, mutta kirjastoalan sisällä ei ollut juuri kosketusta uusiin tulokkaisiin. Open Zone -hankkeessa Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma lähti osaltaan rakentamaan linkkiä kirjastojen ja asiakkaiden välille kouluttamalla alalle maahanmuuttajataustaisia ammattilaisia. Uusi opetus-suunnitelma ei voinut kuitenkaan syntyä vanhalle pohjalle, vaan sen kehittäminen vaati koulutusohjelmalta toisenlaista otetta sekä perehtyneisyyttä monikulttuurisuuteen ja yhteisöllisyyteen. Uusia verkostoja tarvittiin joka suuntaan; kirjastoalaan, rajapintojen toimijoihin ja ennen kaikkea maahanmuuttajayhteisöihin.

Sosiaalisten suhteiden ja verkostojen merkitystä informaation kulkuun on tarkastellut yhdysvaltalainen sosiologi Mark Granovetter artikkelissaan *The Strength of Weak Ties* (1983). Granovetter keskittyi tutkimukses-

Samuel Raunio

(FM, journalistiikka) työskentelee lehtorina Turun ammattikorkeakoulun journalismin koulutusohjelmassa. Open Zone -hankkeessa Raunion vastuualueena on ollut mediakasvatusosuus, jossa on opetettu maahanmuuttajille media- ja viestintätaitoja osana kotouttamiskoulutusta.

Susanna Kolehmainen

(tradenomi, kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma, Turun AMK) toimii kirjastonhoitajana ja tiiminvetäjänä Turun kaupunginkirjaston Lähipalvelut-toimintayksikössä. Open Zone -hankkeen maahanmuuttajakoordinaattorina hän on vastannut kirjaston maahanmuuttajapalvelujen kehittämisestä yhteistyössä kirjaston henkilökunnan, alueen maahanmuuttajayhdistysten ja järjestöjen, muiden monikulttuurista työtä tekevien tahojen sekä sidosryhmien kanssa.

Ritva Hyttinen työskentelee päätoimisena tuntiopettajana Turun ammattikorkeakoulussa, kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmassa. Open Zone -hankkeessa hän on toiminut opettajana korkeakoulutetuille maahanmuuttajille suunnatussa kirjastoalan ammatillisessa täydennyskoulutuksessa.

saan heikkoihin siteisiin (*weak ties*), joilla hän tarkoittaa satunnaisia tuttavuuksia ja kontakteja, ystävän ystäviä, joita yksilöllä tai yhteisöllä on. Vahvat siteet (*strong ties*) puolestaan muodostuvat läheisistä ihmisistä tai ystäväpiiristä. Granovetter osoittaa, että heikot siteet toimivat merkittävinä tietokanavina, joiden kautta uudet näkökulmat ja toimintatavat leviävät nopeasti ja tehokkaasti. Satunnaiset tuttavuudet toimivat siltoina jälleen uusille sosiaalisille kontakteille. Siltoja pitkin viestit kulkevat tehokkaasti paikasta toiseen ja laaja heikkojen siteiden verkosto tukee tiedon kulkua läpi eri yhteiskuntakerrosten, marginaalista keskiöön ja päinvastoin.

Kärsivällistä verkoston rakentamista

Kirjastoalalla on tarttumapintaa moneen eri suuntaan, joten kumppanuuksia voi rakentaa luontevasti yhtäläillä koulutuksen, kulttuurin kuin tutkimuksenkin suuntaan. Pääsääntöisesti yksilöt ja yhteisöt yliopistossa, työelämässä ja järjestöissä ovat olleet halukkaita ottamaan kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman mukaan keskusteluun. Open Zone -hankkeen alussa kukaan ei kuitenkaan itse osannut tulla hakemaan mukaan, vaan koulutusohjelman oli itse oltava aloitteellinen.

Kirjastoalan sisältä monikulttuurisesti mielenkiintoiset toimintatavat ja aktiiviset toimijat löytyivät olemassa olevan suhdeverkoston kautta melko vaivatta. Verkottumisessa alan ulkopuolisten toimijoiden kanssa vaadittiin enemmän panostusta, ulospäin suuntautuneisuutta ja avoimuutta. Oli seurattava keskustelua ja yhteiskunnallista toimeliaisuutta laajasti sekä hakeuduttava mukaan kiinnostavaan toimintaan. Maahanmuuttajiin sekä heidän yhteisöihinsä ja järjestöihinsä yhteys rakentui hitaammin, sillä täysin uuden haasteen edessä koulutusohjelma ei osannut edes ilmaista selkeästi omaa tarvettaan. Vähitellen, yhteistyökumppaneiden avustuksella, uusien verkostojen kautta sekä oman tietämyksen lisäilyssä, rakentui ymmärrys ja vuorovaikutus maahanmuuttajatoimijoiden ja koulutusohjelman välille.

Kirjastoalan täydennyskoulutus korkeakoulutetuille maahanmuuttajille käynnistyi Turun ammattikorkeakoulussa tammikuussa 2010. Koulutukseen osallistui 13 opiskelijaa, joiden tausta kiinnittyi yhdeksään eri kieleen tai kulttuuriin. Puolitoista vuotta kestäneessä koulutuksessa sovellettiin keskustelemaa, yhteisöllistä ja kriittistä pedagogiikkaa, joka pyrki huomioimaan ja kuuntelemaan kaikkia toimijoita. Yhtenä koulutusta läpileikkaavana ajatuksena oli käynnistää vuoropuhelu opiskelijoiden, työelämän, koulutuksen ja rajapinnoilla toimivien verkostojen välille. Tästä syystä työelämä ja eri verkostot tuotiin lähelle koulutusta. Kutsumalla, osallistamalla ja osallistamalla haluttiin tukea opiskelijoiden pääsyä ammattilaisten yhteisöön, vahvistaa heidän ammatillista identiteettiänsä ja luoda linkkejä, jotka mahdollistavat ideoiden ja ajatusten virtaamisen yhteiskunnan eri toimijoiden välillä.

Kulttuurien törmäyttämistä

Eri toimijoiden välistä vuoropuhelua pyrittiin lisäämään muun muassa keväällä 2011 Turun kaupunginkirjastossa järjestetyssä koulutus- ja keskustelutilaisuudessa *Kaikkien kirjasto – Monikulttuurisen kirjastotyön mahdollisuudet*. Turun kaupunginkirjaston ja Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun yhteistyössä järjestämään tilaisuuteen osallistui kirjastoammattilaisten ja kulttuurialan toimijoiden lisäksi kirjastoalalle pätevöityviä maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita. Heidän panoksensa koulutuspäivään oli tärkeä, sillä ilman heitä uskottava keskustelu monikulttuurisesta kirjastotyöstä tai työyhteisöstä olisi tuskin onnistunut. Opiskelijat jakoivat omia kokemuksiaan ja näkemyksiään henkilöstön monikulttuurisuuden kehittämisestä, työyhteisössä toimimisesta ja työkulttuurista. Yhteistyö näiden opiskelijoiden kanssa on jatkunut myös koulutustilaisuuden jälkeen ja he ovat osallistuneet aktiivisesti Turun kaupunginkirjaston monikulttuurisen palvelukonseptin kehittämistyöhön. Valmistuttuaan toukokuussa 2011 yksi heistä sai vakinaisen työpaikan Turun kaupunginkirjastosta ja myös muut kaksi ovat työsuhteessa kirjastoon.

Diakonia-ammattikorkeakoulun viestinnän koulutusohjelmassa¹ satunnaiset tuttavuudet ja heikot siteet kytkeytyivät Open Zone -hankkeen aikana koulutusohjelman vastuulla olleeseen mediakasvatusosuuteen. Puolivuositain medianomiopiskelijat törmäytettiin yhteen Turun kristillisen opiston suomen kieltä opiskelevan maahanmuuttajaryhmän kanssa. Entuudestaan medianomiopiskelijat eivät tunteneet maahanmuuttajaopiskelijoita. Maahanmuuttajille suunnatuilla media- ja viestintätaitojen opintojaksoilla tutustuttiin täten puolin ja toisin erilaisiin kieliiin, kulttuureihin ja tapoihin. Yhteinen päämäärä syntyi innokkuudesta joko opettaa tai oppia länsimaisessa informaatioyhteiskunnassa keskeisiä media- ja viestintätaitoja – samalla kuin vaivihkaa syntyi uusia sosiaalisia kontakteja siltoineen vähemmistön ja valtaväestön välille.

Innovatiivisimmillaan mediakasvatusosuus kytkeytyi eri toimijoiden väliseksi yhteistyöksi ja toiminnaksi keväällä 2010, kun maahanmuuttajat suunnittelivat ja toteuttivat *Näin näen Suomen* -näyttelyn digitaalisessa muodossa esitettäväksi Turun kaupunginkirjastoon. Näyttelyn tarkoituksena oli antaa maahanmuuttajille mahdollisuus kertoa itselleen tärkeistä tai yllättävistä asioista Suomessa valokuvien ja lyhyiden kuvatekstien avulla. Tekemällä valokuvista kiertävä näyttely Turun kaupunginkirjaston eri toimipisteisiin, saatiin maahanmuuttajien näkemyksiä valtaväestön tietoisuuteen. Samalla osoitettiin maahanmuuttajille kirjastolaitoksen merkittävä rooli ja merkitys aktiivisen kansalaisuuden ja vuorovaikutuksen mahdollistavana julkisena palveluna.

¹ Vuoden 2011 alusta koulutusohjelma siirtyi Turun ammattikorkeakouluun ja sen nimi muuttui journalismin koulutusohjelmaksi.

Lähteet:

Granovetter, M. (1983). The strength of weak ties: a network theory revisited. *Sociological Theory* 1, 201 – 233.

Kahvi sosiaalisen oppimisympäristön vahvistajana

Ulla Rohunen

Kahvinjuonti on tärkeä osa suomalaista kulttuuriperintöä ja monella onkin vielä muistissa aika, jolloin kahvia säännösteltiin. Kahvi on säilyttänyt ylellisyystuotteen luonteen ja siitä on tullut suomalaisille tyypillinen sosiaalinen tapa niin työpaikoilla kuin kotioloisakin. Työelämässä aamupalavereihin saapuva odottaa, että osallistujille tarjotaan kahvia. Yhteisten hetkien keskustelu soljuu helpommin, kun on sään lisäksi toinenkin puheenaihe, vaikkapa kahvi.

Kahvia ja kastettavaa

Työväenmuseumo Werstaan Avara museo -hankkeessa on tuotettu museopedagogisia palveluita aikuisille, erityisesti työttömille. Vuonna 2011 oli avoinna Rieväkylä ja Euroopan maku -näyttely, joka johdatteli kävijöitä tämän päivän eurooppalaisen ruoantuotannon ongelmakohtiin ja ruokatreendeihin. Rieväkylän osuus kyseisestä näyttelystä pureutui tamperelaisen perinneleivän historiaan ja merkityksiin. Kuluvana vuonna on vierähtänyt useampikin tovi kahvin, rievän ja iloisten ihmisten parissa.

Näyttelyyn liittyvillä Rieväkierroksilla ryhmä tutustui oppaan johdolla näyttelyyn. Kierroksen päätteeksi juotiin kahvia ja maisteltiin rievää. Kahvit tarjottiin näyttelytilojen vieressä sijaitsevassa Paja-tilassa, jota käytetään kädentaitoja hyödyntäviin työpajoihin. Paja on tilana epäformaali, eikä muistuta kahvilaa tai neuvotteluhuonetta. Kahvi tarjottiin perinteiseltä, kangaspöytäliinalla peitetyltä pöydältä vanhoista ruusukuvioisista kahvikupeista. Maito oli vanhassa maitopullossa.

Muistoja

Kahvittelemisen yhteydessä keräsimme ihmisiltä parhaita ruokamuistoja. Kahvipöydälle oli aseteltu vanhoja esineitä herättelemään muistoja. Muistot kirjoitettiin muistiin kertakäyttölautasille ja jaettiin muiden kanssa. Esineistä eniten muistoja kirjoittivat Airammin vanha termospullo ja sokerisakset. Rieväkierroksen päätteeksi tarjotussa kahvissa oli osa viljakahvia eli kahvin korviketta. Monilla aikuisilla oli muistoja korvikkeesta, mikä olikin hyvä keskustelun avaaja. Kukin maisteli kahvia tavallista tarkkaavaisemmin ja saattoi ehkä havaita uudenlaisia makuvaihteita.

Kahvittelemisen yhteydessä oppaan kanssa kierroksen päätteeksi tarjosi mahdollisuuden vapaamuotoiseen keskusteluun ja yhteisöllisyyden rakentamiseen. Moni ei kannustuksesta huolimatta tohtinut kierroksella keskeyt-

Ulla Rohunen, projektisuunnittelija, Werstas, Avara museo – kehittyvä oppimisympäristö aikuisille.

tää opasta tai kommentoida ryhmän kuullen. Kahvipöydän äärellä se oli helpompaa. Pienikin esineiden koskettelu tarjosi moniaistisen kokemuksen, jota kahvin tuoksu ja rievän maku vahvistivat. Samalla ryhmän jäsenet saattoivat ottaa aktiivisemmän roolin. Varsinkin varttuneemmalle väelle tarjottu kahvikupillinen oli merkittävä asia. Istahtaminen kahvikupin ääreen tarjosi myös kaivattua lepoa jaloille ja mielelle museokierroksen jälkeen.

Kaikille avoimia Rieväkierroksia järjestettiin neljä kertaa ja kullakin kerralla oli monen ikäisiä ihmisiä, pääosin kuitenkin eläkeikäisiä. Lisäksi Rieväkierroksella kävi joitakin työttömien ryhmiä. Palaute Rieväkierroksesta oli yksinomaan positiivista ja kävijät olivat kahvin ja rievän maistelun jälkeen hyvällä mielellä. Moni kertoi lähtiessään museon infotiskillä, kuinka kahvittelusta ja muistelusta tulivat vanhat ajat mieleen.

Kupillinen maksaa itsensä takaisin

Kahvikupillisen raaka-ainekustannus on muutamia senttejä. Tarjotun kahvikupillisen kustannukset tarjoajalle ovat pienet verrattuna sillä saatuttavaan hyötyyn. Tarjottu kahvi on toisen huomioimista ja lämmin ele. Voidaan puhua vieraanvaraisuudesta.

Werstaalla yhteinen kahvitteluhetki opastetun kierroksen päätteeksi on todettu toimivaksi käytännöksi. Se on lämmin hetki, jossa opas riisuu roolinsa, joko draamallisen tai perinteisemmän oppaan roolin. Samalla oppaallekin tarjoutuu mahdollisuus kommentoida vapaammin näyttelykierroksella käsiteltyjä asioita.

Kahvittelun yhteydessä tapahtuu muutos olemisen tavassa ja avautuu uudenlainen keskustelun tila. Ihmiset ovat kahvitteluhetkessä tasaveroisia. Jaetut muistot mahdollistavat kävijöiden kommunikaation ja myös ihmisten oppimisen toisiltaan. Usein aikuisten oppimiskokemukset museossa linkittyvät jo olemassa olevaan tietovarantoon, tunteisiin ja muistoihin. Kahvinjuonti yhdessä näyttelykierroksen päätteeksi tuo vakiintuneita arkisen kanssakäymisen muotoja instituution sisälle.

Avoimella päätöksenteolla toiminnan muutokseen

Marja-Liisa Viherä

Toimintatapojen muuttaminen on vaikeaa

Kuinka vaikeata onkaan muuttaa tapaa toimia! Vaikka olisi kuinka hyvät kokemukset jostakin hyvästä käytännöstä, niin ellei se ole jo tapa, niin tavaksi muuttaminen vaatii vaivaa ja joka hetkistä tiedotamista - tai taas repsahtaa vanhoihin tapoihin (tavat ja tottumukset ovatkin toiminnan paras selittäjä). Jos on vaikeata muuttaa omaa, yksilöllistä tapaa toimia, niin vielä vaikeampaa on muuttaa yhteisön tapaa toimia. Jos kyseessä on hierarkkinen yhteisö, niin esimiehen sana ja tahto voivat muuttaa käytäntöjä. Tasa-arvoisessa vapaaehtoisessa yhteisössä tapojen muuttaminen on vaikeaa, sillä useinkaan ei edes tiedetä, mitä muut oikeasti ajattelevat. Yksilötasolla tapojen muuttaminen näkyy arkisimmin ruokatottumuksissa, kun kerran lipsuu valitsemassaan dieetissä, niin sitä lipsuu sitten jo herkemmin uudestaan ja taas on vanhoissa totumuksissa. Hyvä päätös muuttaa esimerkiksi työmatkaa, kävellä jotain toista reittiä, lipsahtaa muuttaman kerran jälkeen samaan vanhaan rutiiniin. (Jollei olisi rutiineja, niin mikään ei pyörisi).

FT Marja-Liisa (Maija) Viherä

Tietotaitotalkoiden asiantuntija

Luovien ongelmanratkaisumenetelmien kanssa on sama juttu: vaikka hyvin tietää, että niitä käyttäen saa parempia päätöksiä ja luoviin menetelmiin kulutettu aika - vaikka se tuntuu sillä hetkellä pitkältä - on itse asiassa aika lyhyt. Esimerkiksi talkoiden ruokapisteytysmenetelmä opastaa avoimeen päätöksentekoon, mahdollistaa hiljaistenkin äänen, poistaa nurinat, tutustuttaa toisten ajatteluun, luo avointa työskentelyympäristöä. Millä muulla tavalla siihen käytetty puoli tuntia toisi saman tuloksen? Enemmän, paremmin? Kuitenkin aina on ihmisiä, jotka ovat sitä mieltä, että se on ajan haaskausta. Ja näin sitten luovutaan hyvästä käytännöstä.

Uskallammeko työskennellä todella avoimesti?

Olemme talkootoimistossa useaan otteeseen puhuneet siitä, että virittämme jokaisen koneen videotykkiin ja heijastamme. Näin työskentely olisi tosi avointa - pienessä tilassahan se on nytkin sitä, mutta selkeästi tykkien avulla vielä avoimempaa. Mutta miksi emme tee näin? Olemme Liisan kanssa sitä mieltä, että idea on hieno! Yksi syy on varmasti ihan konkreettinen, meillä ei oikein ole seinätalaa. Pitäisi ottaa luovuus käyttöön, miten toteuttaisimme idean. Miksi emme heijasta vaikkapa kattoon? Eihän ole tarpeen koko ajan katsoa toisen tekemistä? Liisa juuri

tuossa sanoi, että kokeillaanpa tuota! No katsotaan, miten pian. Emme kuitenkaan vielä ole varmoja siitä, että me kaikki pidämme tätä hyvänä ratkaisuna – emme ole vielä yhteisesti keskustelleet asiasta, punninneet sen hyviä ja huonoja puolia – sitoutuneet ideaan.

Tämä sama asia on ongelmana talkoissakin. Todella monta kertaa on havaittu, että tuotosten heijastaminen usealle samanaikaisesti nähtäväksi on hyvä idea. Joissakin paikoissa se onnistuu hyvin, mm. Evolla ei ole vaikeuksia asentaa valkokankaita tai ottaa ikkunoissa jo valmiina olevia valkoverhoja käyttöön. Mutta sitten on tiloja, joissa se on todella vaikeaa, mm. atk-luokat! Jos näissä tiloissa vaatii heijastusta, niin saa vain säälliviä katseita - ja näin into asentaa valkokankaat katoaa. Ja kun juuri silloin pitäisi jaksaa ponnistella uuden toimintatavan käyttöönottamiseksi. Estävätkö rakenteet sittenkin uusien toimintamallien käytön? Jos on näin, on purettava rakenteet, on laitettava kouluissa oppilaat pyöreän pöydän muotoon, on heijastettava kattoon, on uskallettava olla erilainen, poiketa totutusta! Kyllä sen kaikki lopuksi hyväksyvät, jos kyse on paremmasta mallista. Mutta kuinka pian? Kuitenkin tämä vaatii herkkyyttä nähdä, milloin uusi malli toimii, onko muutosvastarinta liian suuri? Ja nöyryyttä tunnustaa olleensa väärässä ja palata vanhaan tai toiseen uuteen malliin.

Kenen ääni kuuluu, ketä kuunnellaan?

Kari Pääskynen (www.paaskyset.com) on vuosien työn tuloksena kirjannut luotsin rooleja ja vastuita (www.paaskyset.com/yhtjohtaminen/luotsin_vastuut.htm). Pääskynen käsitys luotsin tehtävistä noudattaa hyvin omaa käsitystäni. Olinkin iloinen löytäessäni hänen periaatteensa ja olen niitä käsitellyt pitkin kevättä talkoopäiväkirjassamme (www.sites.google.com/site/tietotaitotalkoot/talkoopaeivaekirja).

Yhdessä monista periaatteistaan Kari Pääskynen toteaa, että

Luotsi toimii näin	Luotsi ei toimi näin
Vaikuttaa niin, että kaikki tuovat kokemuksensa ja tietonsa toisten käyttöön	Vaikuttaa niin, että luottoihmisten mielipiteet korostuvat

Totesin päiväkirjassa tästä periaatteesta: "Hyviä nämä pääskyset! Lähes kaikki näkökulmat hyvän luotsitoiminnan osalta on tuotu iskevästi esiin. Vaikeampi asia on sitten noudattaa näitä ohjeita. Sillä luotsikin on vain ihminen, on huonoja päiviä ja hyviä päiviä. On väsynyttä oloa, mutta on myös innostusta. Hyvät menetelmät jonkin asian huomioimiseksi ovat todella tarpeen huonoina päivinä. Talkoiden pisteytysmenetelmä on työkalu, jonka avulla on kohtuullisen helppo nostaa kaikkien ajatukset esiin, kuulla kaikkia. Monet talkootapahtumat ovat jo osoittaneet, että niinkin arkipäiväisessä asiassa kuin ruokalistan teossa korostuu luottoihmisten ajatukset enemmän kuin muiden - jollei käytetä pisteytystä!

Itse muistelen erästä tilaisuutta, missä yhteisesti piti päättää seminaari-ohjelmasta. Tilaisuuden jälkeen ainakin minä olin harmistunut - tuntui ettei yhtään ajatustani oltu noteerattu ja että kaikki ideat menivät luottoihmisen ideoiden mukaan. Nyt olisi harmillista, jos tämä luottoihminen ei saisi sanoa käsityksiään, useinhan hän on se, joka yleensä saa keskustelun syntymään. Pahinta olisi, jos hänkään ei sanoisi mitään. Eli kyse ei ole joko tai asiasta, vaan siitä, että otetaan käyttöön menetelmiä, jotka mahdollistavat kaikkien mielipiteiden ja tietojen tulevan esiin! Pisteytys on yksi tällainen menetelmä.”

Luotsikoulutuksessa Evolla elokuussa 2011 pisteytimme seuraavan luotsipaikkakunnan ja tulokseksi tuli, että sama se missä oma koulutus pidetään, tärkeämpää on viedä tietotaitotalkoita muille ja valita paikkakunta tarvitsijoiden mukaan, esimerkiksi Sansibar!

Kuka päättää, mitä syödään? Kuka päättää, minne mennään lomalla? Kuka päättää, mihin kouluun menen, mihin ammattiin valmistun? Entä kuka päättää, muutammeko? Jokaisen arkeen liittyy paljon yksittäisiä päätöksiä, isoja ja pieniä, rutiininomaisia ja kauaskantavia. Ei ole yhden-tekevää, kenen mielenmukaisia ne ovat. Eikä se, saako osallistua yhteiseen päätöksentekoon, tuoda oma käsityksensä mukaan suunnitelmiin.

Luova ongelmanratkaisumenetelmä, pisteytys, avuksi

Aina yhteisen tavoitteen luominen ei ole helppoa. Ehkä kaikki eivät haluaakaan osallistua, ehkä aika on väärä, ehkä jollain on jo valmiina niin voimakas mielipide, että muita ei sitten kuunnellakaan. Itse asiassa tämä lienee tuttua kaikille. Mutta ei kannata ruikuttaa, jos haluaa, että osallistuva demokratia toimii, että päätöksenteko on avointa, vaan etsiä uusia tapoja toimia, uusia ongelmanratkaisutekniikoita.

Ruokalistan laatiminen on oiva paikka opetella yhteistä päätöksentekoa. Kokeilimme sitä mm. Viestintäleirillä Vihdissä kesäkuussa 2011 iltapäivän ruokalistaa laadittaessa. Käytimme pisteytysmenetelmää – jo monella aikaisemmalla leirillä testattua ja Tietotaitotalkoissa noin 100 kertaa harjoiteltua menetelmää.

Pisteytys käytännössä

Päätöksenteko alkoi aivoriihellä. Jokainen esitti ainakin viisi erilaista ruokaa, mitä voitaisiin tehdä. Ehdotukset liikkuivat hernekeitosta strutsinmuniin ja kaikkea siltä väliltä. Aivoriihi on ratkaisun etsimisen luova vaihe ja siinä ei saa arvostella toisten ideoita, vaan keksiä itse aina vaan mielestään parempia ehdotuksia. Muutaman erehdyksen jälkeen tämä onnistuikin hyvin. Tosin jotkut sitten heittäytyivät aika hulvattomiksi ideanikkareiksi, mutta se ei haittaa prosessin kulkua. Huonot ideat

jäävät jo seuraavassa vaiheessa unohduksiin ja hulvattomimmat saattavat johtaa uuteen ideaan.

Aivoriihivaiheen jälkeen jokainen sai antaa ja antoi viisi pistettä mielisille vaihtoehdoilleen, joko kaikki viisi yhdelle tai sitten ripotteli ne muutamille vaihtoehdoille. Eniten pisteitä saaneista vaihtoehdoista kerättiin sitten pari menu-vaihtoehtoa, niin että kukaan ei jäisi ihan unohduksiin, valittiin sitten kumpi tahansa vaihtoehdoista. Vaihtoehtoja olisi voinut olla enemmänkin. Nyt valitut olivat: Valkosipuliperunoita ja pos-sunkyljyksiä paellapannulla sekä kasvisvaihtoehtona ruokaisia salaatteja tai sitten poronkärstys, muusi ja kasvishernekeitto.

Valinta näiden kahden välillä oli vielä oma prosessinsa: Laadittiin pisteytystaulukko, (<http://www.sites.google.com/site/tietotaitotalkoot/pisteytys>) ja listattiin erilaisia ominaisuuksia: maku, terveellisyys, lähiruoka ja helpous. Tyydyimme näihin neljään ominaisuuteen, sillä osa osallistujista rupesi jo hyytymään koko menetelmälle. Annoimme kymmenen pistettä sille ominaisuudelle, jota arvostimme eniten. Maku sai tämän arvon viiden osallistujista pitäessä sitä tärkeimpänä asiana. Osa olisi valinnut helpouden ja osa lähiruoka/luomuruoka-ominaisuuden. Terveellisyydskin oli yhden mielestä tärkein. Jo keskustelu ominaisuuksien pistearvoista toi esiin osallistujien käsitykset siitä, mikä on tärkein asia päätöksenteossa. Muut ominaisuudet saivat arvot viidestä yhdeksään. Luvut olivat suhteutettu maun kymmenen pisteeseen. Tämän jälkeen tarkastelimme kumpi ruokalistavaihtoehdoista sai kymmenen kunkin ominaisuuden kohdalla ja mikä oli toisen vaihtoehdon arvo tähän suhteutettuna. Kiivaimman keskustelun aiheutti se, että onko luomupossu kuuden kilometrin päästä paljon enemmän lähiruokaa kuin poro.

Lopullinen tulos saatiin kun laskettiin ominaisuuden ja vaihtoehdon saaman arvon painotettu keskiarvo. Poronkärstys voitti, vaikka kolme ohjaajaa antoi toiselle vaihtoehdolle viisi pistettä ja yrittivät joka kohdassa argumentoida ykkösvaihtoehdon puolesta. Tämä osoittaa, että menetelmä on demokraattisempi ja avoimempi kuin se, että ohjaaja olisi päättänyt ajaa possutilalle ostamaan possua ja kertonut muille, mitä tehdään ruokasi.

Unelmani

Aina on ihmisiä, jotka ovat sitä mieltä, että yhteinen avoin päätöksenteko on ajanhaaskausta. Ja näin sitten usein luovutaan hyvästä käytännöstä.

Jospa nyt ottaisimme tavaksi pisteyttää erilaisissa päätöksentekotilanteissa, kuunnella toisten käsityksiä asioista ja kirjata ne saman tien näkyviksi? Unelmani avoimesta päätöksenteosta olisi silloin lähempänä toteutumista.

**AKTIIVISUUTTA
TEKNOLOGIAN
AVULLA**

Tukipalvelut onnistuneen webinaarin avaimena

Marko Mehtälä

Verkkoseminaareja eli online-seminaareja on yleisesti alettu kutsua webinaareiksi. Webinaarien toteutusmuoto voi olla joko perinteistä seminaaria täydentävä verkko-osallistumismahdollisuus tai sitten täysin verkossa tapahtuva verkkoseminaari. Webinaarien yleistymiselle on olemassa luonnolliset syyt; osallistumisen helppous sekä seminaarin aikataulun sovitettavuus osallistujan arkeen. On kuitenkin selvää, että kaikille järjestäjille tai osallistujille webinaarit eivät ole arkea. Heille toteutustapa saattaa aiheuttaa tilanteen, jossa pyyhe heitetään kehään: "Koska asia on niin tekninen, en varmaan osaa sitä". Tukipalveluiden läsnäolo jo seminaarikutsuvaiheessa madaltaa kynnystä myös niiden osallistumiseen, joille webinaari ei ole entuudestaan tuttu.

Tässä artikkelissa esitän webinaarin suunnitteluun ja toteutukseen liittyviä asioita tukipalveluiden näkökulmasta. Webinaarien toteutustavoissa keskityn ainoastaan työasemilta tapahtuvaan osallistumiseen, jättäen käsittelemättä perinteisillä videoneuvotteluvälineillä toteutetut seminaarit. Mitä asioita webinaarin järjestäjän tulisi huomioida suunnittelussaan ja mitä webinaarin järjestelyistä ja toteutuksesta on järkevää jättää tuen hoidettavaksi? Lähtökohtaisesti tukipalvelut hoidetaan webinaarin järjestäjän toimesta, mutta myös ostopalvelutoteutus on mahdollista. Ymmärrys tukipalveluiden merkityksestä kasvaa yleensä siinä vaiheessa, kun webinaari onkin osallistujille maksullinen, tai silloin, kun webinaarissa käytettävät työskentelymenetelmät eivät ole kaikille niin tuttuja.

Sitä saa mitä tilaa ei siis ole riittävän hyvää, vaan tukipalveluiden pitää pystyä tuomaan asiantuntemusta ja työkaluja webinaarin suunnitteluun ja toteutukseen.

Suunnittelu on yhteistyötä

Webinaarin työstäminen alkaa toteutuksen suunnittelulla yhdessä webinaarin järjestäjän ja käytettävien tukipalveluiden kanssa. Webinaarin järjestäjällä saattaa olla mielessään hyvinkin valmis konsepti seminaarista, mikä yleensä perustuu aiempaan kokemukseen seminaarien toteutuksesta. Voi myös olla niin, että toteuttajalla on suunnittelun alussa enemmän kysymyksiä kuin vastauksia. Molemmissa tapauksissa tukipalvelu osaa ohjata suunnittelua toimivaan suuntaan. Järjestäjän aiempi kokemus voi pohjautua liiaksi perinteisiin seminaareihin eli niihin, joissa kaikki osallistujat ovat paikan päällä. Tällöin tukipalveluiden rooli on kertoa, mitä webinaarissa voidaan tai kannattaa toteuttaa

Marko Mehtälä toimii Kemi-Tornion ammattikorkeakoulussa eOppimiskeskuksessa erikoissuunnittelijana. Hän on koulutukseltaan insinööri ja on vuodesta 1996 toiminut tietojenkäsittelyn opettajana. Vuodesta 2004 alkaen hän on toiminut etäopetuksen hankkeissa projektipäällikkönä sekä etäopetukseen liittyvissä asioissa erikoissuunnittelijana.

ja mitä ei. Esimerkiksi niinkin pieni asia kuin äänestyttäminen tai mielipiteiden kerääminen webinaarissa voi olla perinteisten seminaarien tai taitajalle epäonnistuneiden asioiden listalla. Perinteisesti tehtynä, kysymys saattoi olla liian arka tai viittaavien käsien yhteenlaskeminen turhan työlästä. Perusperiaate hyvälle webinaarille on, että toteutus pidetään yksinkertaisena, mikä ei kuitenkaan tarkoita, ettei webinaari voisi olla monipuolinen.

Suunnittelun alkumetreillä tukipalvelut saavat tiedon mm. toteutuksen ajankohdasta, seminaarin toteutustavasta, käytettävästä järjestelmästä ja menetelmästä, seminaarin esiintyjistä, kohdeyleisöstä, seminaarin sisällöstä, käytettävistä materiaaleista sekä osallistujien arvioidusta määrästä. Näistä tiedoista ajankohta, esiintyjät ja kohdeyleisö ja sen määrä ovat tietoja, jotka ohjaavat tukipalveluiden resursseja. Saadun tiedon pohjalta tukipalveluihin osataan resursoida riittävä määrä tukihenkilöitä, kansainvälisissä webinaareissa myös tarpeelliset palvelukielet huomioiden. Tukipalvelut voivat tässä vaiheessa aloittaa sopivalla aikataululla esiintyjien tutustuttamisen ja kouluttamisen käytettävään järjestelmään ja sen suomiin mahdollisuuksiin.

Webinaarin ohjelma, toteutustapa, käytettävät menetelmät ja materiaalit ovat tekijöitä, missä tukipalveluiden asiantuntijuus antaa järjestäjälle ja yksittäisille esiintyjille suuren suunnitteluavun. Mikä oikeasti toimii ja mikä taas on ajatuksena mukavalta tuntuva, mutta ei oikeasti toimi webinaareissa? Ollaanko toteuttamassa seminaaria, johon voi osallistua myös verkon välityksellä vai onko toteutus täysin verkkovälitteinen webinaari? Miten etäosallistujat kommunikoivat, käytetäänkö siihen pelkkää chatiä? Milloin chat keskustelut ovat tai ovatko ne ollenkaan webinaaritulassa julkisia? Kuka koostaa chat-keskustelut? Onko webinaarissa jotakin materiaalia, jonka tukipalvelut jälleenkäsittävät webinaarissa toimivaan muotoon? Kuinka ohjelma jaksotetaan järkevästi? Onko videokuvulle tarvetta ja miksi? Halutaanko webinaari nauhoittaa?

Kun seminaariin liittyvistä tekijöistä on päästy yhteisesti hyväksytyyn toteutussuunnitelmaan, on aika siirtyä toteutuksen ensimmäiseen vaiheeseen, seminaarikutsun laatimiseen. Tukipalvelut toimittavat webinaarikutsun laatijalle lyhyen kuvauksen osallistumismahdollisuudesta ja -vaatimuksista, tiedon verkosta löytyvästä ohjemateriaalista, linkin webinaaritulasta sekä tietysti webinaaria tukevan tukipalvelun yhteystiedot. Tällöin osallistujat voivat itsenäisesti testata webinaaritulaa pääsyä ja tarvittaessa pyytää apua tukipalveluilta. Lisäksi voidaan määritellä *pre session*, eli päivämäärä ja kellonaika, jolloin osallistujat voivat vierailla webinaaritulassa varmistaakseen, että pääsevät sinne tietokoneellaan ja että äänet toimivat tarvittavissa määrin.

Tiivistetysti voidaan ajatella, että suunnittelun aikana tukipalvelut toimivat pitkälti tuottajan roolissa.

Tukipalvelut mukana webinaarin toteutuksessa

Webinaarin aikana tukipalveluiden rooli on ohjaavaa. Suunnittelun pohjalta tukipalvelun on järkevää luoda niin kutsuttu ajolista, missä on merkittynä webinaariohjelman lisäksi kaikki esiintyjäkohtaiset materiaalit ja työskentelytavat. Tällöin webinaarin esiintyjät voivat rauhassa keskittyä omaan esitykseensä, ilman teknologian aiheuttamia paineita käytettävän järjestelmän hallinnasta. Tämä käytännössä tarkoittaa esiintyjiltä ennakoon saadun esitysmateriaalin avaamista webinaaritilaan näkyville. Lisäksi tukipalvelut huolehtivat esiintyjän mahdollisesti käyttämien erilaisten työskentelymenetelmien teknisestä ohjaamisesta. Tämä voi tarkoittaa vaikkapa osallistujien pienryhmiin jakoa.

Webinaarin aikana tukipalvelut tukevat myös osallistujia. Kaikista etukäteisohjeistuksista huolimatta, saattaa osallistuja olla tilanteessa, jossa hän ei kuule seminaarista mitään. Tällöin osallistuja yleensä viestittää ongelmastaan chatissä. Webinaaria ohjaava tukihenkilö voi silloin siirtää osallistujan pienryhmätilaan yhdessä toisen tukihenkilön kanssa, jolloin ongelma voidaan ratkaista rauhassa. Ongelman ratkettua pienryhmätilassa oleva tukihenkilö palauttaa osallistujan takaisin webinaaritilaan.

Webinaarin sujuvuuden kannalta on järkevää, että tukipalvelut seuraavat chattiä ja siellä esitetyjä kysymyksiä ja esittävät ne esiintyjälle sovituin ajankohtina. Lisäksi webinaarin jatkuva monitorointi, vaikkapa esiintyjän äänenlaadun osalta, kuuluu ohjaavalle tukihenkilölle.

Webinaarin toteutuksen aikainen toiminta on kaiken kaikkiaan tukipalveluiden perustyötä ja työn toteuttaminen on pitkälti laadittu hyvän suunnittelun pohjalta.

Jälkihoito kehittää

Webinaarin jälkeen tukipalvelut huolehtivat mahdollisen seminaarinauhoiden julkaisemisesta ja tiedon nauhoitteen saatavuudesta webinaarin järjestäjälle. Lisäksi järjestäjälle voidaan toimittaa haluttuja osallistujaraportteja. Tärkeää on kuitenkin käydä keskustelu webinaarin järjestäjän kanssa webinaarin onnistumisista ja epäonnistumisista. Osallistujien palautetta voi tulla esimerkiksi sähköisesti järjestäjälle ja tukipalveluille ja saatu palaute on hyvä saattaa molempien osapuolten tietoisuuteen.

Useasti webinaarin järjestäjät keräävät palautetta osallistujilta erilaisin kyselyin. Näihin kyselyihin olisi hyvä sisällyttää muutama kysymys käytetyistä järjestelmistä, tukipalveluiden toiminnasta ja toiminnan mahdollisesta kehittämisestä. Palautteiden perusteella järjestäjä ja tukipalvelut voivat yhdessä miettiä, mitä asioita tulisi kehittää.

Paikkatiedon avulla ympäristöä oppimaan

Virpi Hirvensalo

Paikkatieto kaikkien hyödyksi

Paikkatietoa hyödynnetään laajasti yhteiskunnan eri aloilla. Esimerkiksi maankäyttöön liittyvässä tutkimus- ja suunnittelutyössä paikkatietojärjestelmät ovat välttämättömiä työkaluja. Tavalliselle kansalaiselle tuttuja paikkatietosovelluksia ovat erilaiset paikannustekniikat, Internet-karttapalvelut ja autonavigaattorit. Paikkatietoa hyödynnetään myös aktiivisen kansalaisuuden edistämiseksi. Esimerkkinä tästä ovat kaupunkikehittämiseen osallistavat paikkatietopohjaiset palvelut. Kaupunkilaisten mielipiteet lähiympäristön kehittämisestä eivät läheskään aina välity kaupunkisuunnittelijoille asti. Paikkatiedon hyödyntämiseen perustuvat verkkofoorumit ovat nopeita ja helppoja väyliä tuoda esiin näkemyksiä esimerkiksi oman asuinalueensa kehittämisestä. Verkkofoorumeilla on pehmoGIS-sovelluksena tuotettu interaktiivisia karttapohjia. Niihin kaupunkilaiset voivat merkitä paikkakohtaista tietoa esimerkiksi suojatien puuttumisesta tai kunnostuksen tarpeesta olevasta puistosta. Tällä hetkellä myös oppimiskäyttöön suunnattuja helppokäyttöisiä, paikkatietoa hyödyntäviä palveluita on kehitteillä.

FT **Virpi Hirvensalo** toimii Lähellä kaupungissa -hanketta toteuttavana ja siitä vastaavana tutkijana Turun yliopiston maantieteen ja geologian laitoksella.

Mitä ovat paikkatieto ja GIS?

Paikkatiedolla (geographic information, spatial data) tarkoitetaan tietoa kohteesta tai ilmiöstä, joka voidaan paikantaa tiettyyn pisteeseen maanpinnalla. Perinteisintä paikkatietoa ovat karttatiedot paperikarttoina tai kuvaruudulla.

Paikkatiedon yhteydessä kuulee puhuttavan GISistä (geographic information system), jolla viitataan paikkatiedon tuottamiseen tarkoitettuun tietojärjestelmään. Sen osia ovat tietokoneet ja oheislaitteet, paikkatietohjelmistot, aineistot sekä näiden käyttäjät.

Paikkatietojärjestelmien avulla voidaan kerätä, varastoida, hallita, analysoida ja visualisoida spatiaalista eli tilaan liittyvää tietoa-aineistoa. Paikkoihin liittyvä ominaisuustieto voi olla tekstinä, kuvana tai muuna mediasisältönä. Tätä tietoa tallennetaan paikkatietojärjestelmän tietokantoihin ja sitä voidaan jalostaa tietokoneella joko taulukkomuotoiseksi tai visuaaliseksi karttaesitykseksi. Paikkatietojärjestelmät pystyvät varastoimaan, analysoimaan ja esittämään suuriakin määriä paikkatietoa. Paperikarttoihin verrattuna paikkatietojärjestelmien etuna on mahdollisuus käyttää useampia erilaisia aineistoja, kuten esimerkiksi väestön ikärakenne, asuntokanta ja asuntojen hinnat samanaikaisesti. Paikkatiedon perusteita on esitely monella internetsivustolla.

Esimerkkejä:

- ProGIS ry: <http://www.progis.fi/>
- PaikkaOppi: http://www.paikkaoppi.fi/Oppitunnit_ja_projektimallit/Oppituntikokonaisuudet

Paikkatiedon ja paikkatietojärjestelmien avulla on mahdollista hallita ja havainnollistaa tehokkaasti ympäristöä ja yhteiskuntaa käsittelevää alueellista tietoa (PaikkaOppi 2011). Monet valtion virastot ja laitokset sekä kunnat ja yritykset tuottavat ja ylläpitävät paikkatietoaineistoja, jotka kuvaavat tiettyä teemaa tai ilmiötä, esimerkiksi kasvillisuutta, väestöä, liikennettä tai tietoliikenneverkkoja tietyllä rajatulla maantieteellisellä alueella. Näistä tahoista useat myös tarjoavat paikkatietopalveluita kansalaisille ja ammattilaisille. Paikkatietopalveluja tarjotaan yhä useammin verkkopalveluina, jotka ovat helposti saavutettavia selailtavaksi ja eri sovellusten käyttöön. Myös paikkatietoa hyödyntäviä verkko-oppimisen palveluita kehitetään parhaillaan.

Paikallisesta maailmanlaajuiseen, fyysisestä virtuaaliseen – ympäristö haltuun paikkatietotaitoja kehittämällä

Paikkatietojärjestelmien käytön hyödyllisyyttä oppimisessa on tutkittu (ks. esim. Bednarz 2004, Liu & Zhu 2008, Kinniburgh 2010). Työelämässä niin yksityisellä kuin julkisella sektorilla käytetään paikkatietojärjestelmiä, mikä luo osaltaan paineita niiden opettamiseen myös oppilaitoksissa (Bednarz 2004). Toisaalta paikkatiedon hyödyntämisellä opetuksessa on myös muita perusteluja.

GISin nähdään tarjoavan välineen, joilla oppijat voivat tarkastella maantieteellisiä aiheita ja parantaa tilallisen hahmottamisen taitoaan, joka ilmenee arkipäiväisesti esimerkiksi tien löytämisenä oikeaan paikkaan (vrt. National Research Council 2006).

Käytännössä paikkatietojärjestelmien avulla voidaan opiskella monia eri teemoja, kuten vaikkapa kaupungistumista tietyllä alueella ja tietynä aikajaksona. Muita esimerkkiteemoja ovat aktiivinen kansalaisuus esimerkiksi kaupunkilaisten osallistamisena kaupungin kehittämiseen, kestävä kehitys esimerkiksi materiaalivirtojen ohjaukseen liittyen, luonnonvarojen hallinta tai kaupunkikehityksen vaihtoehtojen arviointi ja aluepoliittinen päätöksenteko. (vrt. ProGIS 2011.)

Paikkatietojärjestelmiä on hyödynnetty perinteisesti ympäristön määrällisten ominaisuuksien esittämisessä ja analysoinnissa, mutta viime aikoina myös laadullista tietoa on tuotu mukaan GIS-sovelluksiin. Tämä on avannut uusia ulottuvuuksia yhteiskunnallisten näkökulmien integroimiselle paikkatietoanalyysiin. Esimerkkinä tästä on ympäristön

käyttäjien tuottama osallistuva ja kokemuksellinen paikkatieto, jota on kerätty, analysoitu ja esitetty karttoina pehmoGIS-menetelmän avulla. Aalto-yliopiston yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksessa on toteutettu esimerkiksi tutkimuksia kaupunkilaisten käsityksistä urbaanin onnen paikoista ja lasten ympäristökäsityksistä (ks. tarkemmin <http://pehmo.tkk.fi/home/>).

Paikkatietojärjestelmät sekä paikkatietoa hyödyntävät oppimisen palvelut sopivat hyvin työkaluiksi konstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaiseen oppimiseen. Siinä keskeistä on oppijan oma tiedonrakentamisen prosessi suhteessa aiempiin käsityksiinsä ja ymmärrykseensä opitavasta asiasta (vrt. passiivinen tiedon vastaanottaminen). GISin etuna on, että sillä voi kysyä seuraavia aineistoon liittyviä kysymyksiä: Mitä on jossain...? Missä on...? Mikä tilallinen malli esiintyy...? Mikä on muuttunut tietystä ajassa...? Mitä jos...? (Kinniburgh 2010.) Ongelmaperustaisen oppimisen mallin (PBL, Problem Based Learning) yhdistämistä GISin kanssa työskentelyyn ovat tarkastelleet esimerkiksi Carr (2010) ja Kinniburgh (2010).

Paikkatietoa hyödyntävät oppimisen palvelut soveltuvat paikallisten yhteisöjen ja ympäristöjen tarkasteluun sekä autenttisten oppimisympäristöjen yhdistämiseen oppimisprosesseihin. Ensinnäkin paikalliset ilmiöt kiinnostavat oppijoita. Toiseksi paikalliseen ympäristöön on helppo tutustua esimerkiksi kenttäretkeillen ja kentältä voi kerätä havaintoja muun muassa GPS-paikantimilla. Niiden avulla kerätty tieto on siirrettävissä virtuaaliseen ympäristöön, esimerkiksi interaktiiviselle kartta-alustalle jatkojalostusta varten. Kolmanneksi paikallisen tason materiaaleja GIS-analyysseihin on jo hyvin saatavilla ja yleensä yhteyksiä paikallisiin toimijoihin on helposti luotavissa. (vrt. Bednarz 2004.)

Paikallisen ympäristön ilmiöiden tutkiminen GISin avulla tukee aktiivisena kansalaisena kasvamisen sekä ympäristökasvatuksen tavoitteita. Oppijat harjaantuvat jäsentämään paikallista ympäristöä ja arvottamaan sitä. Tätä kautta heidän alueidentiteettinsä vahvistuu, joka on puolestaan edellytys esimerkiksi oman asuinalueen tai kunnan kehittämiseen osallistumiselle.

Aalto-yliopistossa toteutettu InnoSchool-hanke (Smeds, Krokfors, Ruokamo & Staffans 2010) loi suuntalinjoja tulevaisuuden oppimiselle kouluissa. Hankkeen mukaan eräs tulevaisuuden kouluinstituution tehtävä on vahvistaa oppijoiden ympäristökompetenssia. Tällä tarkoitetaan tilallisesti monimuotoisten ympäristöjen hyödyntämisen taitoa sekä kykyä löytää niistä toimintamahdollisuuksia. Tämä nähdään edellytyksenä elinikäiselle oppimiselle. Tilallisesti monimuotoisilla ympäristöillä viitataan esimerkiksi ilmiöiden tarkasteluun tai tiedon jakamiseen paikalliselta maailmanlaajuiselle tasolle tai toimimista sekä fyysisissä että virtuaalisissa ympäristöissä. (Staffans, Hyvärinen, Kangas, Turkkio 2010.)

Innoschool-hankkeen tulosten mukaan myös oppiminen tulevaisuuden kouluissa muotoutuu tilallisesti monimuotoisemmaksi. Oppiminen siirtyy osittain esimerkiksi globaaleihin ja virtuaalisiin oppimisympäristöihin ja -yhteisöihin sekä informaaleihin oppimisen paikkoihin. Koulujen rakenne saattaa hajautua pienten oppimisyksikköjen keskinäisiksi verkostoiksi ja ne verkottuvat oppilaitoksen ulkopuolisiin tahoihin. (vrt. Staffans, Hyvärinen, Kangas, Turkko 2010.) Paikkatietoa hyödyntävien opetuskäyttöön tarkoitettujen palveluiden avulla voidaan keskittyä tilallisten taitojen harjoitteluun erilaisissa oppimisympäristöissä ja eri maantieteellisiin tasoihin liittyvien aineistojen avulla, joten niistä voi nähdä olevan moninaista hyötyä tulevaisuuden oppimista ajatellen.

Avoimia paikkatietopalveluita opetuskäyttöön

Vaikka yleisesti ollaan sitä mieltä, että paikkatietojärjestelmien käytöllä on paljon mahdollisuuksia opetuksessa, on sen käyttöönotto kuitenkin ollut melko hidasta. GISin käytön haasteet johtuvat siitä, että opettajat ja oppijat käyttävät koulussa samoja, monimutkaisia ammattilaisien (tiede, kauppa ja teollisuus) käyttämiä GIS-työkaluja ja -ohjelmistoja. (Jekel, Kollert, Donert, Vogler 2011.)

Paikkatietoa hyödyntäviä oppimisen palveluita kehitetään parhaillaan. Paikkatietoa hyödynnetään muun muassa Avoimissa oppimisympäristöissä aktiiviseksi kansalaiseksi -kehittämishjelmassa mukana olevissa hankkeissa. AVO-hankkeen Hämeenlinnan ympäristöön keskittyvä Virtuaalipolku.fi ja Mobiilisti-hankkeen koulutusmallit perustuvat paikkatiedon hyödyntämiseen oppimisessa. Myös kirjoittajan Lähellä kaupungissa -hanke liittyy paikkatiedon hyödyntämiseen. Hankkeessa tuotetaan kaupungin lähiympäristöön liittyvien kohteiden opiskeluun soveltuva verkko-oppimiskokonaisuus, jonka sisältöjä muiden muassa voidaan toteuttaa Opetushallituksen rahoittamassa paikkatietotaitojen opetusta kansallisella tasolla tukevassa PaikkaOppi-nimisessä verkko-oppimisympäristössä.

Oppimiseen ja opetukseen liittyvistä paikkatietoa hyödyntävistä palveluista on lista alla.

Kansallisia palveluita:

- PaikkaOppi, <http://www.paikkaoppi.fi/>
- Liikkeelle!, <http://www.liikkeelleymparisto.fi/>
- Lähellä kaupungissa, <http://users.utu.fi/vijoke/oppi/>
- Mobiilisti, <http://www.mobiilisti.com/>
- Kansalaisen karttapaikka, <http://kansalaisen.karttapaikka.fi/>
- Paikkatietoikkuna, <http://www.paikkatietoikkuna.fi/>

Alueellisia tai paikallisia palveluita:

- Lounaispaikka, <http://www.lounaispaikka.fi/>
- Virtuaalipolku.fi, <http://www.virtuaalipolku.fi/>
- Lisäksi kunnilla on omia karttapalveluita, joita voi hyödyntää paikallisten aiheiden opiskelussa.

Lähteet

- Bednarz, S.W. (2004). Geographical information systems: A tool to support geography and environmental education? *GeoJournal* 60, 191 – 199.
- Carr, A. (2010). Problem Based Learning – From Theory to Application in Geoinformation. Teoksessa Donert, K. (2010) (toim.) Using Geoinformation in European Geography Education. Società Geographica Italiana, Rooma.
- Jekel, T., Koller A., Donert K. & R. Vogler (2011). Editorial, Implementing Digital Earth in Education. Teoksessa Koller, A., Donert K. & R. Vogler (toim.) Learning with GI 2011. Vichmann.
- Kinniburgh, J. (2010). A constructivist approach to using GIS in the New Zealand classroom. *New Zealand Geographer* 66, 74 – 84.
- Liu, S. & X. Zhu (2008). Designing a Structured and Interactive Learning Environment Based on GIS for Secondary Geography Education. *Journal of Geography* 107, 12 – 19.
- National Research Council (2006). Learning to Think Spatially. The Incorporation of Geographic Information Science Across the K-12 Curriculum. National Academic Press, Washington DC.
- PaikkaOppi (2011). Mitä paikkatieto ja GIS ovat? URL: <http://www.vesseli.fi/paikkaoppi/abc.htm>
- ProGIS (2011). ProGIS ry. URL: <http://www.progis.fi/>
- Smeds R., Krokfors L., Ruokamo H. & A. Staffans (2010). InnoSchool – välittävä koulu. Oppimisen verkostot, ympäristöt ja pedagogiikka. Simlab Report Series 31, Aalto yliopiston teknillinen korkeakoulu.
- Staffans A., Hyvärinen R., Kangas M. & A. Turkkio (2010). Koulut oppimisen ympäristöinä. Teoksessa Smeds R., Krokfors L., Ruokamo H. & A. Staffans (2010) (toim.): InnoSchool – välittävä koulu. Oppimisen verkostot, ympäristöt ja pedagogiikka. Simlab Report Series 31, Aalto yliopiston teknillinen korkeakoulu.

Tietoyhteiskuntaosaamista editointitilan ja verkkospurttien avulla

Aleksi Hellsten

Hämeenlinnan pääkirjastoon perustettiin lokakuussa 2009 maksuton editointitila, jossa asiakkaat voivat opastettuna siirtää vuosien aikana kertyneet muistot ja aarteet analogisista lähteistä digitaaliseen muotoon.

Tavoitteena saada kotien historia talteen

Editointitilan tavoitteena on edistää kansalaisten tietoyhteiskuntaosaamista. Kirjastot ovat sopiva paikka uusien palvelujen käyttämiselle, koska kirjaston käyttökynnys on matala. Kirjastossa halutaan myös huolehtia, että yksittäisten ihmisten historia tallennetaan.

Editointitilan perustamisen ajankohta oli otollinen, koska ikääntyneet analogiset aineistot ovat usein elinkaarensa loppupäässä, eikä niiden toistamiseen tarvittavia laitteistoja välttämättä ole enää kotitalouksissa. Satunnaisesti analogisten aineistojen käyttämiseen tai digitointiin ei kannata investoida erillisiä laitteita, ellei tarve ole jatkuvaa. Tällöin editointitilan kaltaisen palvelun tarve korostuu.

Asiakkaiden tietotekninen osaaminen voi olla riittämätöntä, jolloin opastettu palvelu on tarpeen. Vaikka tietotekniikka olisikin tuttua, niin toisenlaiset laitteet ja ohjelmistot voivat saada asiakkaan epävarmaksi, jolloin on hyvä turvautua opastukseen. Asiakkaat haluavat varmistaa oikein tekemisen lisäksi sen, että saadaan paras mahdollinen lopputulos, koska esimerkiksi video saattaa sisältää jälkikasvun elämänvaiheet ristiäisistä aina häääpäivään.

Miten uusi palvelu toteutettiin?

Editointitilassa voi digitoida valokuvia, diakuvia, LP-levyjä, C-kasetteja ja VHS-kasetteja. Lisäksi editointitilan ohjelmistoilla voi muokata digitaalista aineistoa. Editointitilassa on kaksi tietokonetta, jotka mahdollistavat samanaikaisen työskentelyn eri aineistojen parissa. Kaikille asiakkaille annetaan ensimmäisellä käyntikerralla palvelun käyttöopastus. Opastuksessa esitellään palvelun käyttöä säännöt, opetetaan laitteiston ja ohjelmien käyttöä sekä käydään läpi tietoturvaan liittyviä asioita. Opastajina toimivat kirjaston työntekijät. Ohjeisiin ja käyttöä sääntöihin voi omatoimisesti tutustua myös Internetissä.

Aleksi Hellsten toimii projektityöntekijänä Tietoyhteiskunnan tilat ja sisällöt -hankkeessa.

Editointitila on lukollisessa tilassa, jonne asiakas saa avaimen. Tietoturva on otettu huomioon mm. siten, että kuvien ja LP-levyjen digitointiin tarkoitettu tietokone palautuu uudelleen käynnistettäessä alkuperäiseen tilaan, jolloin asiakkaan materiaali poistuu. Myös ohjelmat palautuvat ennalta määrättyyn tilaan. Toinen tietokone, jolla aineiston kanssa työskentelyyn on mahdollista käyttää useampi käyntikerta, on salasanaallisten käyttäjätunnuksien takana. Näin muut käyttäjät eivät pääse näkemään asiakkaan aineistoa.

Editointitila on suosittu palvelu

Editointitilaa on varattu vajaan kahden vuoden aikana lähes 2500 kertaa. Opastettuja käyttökertoja on ollut yli 400. Käyttäjinä ovat olleet pääasiassa varttuneempia asiakkaita, noin 40 % käyttäjistä on ollut yli 65-vuotiaita. Osa asiakkaista haluaa opastusta useamman kerran. Se voi olla tarpeellista, koska opittuja taitoja ei välttämättä voida harjoitella kotona. Tällöin aiemmin opittu unohtuu ja epävarmuus osaamisesta kasvaa.

Eniten digitoidaan videoita ja dioja, musiikkiaineiston digitointi on ollut vähäisempää. Videoiden digitointi oli varsinkin editointitilan alkuvaiheessa hyvin suosittua ja käyttäjät joutuvatkin jonottamaan tilaan pitkiä aikoja. Sen vuoksi tammikuussa 2010 kirjastoon hankittiin erillinen digitointilaitte, jolla voi siirtää videoaineistot DVD-levyille. Kesäkuussa 2010 hankittiin toinen samanlainen laite, jota on kierrätetty lähikirjastoissa kuukausi kerrallaan. Näin on voitu tarjota digitointipalvelua myös kaupungin keskustan ulkopuolelle.

Editointitilan laitteisto on kestänyt kovan kulutuksen. Teknisten ratkaisujen ja käytäntöjen huolellinen suunnittelu palvelua aloittaessa on maksanut itsensä takaisin. Henkilökunnan ei ole tarvinnut kiinnittää resursseja ylimääräiseen ylläpitoon tai sulkea palvelua väliaikaisesti huoltokatkosten takia.

Editointitilan toimiva konsepti on myös huomattu muissa kirjastoissa. Hämeenlinnan editointitila on ollut esimerkkinä usealle kymmenelle kirjastolle muualla Suomessa.

Verkkospurteilla opitaan sosiaalisen median taitoja

Hämeenlinnan pääkirjastossa on järjestetty vuoden verran asiakkaille maksuttomia Verkkospurteja, joissa asiakkaille opastetaan sosiaalisen median palvelujen käyttöä. Näin kirjasto haluaa edistää tietoyhteiskuntaosaamista niin tiedollisesti kuin taidollisestikin. Verkkospurteilla opastettiin alussa kirjoittamaan Häme-Wikiin. Facebook- ja kuvankäsittely-kurssit alkoivat asiakkaiden aloitteesta. Syksyllä 2011 Verko-

Ks. seuraava artikkeli s.91.

spurttien aiheina ovat wiki-kirjoittaminen, Googlen karttojen teko, muut Googlen palvelut, kuvakirjan tekeminen, kuvankäsittely sekä Facebook.

Asiakkaat ovat olleet hyvin kiinnostuneita sosiaalisen median palveluista. Facebook-kurssilla on opastettu palvelun turvalliseen käyttöön. Asiakaspalautteen mukaan tämä on ollut hyvä lähtökohta, sillä epävarmuus omasta osaamisesta on usein ollut suurin este sosiaalisen median palvelujen käyttöön. Facebookin kohdalla on tuotu esiin myös sosiaalisen median pääpiirteitä ja sitä, mihin Facebook sosiaalisen median kentällä sijoittuu. Kurssilla on luotu opastaen asiakkaille Facebook-profiilit, jonka asetukset on selitetty. Facebookin käyttöä on harjoiteltu esimerkkien avulla.

Verkkospurttien osallistujat ovat pääasiassa olleet varttuneempia ihmisiä. Suurin osa opastuksista on pidetty päivisin, sillä kokemusten mukaan iltaopastuksiin tulee vähemmän väkeä. Asiakaspalautteen mukaan kurssit ja niiden sisällöt ovat olleet ihmisten mieleen. Ehdotuksia uusien kurssien sisällöstä tulee edelleen.

Verkkospurttien tavoitteena on ollut uusien taitojen opettaminen. Yhteisen opetuskertaan ei mahdu sisällöllisesti paljoa asiaa. Osallistujien tietotekniset valmiudet eroavat toisistaan paljon. Jotkut ovat hyvin perillä aiheista ja he tulevat hakemaan lisäoppia yksityiskohtaisempiin kysymyksiin. Monet osallistuvat samaan opetukseen useampaan kertaan, sillä ensimmäisellä kerralla asioita on saattanut jäädä epäselväksi.

Editointitilan opastukset ja verkkospurttit on toteutettu Euroopan Sosiaalirahaston rahoittamassa Tietoyhteiskunnan tilat ja sisällöt -hankkeessa. Hämeenlinnan kaupunginkirjasto tulee jatkamaan palveluja omana toimintanaan hankkeen päätyttyä.

Kalliomäki X linja

Omalla linjalla
Tämä Kalliomäki on maingit elänyt 1930-luvulla numerosta 3. Siis oli Heikki Suominen pehkeen koti. Muut ei tuo esim Heikin väen nimesä, miten karve läppien. Mäkeen tuletat ainakin Sigrid (Basso) Salli Syyli ja Sori, jolla asoi vielä vanhempiensa luona. Kujlla mitä tyttäriä oli kaikkiaan. S-lyyriä alkuina

Naapurit
Numero 7 kuuluu Leo Engeströmille, jolla täkät väen Väinö ja polka Aina. Talo on erillisessä huoneessa asui ensin Leoni ja Julia ja sitten Leoni sisar Berta Aaltosen tytär Terjo ja polkan Perin kanssa. Myöhemmin huoneesta asui Leoni tai Paavo isäni-vaimonsa kanssa. Ennen Ala oli omistajan vaimon Lempiin. Ala oli omistajan vaimon Lempiin. Ala oli omistajan vaimon Lempiin. Ala oli omistajan vaimon Lempiin.

Väinö ja polka 1931 "vanha rakennus" Toini "Pieni" Toini, Essiä 40.00, 84 Lauri ja Essiä 40.00 vanha rakennus -toim.

Kuomolan talo

Kuomolan talo on Tuusinkangas sijaitseva rakennus, jolla alun perin rakennettiin Järvelän **kuopukaluston** käyttöön, mutta nykyään talo käytetään kuntosali ja muissa käyttä.

Suoylentulo (vuosi)
1 Rakennustyöt ja omistustyöt
2 Käyttökulut
3 Sodan aika
4 Kuomolan rakennus
5 Tulot

Rakentaminen ja omistushistoria
Kuomolan talo (entinen kuopukalustotalo) Kuomola saatiin valmistaa vuonna 1920 ja sen pääasiallisesti tuli Järvelän **kuopukalusto** vuonna 1927. Talo rakennettiin arkkitehti Armas Rankan suunnittelemana ja sen suunnitteli rakentajan arkkitehti Armas Rankan vuonna 1924. Kuomolan talon suunnittelusta vastasi Armas Rankan. Talo rakennettiin vuonna 1920 ja sen pääasiallisesti tuli Järvelän kuopukalusto vuonna 1927. Talo rakennettiin arkkitehti Armas Rankan suunnittelemana ja sen suunnitteli rakentajan arkkitehti Armas Rankan vuonna 1924. Kuomolan talon suunnittelusta vastasi Armas Rankan.

Käytökäytökset
Kuomolan talo käytetään nykyään monin tavoin. Täysin hallit Järvelän **kuopukalusto** oli vielä toiminnassa ja kuntosali. Ennen sitä talo oli ollut kuntosali ja kuntosali.

Sodan aika
Ennen talon alkua Hämeeseen sotatilan tulon vuoksi 16 jalkaväkirykmentti, jonka kansas parolainen sitten muutettiin Tuusinkangas Kuomolan talolla. Järvelän aikana poliittisesti johtamassa ase ja ammusvarasto vuodesta 1942 lähtien. Talo on ollut ammusvarastona vuodesta 1942 lähtien.

Kuomolatalo juhlatilana
Nykyään Kuomolatalon toiminnan omistaa entinen rakentaja Järvelän Jari Jari. Kuomolatalo on nyt yhteydessä omistajan nimessä kun talon. Talo on ollut kuntosali ja kuntosali.

Kuomolan talo 2019

Häme-Wiki kokoaa tietoa ja tarinoita Kanta-Hämeestä

Maija Saraste

Häme-Wiki on yhteisöllinen, kaikille avoin verkkopalvelu joka kertoo Kanta-Hämeen alueen ihmisistä, rakennuksista, yhteisöistä ja tapahtumista. Se avattiin elokuussa 2009 osoitteessa www.hamewiki.fi.

Mitä Häme-Wikissä on?

Häme-Wiki on nykyaikainen verkkotietosanakirja, josta voi löytää kirjoituksia oman kotiseudun kylistä ja taloista, ihmisistä ja yhdistyksistä, palveluista ja tapahtumista. Heti julkistettaessa Häme-Wikissä oli vajaat 200 artikkelia, kahden toimintavuoden jälkeen niitä oli yli tuhat. Artikkelien lisäksi Häme-Wikissä on toistatuhatta valokuvaa ja satoja karttoja, ja sinne voi liittää myös videoita ja äänitallenteita.

Artikkelit on jaettu yhteentoista osa-alueeseen. Eniten artikkeleita on ihmisistä, kylistä ja rakennuksista. Alueista esillä ovat etenkin Hämeenlinna, Forssa, Janakkala, Tammela sekä muutama vuosi sitten Hämeenlinnaan liitetty Hauho. Yhdistyksiä esitteleviä kirjoituksia Häme-Wikissä oli syksyllä 2011 noin sata. Häme-Wikissä on myös muistelmia, joissa kerrotaan elämästä Kanta-Hämeessä ennen vanhaan.

Aikakone Eenokki näyttää entisen ja nykyisen Hämeenlinnan

Aikakone Eenokki on yksi Häme-Wikin kiinnostavimpia osia. Se on virtuaalinen aikamatka entisajan Hämeenlinnaan, ja se on syntynyt yhteistyössä Hämeenlinnan kaupungin historiallisen museon kanssa. Aikakone Eenokki sisältää kymmeniä kuvapareja, joiden kuvat on otettu eri aikaan samasta kohteesta. Vanhat kuvat on digitoitu Hämeenlinnan kaupungin historiallisen museon kokoelmista. Kuvaajana on usein ollut hämeenlinalainen valokuvaaja Enok Rytkönen (1874 – 1960), jonka mukaan palvelu onkin nimetty. Uudet kuvat ovat pääosin vuodelta 2009.

Aikakone Eenokin kuvista suurin osa on Hämeenlinnan keskustasta, mutta mukana on kuvapareja myös Hauholta, Lammilta ja Rengosta. Aikakone Eenokissa voi tutkia vaikkapa katu kerrallaan, miten kaupunki on ajan kuluessa muuttunut. Myös käyttäjät voivat lisätä Eenokkiin kuvapareja ja kertoa kuviin liittyviä tietojaan.

Maija Saraste

Häme-Wiki perustuu käyttäjien aktiivisuuteen

Häme-Wikin artikkeleita voi lukea verkossa vapaasti kirjautumatta palveluun. Kun rekisteröityy Häme-Wikin käyttäjäksi, voi kirjoittaa sinne artikkeleita ja lisätä kuvia, äänitiedostoja ja karttoja. Rekisteröityminen tapahtuu Internetissä. Syksyllä 2011 Häme-Wikissä oli yli 400 rekisteröitynyttä käyttäjää. Myös yhdistykset ja yhteisöt voivat rekisteröityä käyttäjiksi ja siten helposti ja maksutta esitellä toimintaansa. Palveluun rekisteröityneet käyttäjät voivat muokata paitsi omiaan myös muiden kirjoittamia tekstejä. Poikkeuksena tästä ovat muistelmat, jotka voidaan suojata niin, että vain alkuperäinen kirjoittaja pääsee muokkaamaan tekstiä.

Häme-Wikin tekninen alusta on samanlainen kuin Wikipediassa, mutta helppokäyttöisyyteen on kiinnitetty erityistä huomiota. Häme-Wikiin kirjoittaminen muistuttaa tekstinkäsittelyohjelman käyttöä eikä näin ollen vaadi erityisiä teknisiä taitoja.

Kuka tahansa voi kirjoittaa Häme-Wikiin

Vaikka Häme-Wikiin on kertynyt uusia artikkeleita kiitettävää vauhtia (30 – 50 artikkelia kuukaudessa), palvelun säilyminen elinvoimaisena on haaste. Kuinka innostaa ja rohkaista ihmisiä kirjoittamaan verkkoon? Häme-Wikin ylläpitäjät haastavat kaikki hämäläiset yhdistysaktiivit kirjoittamaan omista yhdistyksistään, kyläaktiivit esittelemään omia kyliään, vanhojen talojen asukkaat kertomaan taloistaan, perinteentuntijat kertomaan muisteluksiaan, nuoret kertomaan harrastuksestaan jne. Häme-Wikiin mahtuu monenlaista tietoa ja tarinaa.

Kanta-Hämeen alueella on kahden ja puolen vuoden aikana opetettu wiki-kirjoittamista kymmenissä tilaisuuksissa sadoille ihmisille. Häme-Wikin sivuilla on lisäksi seikkaperäiset ohjeet wiki-kirjoittamiseen. Eriytistä huomiota on kiinnitetty alueen kirjastojen henkilökunnan opettamiseen, sillä kirjasto on luonteva paikka kysyä neuvoja aineiston tuottamisessa alueelliseen wikiin. Myös koulujen kanssa on tehty yhteistyötä, sillä wikiä voi hyödyttää monella eri tavalla opetuksessa. Häme-Wiki on hyvä alueellisen tiedon lähde. Kirjoittamalla wikiin voidaan samalla opetella verkkokirjoittamista, nettietikettiä sekä tekijänoikeuteen ja yksityisyydensuojaan liittyviä asioita. Wiki-kirjoittamisessa ryhmätyötaidot ja yhteisvastuullisuus kehittyvät, kukaan ei ole yksin vastuussa kokonaisuudesta, vaan lopputulokseen vaikuttavat kaikki käyttäjät.

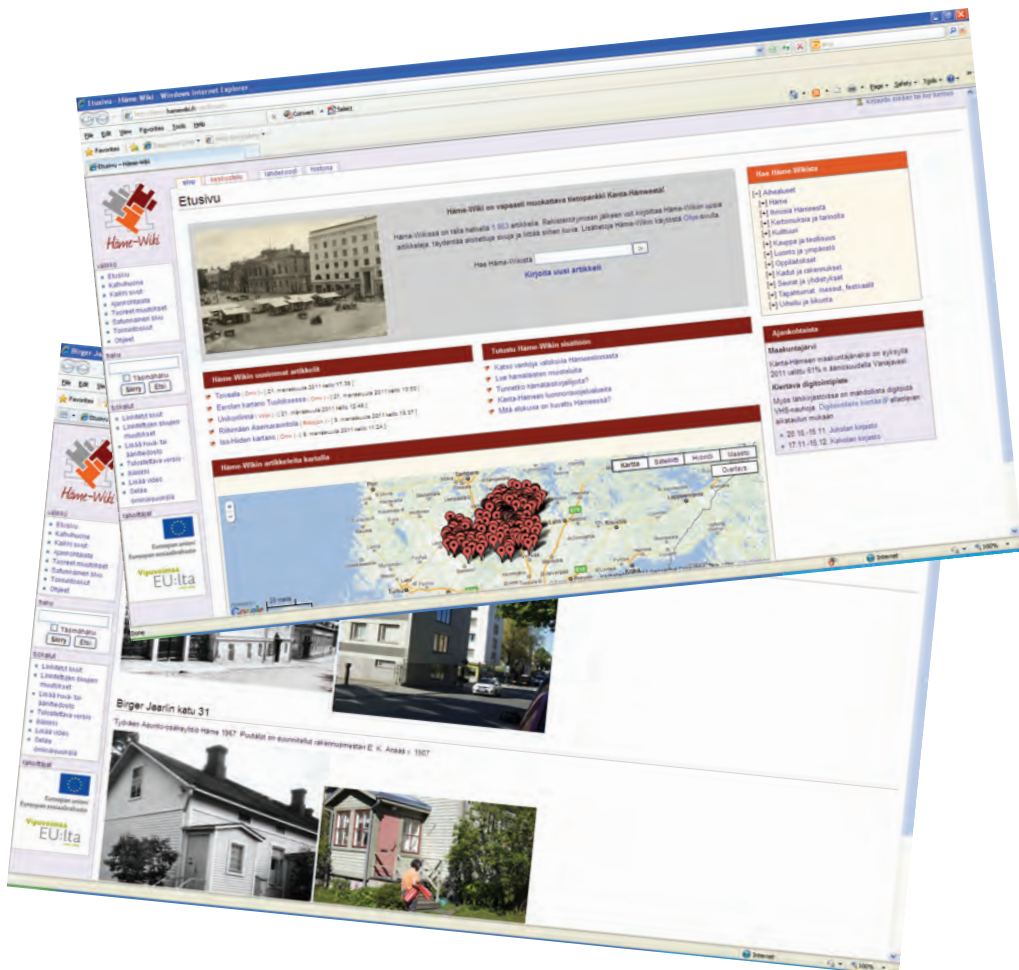
Uutta yhteisöllisyyttä luomassa

Häme-Wikiä voidaan pitää Kanta-Hämeen kollektiivisena muistina. Se kokoaa kirjoituksia, joilla ei luontaisesti olisi muuta julkaisukanavaa. Paikallistieto ei useinkaan ole helposti löydettävissä, varsinkin jos tie-

donuottajat ovat yksittäisiä ihmisiä tai yhteisöjä. Häme-Wiki on osaltaan tukemassa yhteisöllisyyttä tarjoamalla helpon tavan osallistua ja tuottaa tietoa.

Häme-Wikiä on käytetty varsin paljon: eri sivuja ladattiin kahden vuoden aikana yhteensä yli 1,15 miljoonaa kertaa. Palvelu on herättänyt paljon kiinnostusta ja sitä on esitetty kymmenillä paikkakunnilla ympäri Suomea ja myös ulkomailla. Häme-Wikin innoittamina on syntynyt myös muualle alueellisia ja yhteisöllisiä wikejä.

Häme-Wiki on tulos yhteistoiminnasta, johon on osallistunut kymmeniä henkilöitä erilaisista yhdistyksistä ja yhteisöistä ympäri Kanta-Hämeen aluetta. Palvelun teknisestä toteutuksesta ja tuesta vastaa hämeenlinnalainen yritys Opiferum. Häme-Wiki on toteutettu Tiedon ja kulttuurin avoin oppimisympäristö -hankkeessa, joka on Hämeenlinnan kaupungin osuus Euroopan Sosiaalirahaston tukemaa hanketta Tietoyhteiskunnan tilat ja sisällöt. Hankkeen päätyttyä Häme-Wikin ylläpitäjänä tulee olemaan Hämeenlinnan kaupunginkirjasto.

**MENETELMIÄ
HANKKEILLE
JA VERKOSTOILLE**

Vertaisoppimista miniverkostolla

Leena Tornberg

Olet osallistunut oman alasi koulutuspäivään. Kahvi- ja lounastaukojen aikana olet tavannut kollegojasi, joiden kanssa on vaihdettu kuulumisia, kommentoitu asiantuntijaluennoksia ja heidän väittämäänsä ja ajatuksiaan. Tauko päättyy, jolloin todetaan: ”Onpa teillä mielenkiintoisia juttuja meneillään, vaihdetaan lisää kuulumisia myöhemmin. Näitä asioitahan mekin olemme työpaikallamme pohtineet. Tähän pitää palata ajan kanssa myöhemmin.” Milloin on tämä myöhemmin? Palaat omaan työhösi, jossa työpöydän asialista on kasvanut yhdellä asialla: koulutuspäivän aikaiset asiat.

Leena Tornberg

Miniverkosto prosessiajattelun kehittäjänä

Vuonna 2007 pidettiin yksi alun kuvailun mukainen koulutuspäivä. Koulutuspäivien aiheena oli prosessityöskentely ja prosessiajattelu, jotka tuntuivat kiinnostavan osanottajia ja olevan monen osallistujan työssä hyvin akuutti aihe. Ajatteluprosessit aiheesta saatiin alkuun kahden päivän kurssin aikana, mutta miten saada prosessi jatkumaan jos kaikki hajaantuvat jälleen omille tahoilleen koulutuspäivien jälkeen.

Päivän aikana muutamat osanottajat alkoivat puhua sähköpostikeskustelulistasta, jossa aihetta jatkettaisiin. Tähän päädyttiin. Siten alussa tarvittiin *yksi aktiivinen toimija*, joka lupautui aloittamaan sähköpostilistan. Listan olemassaolosta tiedotettiin kurssin osallistujille. Keskusteluun tuntui olevan loppujen lopuksi kiinnostusta 5–6 henkilöllä. Keskustelua käytiin aluksi näiden henkilöiden välillä sähköpostiviestein. Pian alkoi tulla ilmoituksia: ”Oikein mielenkiintoista keskustelua, mutta en ehdi kommentoida, kun työt painaa päälle.” Jonkin ajan päästä jäljellä oli neljä henkilöä kahdesta eri instituutiosta, jotka halusivat jatkaa keskusteluprosessia aiheesta. Jäljelle jääneet eivät olleet saman työtehtävän edustajia, vaikkakin samalla alalla. Päätettiin jättää sähköpostittelu ja siirtyä face-to-face -tapaamiseen – kahvilaan. Tätä ei ollut aina äärimmäisen helppo perustella omassa työyhteisössään.

Oppimisen kaikkiallisuus¹ - kahvila informaalina oppimisen paikkana

Miniryhmä kokoontui kahvilassa – puolueettomassa paikassa kahden eri instituutin edustajille. Mikäli tapaamiset olisivat olleet jommankum-

¹ Ks. ’oppimisen kaikkiallisuus’ -termin määritelmä Kumpulainen, Krokfors, Lipponen, Tissari, Hilppö & Rajala (2010) s. 92.

man kotikentällä tai yleensä jossakin enemmän formaalissa tilassa, osallistujien roolit ja edustukset olisivat olleet ehkä enemmän läsnä. Ryhmäläiset kokivat olevansa tapaamisessa tasavertaisessa roolissa, kun keskusteltiin prosessiajattelusta. Esimies-alainen -asema ja nimikkeet unohdettiin ja keskustelu tapahtui vertaiselta vertaiselle, ammattilaiselta toiselle ammattilaiselle, toisen näkökulman tarjoajalta toiselle.

Tyhmät kysymykset

Vertaisoppimisessa ns. tyhvät kysymykset ovat parasta syötettä oppimiselle. Miniryhmässä, jonka edustajat työskentelevät saman asian parissa, mutta eri näkökulmista, avautui mahdollisuus tyhmiin kysymyksiin. Kysymyksiin, joita ei voi tai sanota ääneen omassa työyhteisössä, jossa työroolit ja niiden odotukset voivat olla urautuneita. Tai tilaisuuudet, jossa tällaisen kysymyksen voisi esittää, ovat niin runsaslukuisia, että kysymystä ei uskalleta esittää suuren yleisön edessä. Tämä on aikuiselle hyvin luonnollinen tapa toimia. Emme halua tulla nolatuksi tietoisesti. Miniryhmässä kysymyksen saattoi esittää turvallisesti. Usein ns. tyhvät kysymykset ottavat esille asioita, jotka saattavat olla esteenä uuden oppimiselle. Kun asian rakentamisen pohjasta puuttuu jokin osa, jolle uutta pitäisi rakentaa, mutta jota ei ole koskaan uskaltanut keneltäkään kysyä, saattaa koko asian edistäminen häiriintyä. Kysymykset voivat koskettaa ns. asioiden *rajakohteita*, joihin on alettu kiinnittää huomiota oppimisprosessin tutkimuksessa.

Rajakohde on yhteinen toiminnan kohde kahden eri yhteisön välillä. Se on luonteeltaan riittävän joustava, että se sopeutuu molempien (tai monien) yhteisöjen käyttöön ja samalla säilyttää myös oman identiteettinsä. Rajakohde voi olla materiaallinen (esine) tai psykologinen (käsite, malli tai teoria)².

Rajakohde miniryhmässä oli määritelmän mukainen psykologinen käsite: miten kehittää prosessiajattelua, jotta ymmärrämme olevamme samassa ajattelun ja toiminnan prosessissa, mutta sen eri osissa.

Miniverkosto perustuu vilpittömään *jaettuun asiantuntemukseen*³. Joskus on hyvä kuunnella henkilöä, joka tekee ihan toista työtä kuin itse. Toisen työntekijän näkökulman kuuleminen muualla kuin omassa työyhteisössä antaa perspektiiviä yhteistoiminnallisuuden mallien vertailemiseen. Miniverkostoa perustettaessa on tärkeää löytää ammatillisesti ne henkilöt, jotka haluavat kehittää jotakin uutta. Verkosto ei ole ystäväverkosto. Miniverkosto ei myöskään tarvitse ulkopuolista kovan luokan asian-

² Kumpulainen & al. (2010), s. 93.

³ Ks. 'jaettu asiantuntijuus' termin määritelmä esim. Kumpulainen & al. (2010) s. 92.

tuntijaa. Asiantuntijuuden taso tulee ryhmästä, sitä ei tuoda ryhmän ulkopuolelta. Ulkopuolisiin asiantuntijoihin päädytään ryhmässä yhdessä.

Voimauttaminen

Vuonna 2007 perustettu miniryhmä toimii neljättä vuotta. *Vapaaehtoisuus* on ryhmän kantava voima. Tällaista ryhmää ei muodosteta organisaatiouudistuksilla vaan omaehtoisella halulla kehittää jotakin toimintatapaa tai toimintoa omassa työyhteisössään. Johtamistavan tulee tukea tämän tyyppistä oman työn kehittämistä. Tapaamisia miniryhmällä on noin kaksi kertaa vuodessa. Toisen toimintavuoden aikana ryhmä kävi tapaamisten lopussa hyvin avointa arviointikeskustelua siitä, mikä on ryhmän tarkoitus ja kokevatko ryhmän jäsenet kehittyvänsä ammatillisesti tapaamisissa. Ryhmän tietoinen tavoite ei ollut konkreettisesti tai konkreettisesti yhteistyössä, vaan toisilta oppimisesta, jota jokainen sovelsi tarpeidensa mukaan omassa työssään ja työyhteisössään. Ryhmän voimauttava ominaisuus, jota on mahdoton kuvailla tai osoittaa millään mittauksilla, on ryhmän suurin anti. Voimauttaminen on miniverkoston ylläpitävä voimavara. Jatkuvuus antaa mahdollisuuden oppimisprosessiin, joka verkostossa mahdollistuu. Oppiminen tapahtuu juuri niissä asioissa, joita oppijat tuovat ryhmään. Oppimiseen ei ole ulkopuolisia pakotteita. Ryhmän vahvuus voidaan laskea Helsingin yliopiston professorin Kirsti Lonkan esimerkin mukaan. Ryhmän vahvuus ei ole yhteenlaskussa $1 + 1 + 1 = x$, vaan kertolaskussa. Miniverkostossa ei voi olla nollakertoimella mukana, koska kertolaskussa yksikin nolla tarkoittaa nollatulosta.

Miniverkosto on toiminut mallina *Avara museo – kehittyvä oppimisympäristö aikuisille* -hankkeessa AVAAMO-opintoryhmätoiminnassa, jossa kehitetään museoammattilaisten aikuispedagogisia taitoja (ks. erillinen artikkeli AVAAMO-toiminnasta, s.25).

Kumpulainen, K., Krokfors, L., Lipponen, L., Tissari, V., Hilppö, J. & Rajala, A. (2010). Oppimisen sillat. Kohti osallistavia oppimisympäristöjä. Helsinki: Yliopistopaino. URL: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/15628>

Jakamisen ja linkittämisen ihmeellinen maailma

- Lyhyt johdanto hankkeiden ja järjestöjen viestintään sosiaalisessa mediassa

Piritta Seppälä

Sosiaalisesta mediasta on muodostumassa osa arkipäiväistä toimintaamme niin työssä kuin vapaa-ajalla. Erilaiset yhteisöllisen median palvelut linkittyvät perinteisiin verkkosivuihin ja sähköisiin uutiskirjeisiin yhä useammin. Sosiaalinen media näkyy ja kuuluu myös lehtien palstoilla, radiossa ja tv-uutisissa.

Ihmiset luovat verkossa uusia verkostoja, pitävät yhteyttä toisiinsa, juttelevat, kommentoivat, kuuntelevat musiikkia sekä jakavat linkkejä, kuvia ja videoita käyttämillään kanavilla. Ennen kaikkea verkossa ja sosiaalisessa mediassa jaetaan tietoa eteenpäin; suositellaan asioita ja ilmiöitä.

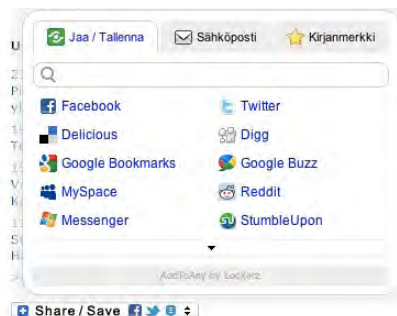
Piritta Seppälä on viestinnän ja sosiaalisen median kouluttaja, luennoitsija ja konsultti. Vuodesta 2010 hänen yrityksensä Viestintä-Piritta on auttanut ja opastanut järjestöjä, aikuisopiskelijoita ja muita organisaatioita viestintään, tiedottamiseen, sosiaaliseen mediaan ja tapahtumamarkkinointiin liittyvissä asioissa. Seppälä on työskennellyt aiemmin myös koulutus-suunnittelijana MSL Opintokeskuksessa sekä toiminut usean järjestön parissa jäsenen, vapaaehtoisen, luottamushenkilön ja työntekijän rooleissa

Viesti liikkeelle perustoimenpiteillä

Sosiaalisessa mediassa voi näkyä ja kuulua, vaikkei organisaatiolle olisi luonut vielä ainuttakaan tiliä yhteisöllisen median palveluihin.

Anna ihmisten jakaa puolestasi

Hyödynnä verkon maksuttomia jakamistoimintoja, kuten AddThis, ShareThis tai AddToAny. Lisäämällä jakamispainikkeen verkkosivullesi, on ihmisillä mahdollisuus jakaa sivujesi sisältöä eteenpäin käyttämillään sosiaalisen median kanavilla.

Kuva 1. Esimerkki Vapaan sivistystyön yhteisjärjestön käyttämästä jakamistoiminnosta AddToAny. Palvelun avulla tietoa voi jakaa sadoilla eri kanavilla, lähettää sivun linkin sähköpostilla eteenpäin tai tehdä sivusta selaimensa kirjanmerkin.

Sijoita jakamistoiminto verkkosivuille seuraavasti:

- etusivulle ja muille verkkosivustosi pääsivuille
- uutisiin ja ajankohtaispalstalle
- tapahtumakalenteriin
- blogiin ja kunkin blogikirjoituksen yhteyteen
- kuvakalenteriin ja videoiden yhteyteen

Löydät jakamispainikkeet täältä:

- <http://www.addtoany.com>
- <http://www.addthis.com>
- <http://sharethis.com>

Mahdollista tykkääminen

Facebookin Tykkää-, Twitterin Tweet- ja Google+’n +1 -painikkeet ovat jo yleisesti käytettyjä eri verkkosivustoilla. Näiden avulla ihmisiä ohjataan jakamaan verkkosivuilla olevaa tietoa suoraan kyseisiin palveluihin. Käyttämällä painiketta, joka näyttää moniko on tietoa sen avulla jakanut, voidaan ihmisiä aktivoida jakamaan tietoa yhä enemmän.

Kuva 2. Helsingin Tietojenkäsittely-yhdistys ry Hetkyn etusivulla ohjataan jakamaan tietoa Facebookiin ja LinkedIniin. LinkedInin painikkeen yhteydestä näkee, moniko tietoa kyseiseen palveluun on jo jakanut.

Yksittäisten palveluiden jakopainikkeiden käyttämistä voi hyödyntää esimerkiksi usein päivittyvän tiedon yhteydessä. Nämä peruspainikkeet voivat olla liitettynä jokaisen uutisen, blogikirjoituksen tai ajankohtaista-palstan kirjoituksen yhteyteen.

HUOMAA TÄMÄ:

Jos haluat päästä helpolla, hyödynnä AddThis-palvelun jakamistoiminnon perusnäkyviä, joissa yhdistyvät sekä jakaminen sadoilla eri kanavilla että yksittäisten palveluiden korostaminen.

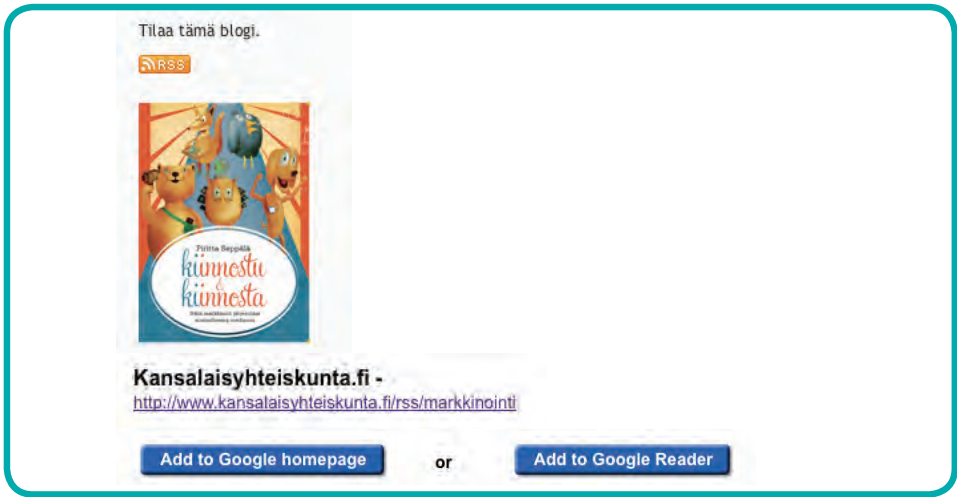

Kuva 3. AddThis-palvelun peruspainikkeet näyttävät tältä.

Kannusta ihmisiä tilaamaan

RSS-syötteen (lyhenne sanoista Really Simple Syndication) avulla annat ihmisille mahdollisuuden tilata verkkosivuillasi olevaa usein päivittyvää materiaalia. Tällaista voivat olla esimerkiksi uutiset, tapahtumakalenterin tapahtumat tai blogikirjoitukset. Syötteen toimintaa voi verrata Helsingin Sanomien tilaukseen:

Lehti tulee meille kotiin kannettuna joka aamu, eikä sitä tarvitse erikseen hakea painotalosta. Syötteen avulla ihminen voi tilata esimerkiksi blogikirjoituksia käyttämänsä syötteenlukijaan, mistä hän näkee aina uusimmat päivitykset. Näin hänen ei tarvitse käydä tarkistamassa, onko häntä kiinnostavaan blogiin tullut uusia päivityksiä.

Kuva 4. Kansalaisfoorumien kustantaman kirjan blogin yläreunassa on kehoitus ”Tilaa tämä blogi”. Klikkaamalla syötteen kuvaa tekstin alla, ohjaa se tilaamaan blogikirjoitukset joko Googlen kotisivulle tai Googlen syötteenlukijaan.

Suunnitelmasta käytäntöön

Sosiaalista mediaa voi käyttää viestinnässä monella tapaa. Organisaation tavoitteista ja kohderyhmästä riippuen käytötavat voivat vaihdella sisäisistä suunnittelutyökaluista aina laajoihin tapahtumamarkkinointitoimenpiteisiin. Tästä syystä on tärkeää tehdä juuri sellainen sosiaalisen median käytön suunnitelma, joka vastaa organisaation nykytilaa, tavoitteita ja strategiaa.

Suunnitelmaa tehdessä kannattaa pohtia vähintään seuraavia asioita:

- 1. Ketkä suunnitelmaa alkavat työstämään?**
Kun mukaan otetaan useita toimijoita, saadaan aikaan parempi tulos.
- 2. Miten koko organisaatio saadaan sitoutettua mukaan sosiaalisen median toimintaan?**
Kun sekä johto, työntekijät että mahdollisesti myös luottamushenkilöt ovat mukana sosiaalisen median toiminnassa yhtenäisesti, on viestintä tehokkaampaa, päämääräisempää ja näkyvämpää.
- 3. Kenelle sosiaalisessa mediassa halutaan viestiä ja mitä?**
Kohderyhmä määrittelee sekä kanavavalinnat, viestintämenetelmät että sisällön sosiaalisessa mediassa.
- 4. Miksi mukaan lähdetään, mitkä ovat toiminnan tavoitteet?**
Aseta yksi päätavoite ja muutama alatavoite, niin tulosten saavuttaminen on selkeämpää.
- 5. Mitä palveluita valitaan organisaation käyttöön?**
Sosiaalisen median palveluihin kannattaa tutustua ja niiden käyttöä kokeilla esimerkiksi henkilötasolla ennen lopullista valintaa. *Muista, että Facebook-sivun perustaminen ei ole ainoa oikea tapa olla mukana sosiaalisessa mediassa.*
- 6. Miten saavutuksia seurataan ja analysoidaan?**
Eri sosiaalisen median palveluissa on jo itsessään valmiita analysointityökaluja. Niitä kannattaa hyödyntää, jotta tietää, onko sosiaalisen median toiminnallanne haluttua vaikutusta. *Muista: fanien määrää ei kannata laskea, vaan sitä, kuinka moni faneista reagoi viesteihinne esimerkiksi kommentoimalla, tykkäämällä tai jakamalla tietoa eteenpäin.*
- 7. Millainen työnjako tehtyjen suunnitelmien toteuttamiseksi laaditaan?**
Mukana olemisen vaatii aktiivista sisällöntuotantoa, päivittämistä, tiedonjakamista, seuranta ja kysymyksiin vastaamista. Organisaation sisällä nämä vastuut kannattaa jakaa mahdol-

lisimman laajalle joukolle, mutta koordinoitusti. *Muista, että jonkun pitää olla päävastuussa sosiaalisen median käytöstä organisaatiossa.*

Kun päästään vaiheeseen, jossa organisaatiolle avataan tilejä sosiaalisen median palveluihin, kasvaa myös näkyvyys verkossa. Jotta ihmiset löytäisivät organisaation verkosta ja törmäisivät sen ajamista asioista käytävään keskusteluun, on hyvä tarkistaa vielä muutama seikka.

Tuo sosiaalinen media verkkosivullesi

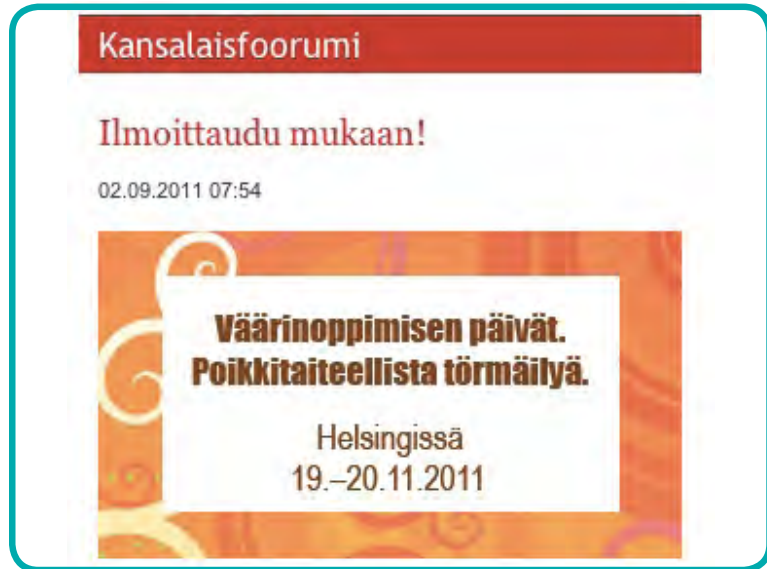
Jotta ihmisten olisi helppo päästä mukaan organisaation keskusteluihin esimerkiksi Facebookissa ja Twitterissä, kannattaa ne tuoda näkyville verkkosivuille. Tämä on mahdollista muutamain erilaisin keinoin.

Kuva 5. Yksinkertainen tapa tuoda organisaation käyttämät kanavat verkkosivuille, on toimia Otavan opiston tapaan ja koostaa kaikki palvelut pikkukuvakkeina yhteen. Kukin painike ohjaa organisaation omaan profiliin näissä palveluissa.

Kuva 6. eOppimiskeskuksen etusivulla pyörii järjestön viimeisimmät twiitit. Tämän tyyppisiä yhteisöliitännäisiä voi tuoda verkkosivuille kunkin palvelun jakamisasetusten ja tarjolla olevien pienisohjelmien avulla.

Kuva 7. Kansalaisfoorumin tulevan tapahtuman sivustona toimii blogi. Organisaatio ohjaa kovalinkin avulla ihmisiä blogiin lisätiedon lähteelle heti verkkosivustonsa etusivulla.

Yhdistä käyttämäsi kanavat toisiinsa

Mitä enemmän organisaatio hyödyntää linkittämistä käyttämiensä palveluiden välillä, sen paremmin jaettava tieto löytyy verkosta. Esimerkki:

Organisaatio on tehnyt lyhyen videon kuvaamaan toimintaansa ja haluaa jakaa sitä verkossa mahdollisimman monen henkilön tietoon. Käytössä olevat verkkoviestinnän kanavat ovat seuraavat: verkkosivut, sähköinen uutiskirje, YouTube-kanava, Facebook-sivu ja Twitter-tili. Organisaatio toimii seuraavasti:

1. Video ladataan YouTubeen ja otsikoidaan kuvaavalla tavalla.
2. YouTubeesta video upotetaan palvelusta saatavan koodin avulla verkkosivuille.
3. Verkkosivuilla videon alle liitetään jakamistoiminto (esim. AddThis).
4. Video ladataan näkyville Facebook-sivulle joko YouTubeen upotuskoodin tai verkkosivujen jakamistoiminnon avulla.

5. Verkkosivuilla olevaa videon linkkiä jaetaan Twitterissä, missä kerrotaan uudesta videouutuudesta.
6. Lähtevään sähköiseen uutiskirjeeseen lisätään artikkeli, jossa kerrotaan videosta ja oheen laitetaan linkki verkkosivuilla olevaan videoon. Uutiskirjeen lopussa on aina myös linkit organisaation Facebook-sivulle, Twitter-profiiliin ja YouTube-kanavalle.

Käytä viesteissä yhdenmukaista kieltä

Viestinnässä käytettävä kieli korostuu sosiaalisessa mediassa viestittäessä. Muista käyttää kaikilla kanavilla samanlaista kieltä ja samoja sanoja. Näin saat aikaan toistoa, joka voi auttaa sinua nostamaan organisaatiosi asioita ylempäs esimerkiksi Googlen hakutuloksissa. Suunnitelmallinen viestintä kulkee lopulta tiiviisti käsi kädessä sosiaalisen median kanssa.

Kohti omannäköistä toimintaa

Sosiaalinen media voi parhaimmillaan tuottaa organisaatioille, järjestöille tai hankkeille runsaasti näkyvyyttä ja tunnettuutta. Erilaiset palveluiden toimintamahdollisuudet antavat lisäksi mahdollisuuden yhteisölliseen työskentelyyn tai esimerkiksi suunnittelu- ja valmistelutyöhön. Ennen kaikkea sosiaalisen median avulla on mahdollista luoda oman asian ympärille yhteisö, joka elää omaa elämäänsä, kokoaa yhteen samoista asioista kiinnostuneita ihmisiä sekä antaa mahdollisuuden keskustelulle ja ajatuksenvaihdolle helposti lähestyttävällä tavalla.

Tässä artikkelissa on käsitelty toimenpiteitä, joiden avulla sosiaalisen median kanssa alkuun pääseminen helpottuu ja siitä tulee suunnitelmallista. Näiden lisäksi on oleellista muistaa, että jokainen toimii myös verkossa omalla tavallaan. On tärkeää seurata, mitä muut tahot sosiaalisessa mediassa tekevät ja miten nämä kohtaavat ihmisiä, mutta kopioimalla sellaisenaan toisilla toimivia konsepteja ei pääse pitkälle.

Pyörää ei tarvitse kuitenkaan keksiä uudelleen. Kysykää itseltänne, mitä ovat ne asiat, joista ihmiset organisaatiossanne tai hankkeessanne ovat kiinnostuneita ja lähtekää luomaan sosiaalisen median toimintakokonaisuutta tältä pohjalta. Kun löydätte vastauksia kysymyksiin: "Mistä meissä jo puhutaan?" ja "Miksi ihmiset haluavat toimia kanssamme?", olette jo hyvällä alulla.

Sosiaalisen median suosio perustuu siihen, että se tyydyttää yhtä ihmisen perustarpeista: Yhteydenpitämistä toiseen ihmiseen. Tähän faktaan pohjaten sosiaalisesta mediasta ei kannata jäädä pois - sinne pitää vain mennä oman kohderyhmän ja oman toiminnan asettamien odotusten mukaisesti.

Menetelmiä palveluiden vaikuttavuuden arviointiin

Samppa Rohkimainen ja Marja Haapaniemi

Tässä artikkelissa vertaillaan erilaisia menetelmiä, joiden avulla voidaan kerätä monipuolista tutkimustietoa uusien kirjastopalvelujen vaikutuksista yksilön ja yhteisön tasolla. Tutkimusmenetelmien vertailu perustuu Tietoyhteiskunnan tilat ja sisällöt -hankkeen (TTS) myötä kehitettyjen uusien kirjastopalvelujen vaikuttavuuden arviointitutkimukseen, jossa hyödynnettiin useita erilaisia menetelmiä monipuolisen aineiston saamiseksi. Tarkoituksena on antaa käytännön suosituksia siitä, miten erilaisia vaikuttavuuden arvioinnissa sovellettavia, toisiaan täydentäviä tutkimusmenetelmiä voidaan soveltaa kirjastojen palvelutoiminnan vaikutusten arvioinnissa.

Yleisten kirjastojen toiminnan vaikutusten arviointi on tullut osaksi kirjastolakia vuoden 2010 alusta, mikä velvoittaa yleiset kirjastot seuraamaan palvelujen käyttöä uudesta näkökulmasta. Pelkästään kävijätilastojen seurannat eivät enää riitä, sillä kävijätilastot eivät kerro asiakkaiden kokemista kirjastonkäytön vaikutuksista.

Kirjastopalveluiden kontekstissa vaikuttavuuden voidaan ajatella tarkoittavan mitä tahansa vaikutusta, mikä palvelulla tai muulla tapahtumalla on yksilölle tai ryhmälle. Vaikutus voi olla positiivista tai negatiivista sekä tarkoituksellista tai tarkoittamatonta. Vaikutukset voivat näkyä myös muutoksena yksilön asenteissa ja käyttäytymisessä sekä heidän tuotoksissaan palvelun käytön jälkeen. Näiden lisäksi vaikutukset voivat olla lyhyt- tai pitkäaikaisia sekä ratkaisevia tai vähäpätöisiä. (Brophy 2006; Markless & Streatfield 2006.) Rajatun näkemyksen mukaan vaikutus on määriteltävissä asiakkaan kokemaksi hyödyksi palvelusta (Serola & Vakkari 2011).

Tutkimusmenetelmien vertailu

Kirjastopalveluiden vaikuttavuuden arviointia voidaan lähestyä monista eri näkökulmista. Vaikuttavuuden ilmenemisen monitahoisuus edellyttääkin monipuolista tutkimusotetta, sillä vain yhtä menetelmää käyttämällä menetetään muiden menetelmän soveltamisesta saatava aineistoa monipuolistava hyöty. Koska erilaiset tutkimusmenetelmät tuottavat erilaisia aineistoja, saadaan menetelmätriangulaation avulla tutkitavasta kohteesta toisiaan täydentäviä aineistoja. Taulukossa 1 on esitetty empiriaan perustuvaa vertailua kirjastopalvelujen vaikuttavuuden arviointitutkimuksen tutkimusmenetelmistä. Menetelmät on jaettu määrällisiin, laadullisiin ja webometrisiin menetelmiin. Menetelmistä on kerrottu mihin kohteeseen sitä on käytetty ja mikä menetelmän soveltamisen tavoitteena on ollut. Lisäksi taulukoihin on merkitty menetelmän soveltamisen kustannukset ja resurssointi sekä muuta huomioitavaa.

FM **Marja Haapaniemi**

YTM, MRes
Samppa Rohkimainen

Kirjoittajat toimivat projektitutkijoina Oulun Yliopistolla informaatiotutkimuksen oppiaineessa ja arvioivat Tietoyhteiskunnan tilat ja sisällöt -hankkeessa kehitettyjen kirjastopalveluiden vaikuttavuutta.

Menetelmä	Kohde mitä tutkitaan	Aineistolajin keruun tavoite	Kustannukset ja resurssointi	Huomioitavaa
Määrälliset menetelmät				
Kirjaston kävijätillastot	Tilastollinen data	Numeraalista tietoa palveluiden käytöstä.	Ilmainen aineiston saatavuus.	Kertoo vain kirjastopalvelun käytön määrän, ei käytön tarkoitusta.
Lomakekysely	Asiakkaat	Tietoa asiakkaiden kokemista vaikutuksista.	Lomakkeen suunnitteluun liittyvä osaaminen, kopiointi- ja jakelukulut.	Aineiston manuaalinen syöttö ja systemaattinen analysointi vievät kohtuullisesti aikaa.
Yleinen verkkokysely	Asiakkaat	Tietoa asiakkaiden kokemista vaikutuksista	Lomakkeen suunnitteluun liittyvä osaaminen sekä sopimus- ja muut kulut verkkokyselyn palveluntarjoajan kanssa.	Vaatii paljon markkinointia kirjaston asiakkaille. Mahdollisuus tulosten reaaliaikaiseen raportointiin.
Räätälöity verkkokysely	Kohdennetut ryhmät	Tietoa erilaisten kohderyhmien kokemista vaikutuksista.	Lomakkeen suunnitteluun liittyvä osaaminen sekä sopimus- ja muut kulut verkkokyselyn palveluntarjoajan kanssa.	Vaatii vastaajajoukon keraamisen. Mahdollisuus tulosten reaaliaikaiseen raportointiin.
Laadulliset menetelmät				
Sähköposti-haastattelu	Henkilökunta*	Syvämpää tietoa henkilökunnan* kokemista vaikutuksista.	Aineistonkeruu vaatii kysymysten suunnittelun. Ei sido tutkijaa ja informanttia aikaan ja paikkaan.	Ei vaadi aineiston litterointia. Menetetään haastattelun eduista keskustelunomaisuus.
Puhelinhaastattelu	Henkilökunta*	Syvämpää tietoa henkilökunnan* kokemista vaikutuksista.	Aineistonkeruu vaatii kysymysten suunnittelun. Sitoo tutkijan ja informantin aikaan.	Vaatii tarkkoja muistiinpanoja haastattelun aikana tai keskustelun nahoittamisen ja litteroinnin. Voidaan tehdä myös ryhmähaastatteluna.

Teema-haastattelu	Henkilökunta* ja asiakkaat	Syvämpää tietoa henkilökunnan* ja asiakkaiden kokemista vaikutuksista.	Aineistonkeruu vaatii paljon aikaa sekä tarkkaa suunnittelua. Sitoo tutkijan ja informantin aikaan ja paikkaan.	Aineiston litterointi ja systemaattinen analysointi vie paljon aikaa. Voidaan tehdä myös ryhmähaastatteluna.
Havainnointi	Kirjastopalvelu	Tietoa kirjasto-tilan ja palveluiden käytöstä	Systemaattinen aineistonkeruu vaatii tarkkaa suunnittelua. Edellyttää tutkijan fyysistä läsnäoloa.	Kuvaa kirjastopalveluiden käytön muotoja ja määrää, mutta ei niiden vaikutuksia.
Webometriset menetelmät				
Linkkianalyysi	Kirjaston verkkopalveluihin johtavat linkit	Verkkonäkyvyyden kartoittaminen.	Ilmainen aineiston saatavuus. Edellyttää säännöllistä seuraamista ja tilastoimista.	Aineiston analysointi edellyttää perehtymistä analyysivälineisiin. Vaikutusten tulkinta määrällistä.
Some-analytiikka	Kirjaston some-palvelut	Verkkoläsnäolon kartoittaminen	Ilmainen aineiston saatavuus. Edellyttää tiheää seuraamista ja tilastoimista.	Vaikutusten tulkinta sekä määrällistä että laadullista. Mahdollisuus aktiiviseen tai passiiviseen verkkoläsnäoloon.
Verkostoanalyysi	Kirjaston verkkopalvelun yhteydessä muodostuneet sosiaaliset verkostot	Kartoittaa kirjaston verkkopalvelussa muodostunutta sosiaalisen verkoston laajuutta.	Ilmainen aineiston saatavuus. Edellyttää ajoittaista seuraamista.	Vaikutusten tulkinta sekä määrällistä että laadullista.
* = sisältää kirjaston vakituisen ja määräaikaisen henkilökunnan sekä projektihenkilöstön				

Taulukko 1. Aineistonkeruumenetelmien vertailu.

Määrälliset menetelmät

Kirjaston kävijätilastojen avulla on mahdollista saada numeraalista tietoa palvelun käytön määrästä ja ne auttavat kirjaston käyttäjäkunnan kartoittamisessa, mutta numeerisen datan lisäksi ne eivät kuitenkaan kerro miten palveluja on käytetty eivätkä palvelunkäyttäjän kokemista vaikutuksia. Viralliset kirjastojen käyttötilastot löytyvät Kirjasto.fi-palvelusta.

Lomakekyselyn tarkoituksena on kartoittaa asiakkaiden kokemia vaikutuksia tutkittavista palveluista. Lomakkeen laatiminen edellyttää kyselyn toteuttajalta esitietoa tutkittavasta palvelusta, jotta kysymyksillä saataisiin kartoitettua juuri niitä vastauksia, joita vaikuttavuuden arviointi edellyttää. Kirjastossa jaettavat lomakekyselyt edellyttävät kirjastonkäyttäjän fyysistä vierailua kirjaston tilassa. Vaikka kyselyyn vastaaminen ei edellytä tietoteknisiä valmiuksia, se vaatii vastaajalta ajan ja huomion. Lomakekysely voi sisältää sekä monivalinta- että avovastauskysymyksiä. Mitä enemmän lomakkeessa on monivalintakysymyksiä, sitä määrällisempää aineistoa se tuottaa. Lomakekyselystä kertynyt aineisto on keruun jälkeen syötettävä manuaalisesti analyysiohjelmaan, joka voi laajan otannan yhteydessä olla työlästä. (ks. Alasuutari 1993; Brophy 2006; Crawford 2000; Hirsjärvi & Hurme 2008; Markless & Streatfield 2006; Tuomi & Sarajärvi 2003)

Yleisellä verkkokyselyllä voidaan tavoittaa vastaajia laajalta alueelta, sillä kysely ei ole sidoksissa fyysisesti mihinkään tilaan. Kirjastoympäristössä verkkokyselyä täytyy markkinoida vastausten saamiseksi ja kyselyyn johtavan linkin voi sijoittaa esimerkiksi kirjaston verkkopalvelun etusivulle. Toisaalta osa kirjastonkäyttäjistä ei välttämättä käytä kirjaston verkkopalveluita ja verkkokyselyissä vastaaminen voi lomakekyselyä helpommin jäädä kesken. Verkkokyselystä saatua aineistoa ei tarvitse erikseen syöttää analyysiohjelmaan, vaan käytetystä kyselysovelluksesta riippuen mahdollisuus on reaaliaikaiseen raportointiin. (esim. Webropol 2.0 -ympäristö).

Räätälöityä verkkokyselyä voidaan hyödyntää, kun halutaan tehdä vaikuttavuuskysely jollekin tietylle kohderyhmälle. Kohderyhmä voi olla esimerkiksi valittu asiakasryhmä, palvelun ylläpidossa ja sisällöntuotannossa mukana olleet yhteistyötahot sekä henkilökunta. Räätälöity verkkokysely voidaan lähettää henkilökohtaisesti sähköpostin välityksellä valitun ryhmän edustajalle ja tällöin ei tarvita erikseen kyselyn laajamittaista markkinointia. Esimerkiksi, jos kirjaston uudet verkkopalvelut sisältävät käyttäjän rekisteröitymismahdollisuuden palveluun, on käyttäjä mahdollista tavoittaa tämän kautta.

Laadulliset menetelmät

Sähköpostihaastattelu poikkeaa edellä mainituista kyselyistä siten, että siinä tarkoituksena on kerätä syvällisempiä ajatuksia ja kokemuksia uusien palveluiden vaikuttavuudesta lähinnä palvelun parissa työskentelevältä henkilökunnalta. Haastateltavien henkilöiden määrä on pieni, mutta näkökulma aiheeseen tarkempi. Sähköpostihaastattelussa informanville lähetetään muutama laajahko kysymys aiheesta, johon vastaanottaja vastaa rauhassa ja pohdiskellen. Sähköpostihaastattelun etuna on sen ajan ja paikan joustavuus ja kustannustehokkuus, mutta haastattelulle tyypillinen keskustelunomaisuus jää siitä puuttumaan. (ks. Brophy 2006)

Puhelinhaastattelua voidaan käyttää kerätessä tietoa laajalta asiakaskunnalta lomakekyselyn tavoin tai kohdennetusti muutamalta valitulta informantilta, esimerkiksi henkilökunnalta tai yhteistyötahon edustajalta syvällisemmän tiedon saamiseksi. Myös puhelinhaastattelun etuna on sen joustavuus etenkin paikan suhteen sekä kustannustehokkuus. Puhelinhaastattelussa on mahdollista tavoittaa keskustelunomaisuus, vaikkakin kasvokkainen vuorovaikutus jää puuttumaan. (ks. Brophy 2006; Hirsjärvi & Hurme 2008; Markless & Streatfield 2006)

Teemahaastattelussa pyritään saamaan kyselyä syvällisempää tietoa pohjustavien teemakysymysten ja keskustelun avulla. Haastattelutilanteen järjestämisen avulla varmistetaan myös vastausten saanti. Kirjastoympäristössä asiakkaiden syvällisen haastattelun toteuttaminen on haastavaa, mutta henkilökunnan kokemien vaikutusten arvioinnissa haastattelu on hyvä aineistonkeruumenetelmä. Haastattelun avulla henkilökunta pystyy kuvaamaan sekä itsensä kokemia että työyhteisössä yleisemmin koettuja palveluiden vaikutuksia. Henkilökunnan kautta saadaan selville myös kehitetyssä palvelussa mukana olevien yhteistyötahojen toiminnan tavat sekä niiden merkitys. Haastattelu tulee sopia hyvissä ajoin ja haastattelutilanteen tulisi olla rauhallinen. Teemahaastattelujen työläin vaihe on haastattelujen litterointi ja analysointi. Teemahaastattelu voidaan tehdä myös ryhmähaastatteluna. (ks. Brophy 2006; Crawford 2000; Hirsjärvi & Hurme 2008; Markless & Streatfield 2006; Tuomi & Sarajärvi 2003)

Havainnointia on mahdollista käyttää yhtenä aineistonkeruun menetelmänä, mikäli uusi kirjastopalvelu toimii jossakin fyysisessä tilassa tai palveluympäristössä. Havainnointi tapahtuu systemaattisesti ja oleellista on rajata etukäteen, mihin toimintaan havainnointi kohdistuu. Kirjastopalvelua havainnoidessa huomio voi kohdistua siihen, mitä laitteita, palveluita ja informaationsäilyjä palveluympäristössä on, ja kuinka asiakkaat niitä käyttävät havainnointijaksolla. Havainnoinnin avulla ei suoraan saada selville palvelun vaikuttavuutta, mutta palvelun käytön astetta ja muotoa sillä voidaan todentaa. (ks. Brophy 2006; Crawford 2000; Laitinen 1998; Tuomi & Sarajärvi 2003)

Webometriset menetelmät

Webometriikkaan lukeutuu useita tutkimusmenetelmiä, joilla voidaan saada vaikuttavuuden arviointitutkimukseen liittyvää aineistoa pääasiassa verkkopalveluiden osalta.

Linkkianalyysin avulla voidaan tutkia verkkopalvelun linkittyneisyyden kehitystä. TTS-hankkeessa kehitettyjen verkkopalvelujen linkittyneisyyden analyysiä säännöllisesti toistamalla koostettiin aikasarjoja, joiden avulla on tulkittu verkkopalvelujen vastaanoton ja käytön kehitystä. (ks. Thelwall 2004, 2009; Holmberg 2009)

Sosiaalisen median mittaamiseen tarkoitettujen ilmaisvälineiden avulla voidaan kartoittaa organisaation tai palvelun verkkonäkyvyyden ja -läsnäolon kehittymistä sosiaalisen median alustoilla. Passiivisen tilastollisen seurannan ohella tutkija voi valita myös aktiiviseen osallistujan roolin kirjaston somepalveluissa, jolloin toiminta muuttuu osallistuvaksi havainnoinniksi. Tämä sitoo tutkijan aikaa läsnäoloon erilaisilla some-palvelualustoilla, jolloin arviointitutkijan ja informantin roolit voivat hämärtyä. Passiivinen verkkoläsnäolon seuranta taas edellyttää tutkijalta systemaattista aineistonkeruuta muiden tuottamista sisällöistä, mutta edellyttää omaa panosta itse some-sisällön tuottamiseen. (ks. Isokangas & Vassinen 2010; Owyang 2009; Rohkimainen & Kortelainen 2010)

Verkostonalyysin välineiden avulla voidaan kartoittaa ja visualisoida verkkopalvelun ympärille kehittyvää sosiaalista verkostoa, analysoidamalla esimerkiksi palvelun rekisteröityneiden käyttäjien välistä keskinäistä viestintää. (ks. Johansson et. al 2004; Wassermann & Faust 2004; Verkostoanatomia-blogi)

Johtopäätökset

Uusien kirjastopalveluiden vaikuttavuuden arviointi kattavasti lyhyellä aikavälillä on haasteellista, sillä varsinkin yhteiskunnalliset vaikutukset ilmenevät usein viiveellä. Vaikuttavuuden arvioinnissa suorien pysyväisvaikutusten arviointi tulisi ihannetapauksessa todentaa yhteismitallisella seurantatutkimuksella sopivan aikavälin kuluttua. Tämä on kuitenkin hankemuotoisen kehitystoiminnan puitteissa harvoin mahdollista. Erilaisia menetelmiä monipuolisesti hyödyntämällä on kuitenkin mahdollista luoda kattava ja luotettava kuva palveluiden tietyn hetkistä vaikuttavuudesta.

Kirjaston verkkopalveluiden vaikuttavuuden arvioinnissa webometrisien menetelmien soveltamisesta saavutettava hyöty riippuu paljon siitä, kuinka paljon kirjasto ja sen asiakkaat todella hyödyntävät niitä toiminnassaan. Ellei esimerkiksi kirjaston sosiaalisen median palveluissa ole muodostunut aktiivista kahdensuuntaista vuorovaikutusta, on vaikeaa todentaa niiden suoraa hyötyä kirjaston asiakkaille vaikka voitaisiinkin havaita kirjaston tiedotustoiminnassa saavutetut hyödyt.

Artikkelissa on vertailtu eri aineistokeruumenetelmien ominaisuuksia ja sovellettavuutta kirjastopalvelujen vaikuttavuuden arvioinnissa. Aineistokeruuseen liittyvien kokemusten perusteella on laadittu suosituksia siitä, mitä menetelmiä voidaan erilaisten kirjastopalvelujen kohdalla soveltaa. Tätä tietoa voidaan soveltaa valikoiden sekä kehittää eteenpäin paitsi kirjastojen myös muiden julkisten kulttuurilaitosten palvelujen vaikuttavuuden arvioinnissa.

Lähteet

- Alasuutari, P. (1993). Laadullinen tutkimus. Gummerus: Jyväskylä.
- Brophy, P. (2006). *Measuring Library Performance: principles and techniques*. Facet Publishing: London.
- Crawford, J. (2000). *Evaluation of Library Information Services*. Aslib: London.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2008). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Yliopistopaino: Helsinki.
- Holmberg, K. (2009). *Webometric Network Analysis - Mapping Cooperation and Geopolitical Connections between Local Government Administration on the Web*. Åbo Akademi University Press: Åbo.
- Isokangas M. & Vassinen, R. (2010). *Digitaalinen jalanjälki*. Talentum: Helsinki.
- Johansson, J-E., Mattila, M. & Uusikylä, P. (1995). *Johdatus verkostoonanalyysiin*. Kuluttajatutkimuskeskus. URL: <http://www.valt.helsinki.fi/vol/kirja/>
- Laitinen, H. (1998). *Havainnointitutkimuksen perinteiset koulukunnat*. Kuopion yliopiston paino: Kuopio.
- Markless, S. & Streatfield, D. (2006). *Evaluating the Impact of Your Library*. Facet Publishing: London.
- Owyang, J. (2009). *Web Strategy-blogi*. URL: <http://www.web-strategist.com/blog/research/>
- Rohkimainen, S. & Kortelainen, T. (2010). Välineitä kirjastojen verkkoyhteisöpalvelujen vaikuttavuuden arvioinnille. *Infomaatiotutkimus* (29) 3.
- Serola, S. & Vakkari, P. (2011). Yleinen kirjasto kuntalaisten toimissa. *Tutkimus kirjastojen hyödyistä kuntalaisten arkielämässä*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011: 21.
- Thelwall, M. (2004). *Link Analysis: An Information Science Approach*. Academic Press: Amsterdam.
- Thelwall, M. (2009). *Introduction to Webometrics: Quantitative Web Research for the Social Sciences*. San Rafael, CA: Morgan & Claypool.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2003). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Gummerus: Jyväskylä.
- Wasserman, S. ja Faust, K. (1994). *Social Network Analysis: Methods and Applications*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Verkostoanatomia-blogi (2010). URL: <https://verkostoanatomia.wordpress.com>

Hankkeen väliarviointi työpajassa

Janne Hirvonen, Mika Petäsnoero ja Outi Ponkala-Kurttio

Väliarviointityöpajan tavoitteena on selvittää hankkeen toimenpiteiden ja tulosten hankesuunnitelman mukainen toteutuminen. Hanke-toteutuksen ja suunnitelman väliset poikkeamat saadaan työpajassa esille ja tarvittavista korjaavista toimenpiteistä voidaan sopia yhdessä kaikkien hankkeen toteuttajien kanssa. Työpajassa ei korosteta syitä esim. mahdollisiin viivästyksiin vaan mietitään ratkaisuja toteutuksen tehostamiseen. Arvioinnissa voidaan ottaa kantaa myös hankesuunnitelmaan kirjattujen tulosten ja toimenpiteiden tarkoituksenmukaisuuteen ja arvioinnin perusteella tehdä rahoittajalle perusteltu esitys muutoksista hankesuunnitelmaan.

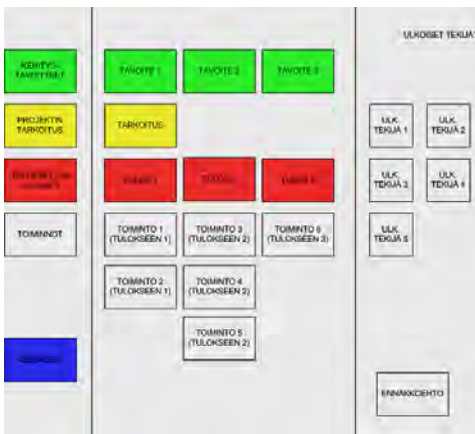
Janne Hirvonen,
Kemi-Tornion
ammattikorkeakoulu

Toteutus

Hankkeen toteutuksen aikainen väliarviointi voidaan toteuttaa arviointityöpajassa esimerkiksi vuosittain tai hankkeen puolivälissä. Hankkeen väliarvioinnissa on tärkeää, että kaikki projektiosapuolet, mukaan luetuna hyödynsaajat, rahoittajat ja muut sidosryhmät, osallistuvat arviointityöpajaan. Hankesuunnitelmassa on kuvattu hankkeen tulokset ja keinot tuloksiin pääsemiseksi. Koska tekeminen ja vastuut on jaettu projektiosapuolten kesken, täytyy niiden toteutumisesta olla selkeä kuva kaikilla projektin osapuolilla.

Mika Petäsnoero,
projektipäällikkö,
AKTIIVI-koordinointi-
hanke, Kemi-Tornion
ammattikorkeakoulu

Kuva 1. Looginen viitekehys

Työpajan vetäjäksi kannattaa hankkia ulkopuolinen menetelmän hyvin hallitseva työpajan ohjaaja – ei hankkeen vetäjä eikä kukaan muukaan hankkeen toimijoista. Näin kaikki hankkeessa mukana olevat voivat antaa oman sisällöllisen panoksen hankkeen arvioimiseksi eikä työpajan vetäjällä ole omia intressejä ohjata työpajan tuloksia haluamaansa suuntaan.

Outi Ponkala-Kurttio,
Kemi-Tornion ammatti-
korkeakoulu

Hankkeen vastuuhenkilö muotoilee yhdessä työpajan vetäjän kanssa hankesuunnitelman loogiseksi viitekehyykseksi (engl. Logical framework). Looginen viitekehys tehdään aina uusimman hyväksytyyn hanke-

suunnitelman pohjalta. Tässä vaiheessa siinä ei huomioida mahdollisia suunniteltuja muutoksia, joihin ei ole saatu vielä rahoittajan hyväksyntää. Mikäli hankesuunnitelma on alun perin tehty loogisen viitekehyyksen avulla, tämä vaihe on helppo toteuttaa. Pitää kuitenkin muistaa, että hakemuksen kirjoitusvaiheessa jotkut yksityiskohdat ovat saattaneet muuttua, jolloin ne täytyy huomioida ja korjata suunnitelman mukaisiksi.

Arviointityöpajassa jokainen loogisen viitekehyyksen kohta keskustellaan erikseen aloittamalla toimenpiteistä (kuvassa toiminto) ja etenevästi työpakettikohtaisesti työpaketin tulokseen. Keskustelussa käydään läpi jokainen toimenpide. Jos toimenpide ei ole suunnitelman mukaisesti toteutunut, kirjataan suunnitelmaan tarvittavat korjaavat toimenpiteet tuloksen saavuttamiseksi. Lisäksi saavutetut osatulokset arvioidaan ja tarvittaessa päätetään uusista tuloksen saavuttamisen kannalta olennaisista toimenpiteistä. Kaikille uusille toimenpiteille määritellään myös vastuutahot. Työpajassa voidaan myös nostaa esille tulosten kannalta epäolennaisia toimenpiteitä ja päättää kyseisten toimenpiteiden poistamisesta hankesuunnitelmasta. Hankkeen osatuloja arvioidessa osatuloksia peilataan hankkeen tarkoitukseen ja sitä kautta hankkeen pitempiaikaisiin vaikutuksiin.

Kaksipäiväisen väliarviointityöpajan valmisteluun, toteutukseen ja raportointiin on varattava noin viikon työpanos työpajan vetäjälle.

Edellä kuvattua työpajamenetelmää on menestyksekkäästi sovellettu Kemi-Tornion ammattikorkeakoulussa mm. AKTIIVI-koordinoitihankkeen arvioinnissa.

Tulokset

Väliarviointityöpajan tuloksena saadaan oikeaa ja ajantasaista tietoa hankkeen tilasta hankkeen vastuulliselle vetäjälle ja muille toimijoille sekä hankkeen rahoittajille ja hyödynsaajille. Etenkään laajoissa hankkeissa ei välttämättä koko ajan tiedetä kaikkien osapuolten/osatehtävien tilannetta ja näin työpaja toimii myös erinomaisena tiedottamisen työkaluna.

Väliarviointi on sekä operatiivisten toiminnan, että hankkeen ohjaamisen väline, jolloin tarvittavat korjaavat toimenpiteet voidaan käynnistää ajoissa. Lisäksi hankkeen tulosten täsmentämisen jälkeen voidaan perustellusti esitellä mahdolliset muutokset hankesuunnitelmaan hankkeen ohjaaville elimille ja rahoittajalle.

Työpaja voidaan nähdä myös yhtenä raportoinnin välineenä. Työpajan tulokset toimivat hyvänä pohjana toimintaraportille. Hankkeeseen liittyvät asiat on keskusteltu työpajaan osallistuneiden kanssa yhdessä läpi. Yhdessä tuotettu tieto on jalostuneempaa kuin yhden henkilön/organisaation näkemys hankkeen toteutuksesta.

Paikallisuus ja tietoyhteiskunnan virtuaaliset verkostot lähiyhteisöissä

Susanna Kivelä

Ajatellaan, että yhteisöllisyys perinteisessä mielessä heikkenee samalla kun tieto- ja viestintäteknikan käyttö sosiaalisten suhteiden rakentamisessa yleistyy. Nämä kaksi vastakkaiseen suuntaan kehittyvää ilmiötä synnyttävät kohdatessaan uudenlaista yhteisöllisyyttä ja uudenlaista tietoyhteiskuntaa.

Yhdistysrekisterin mukaan Suomessa on noin 130 000 rekisteröityä yhdistystä. Pelkästään kyläyhdistyksiä Suomessa on noin 4.000 kappaletta, joissa kaikissa on noin 10–20 aktiivista toimijaa. Rekisteröityjen yhdistysten lisäksi on koko joukko rekisteröimättömiä yhdistyksiä ja yhteisöjä. Yhteisöt ruokkivat yhteisöllisyyttä ja yhteisöllisyys taas tuottaa paljon positiivisia vaikutuksia. Se lisää luontevaa yhteistyötä, me-tunnetta, yhteistä identiteettiä ja alueen taloudellista tehokkuutta. Yksilötasolla yhteisöllisyys edistää muun muassa henkistä ja fyysistä hyvinvointia. Yhteisöllisyys myös tuottaa sosiaalista pääomaa.

Tässä artikkelissa kuvataan Tietotaitotalkoot -hankkeesta saatujen kokemusten pohjalta miksi tietoyhteiskunnan edellyttämien viestintävalmiuksien vahvistamisessa kannattaa edetä olemassa olevista rakenteista ja toimintaympäristön lähtökohdista käsin.

Verkottuva tietoyhteiskunta muuttaa niitä tapoja, joilla muodostamme ja ylläpidämme sosiaalisia suhteita (Roivas 2009). Siirtyminen tietoyhteiskuntaan on yksi keskeisimmin yhteisöllisyyttä muuttavista muutosvoimista. Ihmiset viettävät yhä enemmän aikaa erilaisten viestintävälineiden parissa, tarkastelevat maailmaa ja toimivat erilaisten viestintävälineiden kautta.

Valitettavasti samalla, kun yhteisöllisyys on vähentynyt, ei tietoyhteiskunnan mukanaan tuomaa eriarvoisuutta ole täysin vältetty (Putnam 2000). Tietoyhteiskuntahankkeissa olisikin hyvä paneutua olemassa oleviin, paikallisiin yhteisöihin, jotta tieto- ja viestintäteknikkaa voitaisiin lähestyä luonnollisessa ja yhteisöllisessä kontekstissa, ihmislähtöisenä ja yhteisöjä linkittävänä (Roivas 2009).

Yhteisöllinen viestintä edellyttää yhteisön jäseniltä yhteensopivia viestintävalmiuksia

Harmillista kyllä, vaikka vuorovaikutuksen tavat ovat tietoyhteiskuntaan siirtymisen myötä monipuolistuneet, ei kaikilla ihmisillä ole tasa-

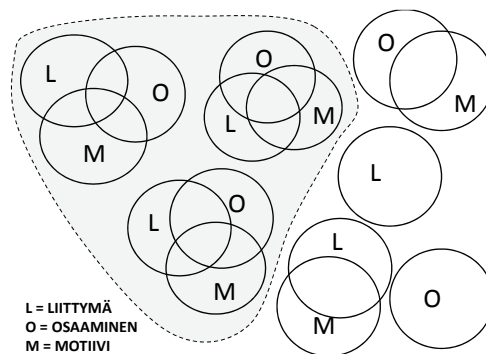

Yliopettaja **Susanna Kivelä**, Laurea-ammattikorkeakoulu. Valmisteilla jatko-opintoihin liittyvä tutkimus toiminnallisen tilan rakenteesta ja rakentumisesta Tietotaitotalkoot -hankkeen kokemusten pohjalta

vertaista mahdollisuutta ilmaista itseään, osallistua tai tulla kuulluksi. Virtuaalisiin verkostoihin siirtyneeseen keskusteluun osallistuminen edellyttää tieto- ja viestintäteknikkaa ja liittymää, osaamista sekä halua ja motiivia viestintään (Viherä 1999).

Osallistuminen ja liittyminen ovat yksi ihmisen olemassaolon perustarpeista. Muita perustarpeita ovat jäsentymisen tarve sekä tekemisen tarve (Viherä 1999). Lähiyhteisöt vastaavat näihin tarpeisiin sekä yksilön että alueen hyödyksi. Yhteisöille vuorovaikutus ja viestintä ovat elintärkeitä. Yhteisöt rakentuvat, säilyvät ja kehittyvät keskinäisen kanssakäymisen avulla. Yhteisö hyötyy jäsentensä taidoista ja osaamisesta, jos se tarjoaa jäsenilleen mahdollisuuden vaihtaa ajatuksia ja tietoa, ja jos jäsenillä on kanssakäymisen taidot sekä motivaatio. Yhteisölliseen viestintään ei riitä, että yhteisön jäsenillä on erikseen tarvittavat viestinnälliset valmiudet (kuva 1). Yhteisö tarvitsee jäseniä yhdistävät viestinnälliset käytännöt (Viherä 1999).

Kuva 1. Yhteisö tarvitsee jäseniä yhdistävät viestinnälliset käytännöt (Viherä 1999)

Tietotaitotalkoot -hankkeen tavoitteena on ollut olemassa olevien yhteisöjen viestinnällisten toimintatapojen kehittäminen. Yhteisöjen viestintää ja vuorovaikusta on kehitetty tekemällä yhdessä ja talkoovoimin yhteisön tarvitsema julkaisu, nettisivu, videointi, kuunnelma, haastattelu tms. Kysymyksessä ei siis ole tietotekniikan koulutusohjelma vaan viestintävalmiuksia vahvistava prosessi. Hankkeen aikana tuotetut tuotokset ja oheismateriaali on koottu hankkeen Internet-sivuille. (www.sites.google.com/site/tietotaitotalkoot).

s. 59 ja s.69.

Tietotaitotalkoiden toimintatapa on omaleimainen. Tietotaitotalkoiden toimintaa ohjaavia periaatteita ovat: yhdessä visiointi, kaikkien tasavertainen osallistuminen oman osaamisen tasosta riippumatta, toiminnan tukeminen (luotsit), valmiiksi saaminen sekä työn ja tuloksen arvostaminen. Tämän artikkelin näkökulmasta kiinnostavinta on, että talkootapahtuma toteutetaan yhteisöjen omassa ympäristössä, kehittämisen koh-

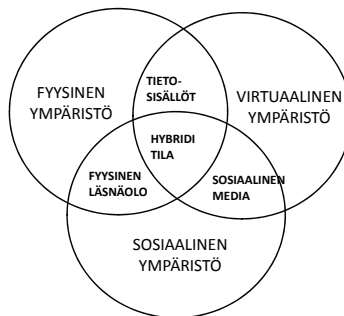
teena on koko yhteisön toiminta ja kehittämiseen voivat osallistua kaikki osaamisesta tai roolista riippumatta.

Myös tietoyhteiskunnassa paikalla on merkitystä

Sanotaan, että ehjää ei pitäisi korjata. Siksi onkin tärkeää, että tietoyhteiskunnan vuorovaikutusvalmiuksia kehitetään paikan päällä ja yhteisökokonaisuudessaan on kehittämisen kohteena. Maantieteellisen etäisyyden kasvu lisää osallistumisen kustannuksia ja matkustusaikaa. Kanssakäyminen lähietäisyydellä on tiiviimpää ja se vähenee etäisyyden kasvaessa. Valtaosa olemassa olevista yhteisöistä on rakentunut alueellisesti. Yhteisöt myös olemassaolollaan ja toiminnallaan rakentavat aluetta!

Maantieteellinen läheisyys ei riitä yhteisöjen kasvuun ja kehitykseen, jos kasvava osa ihmisistä on *netissä*. Virtuaalisen verhon toisella puolella on ihmisiä, jotka etsivät mahdollisuutta osallistua, tehdä ja pohtia asioita yhdessä. Lähellä olevatkin mahdollisuudet löydetään usein *googlaamalla*, eli Internetin hakukoneella.

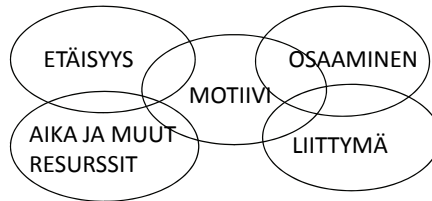
Yhteisöjen toiminta, kanssakäyminen ja vuorovaikutus muodostavat toiminnallisen tilan (Giddens 1984). Toiminnallinen tila leviää yhteisön lähialueelle, mutta viestinnällisten käytäntöjen kehittyessä myös virtuaaliin ja globaaleihinkin verkostoihin. Paikka, virtuaalinen ja sosiaalinen kytkeytyvät toisiinsa ja muodostavat eräänlaisen hybridin toiminnallisen tilan; ulospäin avautuvan ja verkostoituvan oppimisympäristön! (kuva 2)

Kuva 2. Yhteisön toiminnallinen tila rakentuu fyysisen paikan ja virtuaalisen tilan pohjalta

Niin sanottu paikkaperusteinen toiminnan saavutettavuus perustuu etäisyyteen ja etäisyydestä johtuviin kustannuksiin. Virtuaalinen saa-

vutettavuus on toimijaperusteista ja edellyttää yhteisön kanssa yhteensopivia viestinnällisiä valmiuksia. On hyvä huomata, että paikkaperusteinen saavutettavuus ja virtuaalinen saavutettavuus ovat laadullisesti eriluonteisia eivätkä siksi korvaa toisiaan vaan täydentävät toisiaan.

Kuva 3. Paikkaperusteinen ja toimijaperusteinen saavutettavuus

Yhteisöjen viestinnällisten käytäntöjen kehittäminen vahvistaa ja avaa toimintaa

Ei ole yhdentekevää millä tavoin yhteisöjen toimintaan voi osallistua. Erilaiset vuorovaikutuksen ja kanssakäymisen tavat suosivat yhdistyksen toimijoita ja toimintoja eri tavoin. Paikkaperusteisen ja virtuaalisen saavutettavuuden suhde on yhdistyksille tärkeä strateginen valinta.

Yhteisöjen ydintoiminta edellyttää usein maantieteellistä läheisyyttä. Niin sanottu hiljainen tieto on tiiviisiin ihmissuhteisiin ja lähialueen käytäntöihin sitoutunutta ja edellisten pohjalta syntyvää. Vahvat ja luotamukselliset suhteet rakentuvat silloin, kun yhteisön eri toimijat panostavat omaa aikaansa ja osaamista yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Syntyy sosiaalista pääomaa. Erilaiset tukitoiminnot siirtyvät luontevammin virtuaalisiin verkostoihin.

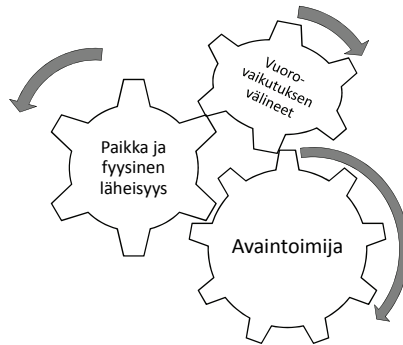
Yhteisöjen viestinnällisten toimintatapojen kehittäminen tietoyhteiskunnan vaatimusten ja mahdollisuuksien pohjalta tarjoaa yhteisöille erilaisia mahdollisuuksia

- Yhteisölliset viestinnälliset käytänteet ja parantunut osaaminen tehostavat toimintaa
- Yhdessä oppiminen, tekeminen ja käyttäjälähtöiset työvälineet sitouttavat yhteisöjäseniä laajalti ja tasavertaisesti toimintaan
- Virtuaalinen saavutettavuus heijastuu imagoon, lisää vetovoimaa ja tekee toimintaa näkyväksi
- Verkostoituminen ja voimavarojen kokoaminen helpottuu – rakentuu virtuaalisia siltoja.

Yhteisöt kehittävät toimintaansa omista lähtökohdistaan. Kumpikin sekä paikallinen läheisyys että virtuaalisiin verkostoihin avautuminen tukevat yhteisöjen toimintaa. Tietotaitotalkoisiin osallistuneiden yhteisöjen osalta huomaa, että kehittäminen lisää kiinnostusta toiminnan kehittämiseksi jatkossakin, siksi on tärkeää, että kehittäminen tapahtuu yhteisön omin voimin – näin kehittämisen kipinä ei sammuu hankkeen päätyttyä.

Päätelmät

Tieto- ja viestintätekniikka mahdollistaa yhteisöjen toiminnallisen tilan laajenemisen paikallisesta virtuaalisiin verkostoihin. Tämä on oppimisen ja uudistumisen kannalta tärkeää. Mihin sitten viitataan *omilla lähtökohdilla*? Yhteisöjen toimintaa ylläpitävinä välttämättöminä edellytyksinä Tietotaitotalkoisiin osallistuneita yhteisöjä haastateltaessa nousivat esille (kuva 4) toiminnan fyysiset puitteet *”sitten saatiin entinen kauppa, joka lopetti, niin sen tilat muutettiin kylätaloksi. Sitten räjähti tämä toiminta, kun saatiin omat tilat”* aktiivisen toimijan ja visionäärin rooli, *”se nyt on hyvin suuri asia, että on sellainen vetäjä, joka pystyy pitämään hanskoissa narut”* ja nyttemmin avautuminen myös virtuaalisiin verkostoihin *”suoraan sanoen, jos kylällä halutaan selvitä...ei ole muuta hommaa, kuin tulla mukaan sähköisesti ja laajentua kansainvälisyyteen asti.”*

Kuva 4. Yhteisöllisyys rakentuu monista elementeistä

Yhteisöt ovat sekä oppimisen ympäristöjä että oppivia ympäristöjä. Kun yhteisöt kertovat toiminnastaan avoimesti, kehittävät omia viestinnällisiä toimintatapoja ja verkostoituvat keskenään, vahvistuvat yhteisöt sisäisesti ja samalla yhteisöllisyyden positiiviset vaikutuksen heijastuvat laajasti koko toimintaympäristöön.

Lähteet

- Giddens, A. (1984). Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia. Toiminnan, rakenteen ja ristiriidan käsitteet yhteiskunta-analyysissä. Otava: Keuruu 1984
- Putnam, R.D. (2000). Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community. Simon & Schuster Rockefeller Center: New York
- Roivas, S. (2009). Tietoyhteiskunnan lupaus – Tieto- ja kommunikaatioteknologioiden sosiaalisesta soveltamisesta. Acta Universitatis Tamperensis; 1402, Tampere University Press, Tampere 2009
- Viherä, M-L. (1999). Ihminen tietoyhteiskunnassa. Kansalaisten viestintävalmiudet kansalaisyhteiskunnan mahdollistajana. Sarja A-1:1999. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja. Kirjapaino Grafia Oy: Turku

Verkostohankkeen koordinointi ja viestintä

Tiina Front-Tammivirta, Titi Tamminen ja Anne Rongas

Miten pitää langanpäät käsissä ja luoda yhteenkuuluvuuden tunnetta eri puolilla maata toimivassa verkostohankkeessa? Artikkelissa kuvataan laajan verkostohankkeen (Avoimet verkostot oppimiseen -hankkeessa 12 partneria) koordinoinnissa ja viestinnässä käytettyjä toimintamalleja ja menetelmiä, joista on saatu hyviä kokemuksia reilun kolmen vuoden aikana.

Koordinaation kulmakiviä

Koordinaattorin tärkeimmiksi tehtäviksi olemme kokeneet suuren toimijajoukon yhteistyön edellytysten takaamisen ja toimivien vuorovaihtusmallien luomisen. Koko hankekaudelle suunnitellut ohjeistukset esim. raportoinnin, osallistujatietojen keruun, hyväksyttävien kustannusten ja logojen käytön osalta luovat perustan usean organisaation muodostaman hankekonsortion sujuvalle toiminnalle. Yhteydenpito rahoittajaan hankkeen eri vaiheissa on tärkeä osa koordinaattorin työtä ja alusta lähtien sovittiinkin keskitetystä kontaktoinnista rahoittajaviranomaiseen päin. Maksatusten osalta koordinaattori kokoaa kirjanpitoaineiston ja toiminnan raportit määräaikaan mennessä ja toimittaa maksumaineiston yhtenä pakettina viranomaiselle.

Käynnistysvaiheessa käydyt henkilökohtaiset keskustelut kunkin hanketoimijan kanssa, ns. koordinaattorinkierros, koettiin hyväksi toimintamalliksi. 2–3 tuntia kestävässä tapaamisessa tutustuttiin toimijoihin ja toimintaan eri organisaatioissa sekä luotiin luottamuksellinen ilmapiiri hankkeen toteuttamiselle puolin ja toisin. Tapaamiset toteuttajaorganisaatioissa veivät koordinaattoreilta pisimmillään kokonaisen työpäivän matkoineen, mutta olivat ehdottomasti sen arvoisia. Keskusteluissa tuli esiin monia ko. organisaatiolle ominaisia toimintatapoja, joita yhdessä pohdittiin hanketoiminnan näkökulmasta.

Hajallaan ympäri maata toimivat hanketyöntekijät haastavat perinteiset yhteydenpito- ja palaverikäytännöt. Avoimet verkostot oppimisessa eli AVO-hankkeessa otettiin kokeiluun rohkeasti verkon kanavia verkkokokousjärjestelmästä ja videon jakamiseen. Kantavana periaatteena olemme korostaneet - toimitaan niin kuin opetetaan. Käytämmekin hankkeen sisällä samoja työkaluja ja avoimia toimintamalleja, joita kohde-ryhmille opetamme.

Tiina Front-Tammivirta toimii kehityspäällikkönä Suomen eOppimiskeskuksessa ja on osallistunut AVO-hankkeen koordinointiin vuodesta 2009.

Titi Tamminen

Anne Rongas

Virtuaalista läsnäoloa verkostossa

Viestintävälineiden kirjo on ollut laaja alusta lähtien ja hankkeen aikana esiin nousseita uusia palveluja on testattu ja pilotoitu ahkerasti. Hankkeen luonteesta ja toimijajoukosta johtuen uusien välineiden kokeilu ja arviointi on luontevasti kuulunut osaksi vuorovaikutuskanavien valintaa. Avoimuus on ollut kantavana teemana koko hankekokonaisuudelle ja siksi on suosittu ilmaisia, vapaasti käyttöönottettavia työkaluja ja palveluja mahdollisuuksien mukaan.

Yhteiseksi tiedonjakamisen ja keskustelun kanaviksi vakiintuivat AVO-hankkeessa alusta lähtien hankewiki hankehallinnointiin, sähköpostilista, hanketoimijoille jaetut Google-kalenterit sekä sisäisiä että ulkoisia tapahtumia varten, säännölliset palaverit verkossa (noin 1krt/2kk) ja paikan päällä (2 krt/vuosi). Maanantaitiedote sähköpostilistalla jaettuina toimi hankkeen viikkotiedotteena ja sitä koottiin avoimesti Google-docsiin jaetussa dokumentissa. Jaettuja dokumentteja on käytetty paljon ja näin vältetty eri versioiden lähettely sähköpostitse. Sisäisessä viestinnässä ja yhteissuunnittelussa käytössä olivat myös kollektiiviset mieliekartat, koulutus suunnitteluwiki sekä mobiilivideot Bambuser-palvelun AVO-kanavalla.

Ulkoinen viestintä on myös hoidettu pitkälti verkossa. Koosteblogi Avoinvirta on toiminut sekä oman verkoston kesken yhtenä seuranta-väylänä että ulkoisena tiedotuskanavana. Hanketoimijoiden omat blogit sekä muut aiheeseen liittyvät blogit ovat seurattavissa yhdestä nettiosoitteesta.

Virtuaalista kahvipöytää toivottiin reaaliaikaiseen vuorovaikutukseen halukkaille. Kokeilu aloitettiin Flowdock-palvelulla, josta siirryttiin Organisaatio-Qaikuun ja lopuksi Yammer-yhteisöpalveluun. Palvelua vaihdettiin kahdesti, koska Flowdock muuttui maksulliseksi ja Organisaatio-Qaiku ei osoittautunut toimivaksi helppona yhteydenpitovälineenä. Suurin syy Organisaatio-Qaikun käytöstä luopumiseen oli, että sen käyttö koettiin mutkikkaaksi eivätkä uudet keskustelunavaukset tulleet näkyviin palveluun kirjautuneille. Pikaviestintyyppiseen käyttöön Organisaatio-Qaiku ei tuntunut sopivalta.

Parhaimmillaan virtuaalinen tila loi käyttäjilleen yhteenkuuluvaisuuden tunnetta; yksin organisaatiossaan hanketyötä tekevällä se oli tärkeä tuki. Nopeat reaktiot ja vastaukset virtuaalitalaan heitettyihin kysymyksiin ja pohdintoihin synnyttivät ajoittain voimakasta yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Verkkopalaverin välineenä käytettiin pääasiassa Adobe Connect Pro (ACP)- verkkokokousohjelmistoa, Skypen ryhmächat-toimintoa wikillä ja kollaboratiivisilla tekstieditoreilla tuettuna (Etherpad) sekä wikikokousta, jossa keskustellaan wikin kokoussivulla tietynä ajankohtana. Videokuvan välittäminen ei mainitulla välineellä toimi parhaalla mahdol-

lisellä tavalla usean käyttäjän kesken; ACP-yhteydessä liikkuva kuva vie paljon kaistatilaa ja huonontaa yhteyden laatua. Äänen ja tekstin käyttö palaverissa koettiin kuitenkin riittäväksi, varsinkin sen jälkeen kun kasvokkain oli joukkoon jo tutustuttu.

Uutuutena elokuussa 2011 kokeiluun tuli Google+ -palvelun hangout-toiminto, jossa yhdistyvät laadukas ääni ja liikkuva kuva jopa kymmenen osallistujan kesken. Parhailaan äänessä olevan puhujan videokuva näkyy kuvaruudulla isona ja muut osallistajat näkyvät alareunassa pienemmissä ruuduissa. Kokoon kutsuminen hoidettiin keskitetysti linkkiä jakamalla palaverimuistiossa Googledocissa. Hangout-keskustelussa chat on käytössä, muistion kirjoittamiseen käytetään jaettua dokumenttia. Vapaamuotoiseen hanketoimijapalaveriin Google+ hangoutin todettiin mainio väline.

Kasvokkaisia tapaamisia järjestettiin kaksi kertaa vuodessa, joista jälkimmäinen toteutettiin 2-päiväisenä syyskauden alussa ns. AVOruuslento. Kasvokkaiisiin tapaamisiin oli aina mahdollista osallistua osittain myös etänä, vaikkakin ensisijaisesti toivottiin paikan päälle saapumista. 90% hanketoimijoiden yhteydenpidosta ja palavereista on joka tapauksessa toteutettu verkon kanavilla ja työkaluilla.

Tärkeimmät opit

- Yhteisesti sovitut pelisäännöt yhteydenpidossa, viestinnässä, palaverissa. Vaihtoehtoja ja monimuotoisuutta pitää tukea isossa toimijajoukossa.
- Koordinoivalla taholla pitää on selkeä ohjeistus ja prosessit kunnon maksatusten ja seurantatietojen keruuseen
- Sovitut aikataulut raportoinnissa ja maksatuksessa edellyttävät osallistuvien organisaatioiden vahvaa sitoutumista
- Tavoitteita ja toimintamalleja tarkistetaan ja pohditaan matkan varrella yhteisissä tapaamisissa ja verkkokeskusteluissa
- Yhdessä tekemisessä ja vertaistuottamisessa on haasteita mutta myös innostavaa imua, joka vie mukanaan.

Tutkijayhteistyö verkostohankkeessa

Mika Sihvonen

AKTIIVI-hankeverkostossa on mukana useita toimijoita, jotka tarkastelevat kehittämishankkeita tutkimuksen näkökulmasta. Yksi hankeverkoston keskeisistä tavoitteista onkin eri tutkimusteemojen esiin nostaminen sekä tutkijoiden keskinäisen yhteydenpidon vahvistaminen. Hankkeiden välinen tutkimusyhteistyö antaa tutkijoille mahdollisuuden laajentaa omaa näkökulmaansa tutustumalla toisen tutkijan lähestymistapaan ja menetelmiin. Pidemmälle vietyinä ja kumppanuuden syödetessä myös yhteiset seminaari- ja konferenssiesitykset samoin kuin tutkimusartikkelit ovat toteutettavissa.

Mika Sihvonen

Tutkimustehtävien esittely avainasemassa

Hankeverkoston alkuvaiheessa syksyllä 2008 AKTIIVI-koordinointihanke haastatteli viittä rahoituksen saanutta hanketta. Tärkeäksi haastatteluteemaksi osoittautui hankkeessa tapahtuva tutkimus, sillä hankesuunnitelmissa tutkimus mainittiin ainoastaan siinä tapauksessa, jos hankkeeseen oli tarkoitettu palkata tutkimushenkilöstöä. Haastattelujen kautta koordinointihanke sai kuitenkin selville, että hanketoimintaa saattoi seurata väitöskirjatyön tekijä tai koko hankesuunnitelman taustalla oli tutkimusorientoituneita toimijoita, ilman että se oli erikseen mainittu itse hankesuunnitelmassa. Haastattelujen perusteella viidestä hankkeesta, koordinointihanke mukaan lukien, löytyi tutkimuksellisia tavoitteita, jolloin lähtökohdat useamman tutkijan väliselle yhteistyölle olivat olemassa. AKTIIVIn tutkija kävi tapaamassa jokaista tutkijaa ja toi samalla esiin muissa hankkeissa tapahtuvan tutkimuksen pääpiirteissään. Tutkijoiden kanssa käydyin keskustelun teemat tutkija nosti esiin AKTIIVIn hankkeen blogisivuilla (www.aktiivi.info).

Tutkijoiden erilaiset lähtökohdat

Tutkimusyhteistyön keskuspaikaksi muodostui Tampereen yliopiston informaatiotutkimuksen ja interaktiivisen median laitos INFIM, sillä laitoksella työskenteli tutkijoita kolmesta AKTIIVI-verkoston hankkeesta. Tämä oli tutkimusyhteistyön aloittamiselle varsin edullista siitäkin syystä, että kaikki kolme hanketta toimivat valtakunnallisesti melko laajalla alueella. Nyt tutkijat saattoivat päivittää toistensa tietoja hankkeissa tapahtuneista asioista esimerkiksi oman tutkimuskeskuksensa viikkotapaamisissa. Laajemman tutkimusyhteistyön kannalta oli toki otettava huomioon saman laitoksen alaisuudessa toimivan kolmikön jäsentyneet työtavat ja yhteydenpitomuodot. Riskiksi voikin muodostua se, että toisista hankkeista ja paikkakunnilta mukaan tulevat kokevat paikallisen

ydinryhmän sisäpiiriksi, jonka ympärillä on paitsi vieraaseen tieteelliseen paradigmaan kuin keskinäiseen luottamukseenkin liittyviä ennakkoluuloja. Lisäksi varauduttiin siihen, että osa tulevien hankkeiden tutkijoista ei kenties ollut varsinaisessa työsuhteessa hankkeeseen vaan tekisi esimerkiksi opinnäytteeseensä liittyvää hanketutkimusta oman, täysin eri sektorilla olevan päätyönsä ohessa. Tällöin oli selvää, että aikarajat, hanketapaamisiin matkustaminen sekä keskinäiseen yhteydenpitoon liittyvät seikat oli neuvoteltava jokaisen omaan aikatauluun soveltuviksi. Periaatteena olikin, että jos ensimmäisellä kerralla ei ehdi mukaan, niin yhteistyötä yritetään seuraavalla tapaamiskerralla uudelleen.

Yhteisien intressien etsiminen

Tutkimusyhteistyön synnyn peruseriaatteena ja mahdollisesti vahvimpana henkilökohtaisena argumenttina yhteistyölle on tutkimuksellisesti orientoituneen tavoite laajentaa omaa asiantuntemustaan keskustelemalla muiden, samasta tai läheisistä tutkimuskohteista kiinnostuneiden tutkijoiden kanssa. On kuitenkin selvää, että tutkijoiden omat erilaiset taustat, eri oppiaineet ja tutkimusotteet eivät aina anna parasta mahdollista alkutilannetta yhteiselle keskustelulle. Samoin opillisia ristipaineita saattaa olla myös saman laitoksen tai oppiaineen sisällä ja osa tutkijoista työskentelee hyvin itsenäisesti ja kokee keskeneräisistä asioista keskustelemisen haasteellisenä. AKTIIVI-hankeverkoston tutkijayhteistyössä peruselementteinä onkin tehdä asiat vapaaehtoisuuden kautta. Tutkijalle annetaan mahdollisuus kertoa toisille omasta tutkimustehtävästään ja tarpeistaan. Samalla saattaa syntyä ideoita kokonaan uusista avauksista. Yhteisten teemojen ilmetessä osa tutkijoista voi lähteä rakentamaan esimerkiksi yhteistä artikkelia. Kaikkein suotuisimpia ovatkin tilanteet, joissa tutkijat törmäävät aihealueeseen, josta kellään ei ole varsinaisesti muita enemmän tietoa ja tutkimuskokemus sekä erilaiset tutkimukselliset otteet täydentävät toisiaan, jolloin kaikkien mukana olevien asiantuntijuus täydentyy.

On pidettävä mielessä, että tutkimusyhteistyö ei useinkaan kuulu tutkijoiden suunnitelmiin, vaan koordinaatiohankkeen yhteydenotto saattaa jopa olla pienoinen yllätys. Näin ollen tutkijoiden omia prioriteetteja ja aikaresursseja pitää kunnioittaa.

Tutkimuksellinen näkökulma asiantuntijoiden verkostoitumiseen

Organisaation oppimiseen ja verkostossa tapahtuvaan tiedon muodostamiseen liittyvässä keskustelussa käytetään usein käytäntöyhteisön (Lave & Wenger 1991) tai innovatiivisen tietoyhteisön käsitteitä. Hankkeiden välisen tutkijaverkoston yhteistyö näyttäisi vastaavan juuri jälkimmäistä, sillä Hakkaraisen ym. (2003) mukaan innovatiivinen tietoyhteisö muodostetaan tavoitteellista tiedonluomista varten, asiantuntijuus

jakautuu siinä symmetrisesti ja yhteisöllä on kollektiivinen vastuu tiedollisesta kasvusta. Käytäntöyhteisön ja innovaatioyhteisön lisäksi verkostoituneissa asiantuntijakulttuureissa voidaan nostaa esiin niin kutsutun solmutyöskentelyn käsite, joka perustuu asiantuntijan henkilökohtaisten sidosten avulla koottujen tiimien hyödyntämiseen esimerkiksi lyhytkestoisissa projekteissa.

Case: ITK 2011

Syksyllä 2010 AKTIIVI-hankeverkostossa oli mukana yhdeksän kehittämisshanketta, joista kuudesta hankkeesta kaikkiaan seitsemän tutkijaa oli jo mukana tutkijayhteistyössä. Aiemmin ohjelmakauden aikana oli syntynyt muutamia yhteisiä konferenssijulkaisuja sekä kansainvälisiin että kansallisiin tapahtumiin. Yhteisjulkaisuja oli syntynyt myös AKTIIVI-hankeverkoston ulkopuoleltakin tulleiden tutkijoiden kanssa.

Interaktiivinen Tekniikka Koulutuksessa (ITK 2011) -konferenssi tarjosi tilaisuuden tähän asti laajimpaan tutkijayhteistyöhön AKTIIVI-hankeverkoston puitteissa. Konferenssiin oli mahdollisuus tarjota 1h 15min mittaista teemaseminaariesitystä. Kaksi tutkijaverkoston tutkijaa muotoili abstraktin syksyllä 2010 ja kierrätti tekstin hyväksyttävänä muilla viidellä tutkijalla. Samalla kysyttiin jokaisen suostumusta nimen käyttöön seminaariehdotelmassa. Kun tieto teemaseminaarin hyväksynnästä saatiin, tilaisuuden teemaa ja rakennetta lähdettiin tarkentamaan ja samalla haarukoitiin, millaisista aiheista eri tutkijat haluaisivat seminaarissa puhua. Noin kaksi kuukautta ennen seminaaria kuusi tutkijaa saatiin kasvotusten yhteiseen palaveriin. Palaverissa syntyi innokasta keskustelua erilaisista tutkimusnäkökulmista ja opillisista rajapinnoista, varsinkin kun osa tutkijoista tapasi toisensa ensimmäistä kertaa. Toisaalta tämä aiheutti haasteita kattavan teemaseminaariotsikon löytämiseen ja yhteisen linjan löytymiseen. Osa tutkijoista olisi halunnut pohdita perusteellisemmin itselleen läheisiä teemoja ja he saattoivatkin keha keskustelun vellovan liikaa yleisellä tasolla.

Lopulta saatiin idea erilaista väitelauseista, joita kutakin puolustaisi yksi tutkija ja joita toiset tutkijat voisivat kommentoida omista näkökulmistaan. Yhteinen tausta-ajatus muodostui uuden teknologian opetus- ja oppimiskäytön sekä verkostoitumisen perustelemiseen puolesta ja vastaan. Yleisö päätettiin aktivoida järjestämällä äänestys väitelauseisiin liittyen ja aikataulullisesti varattiin aikaa myös yleisön kommentteihin.

Tapaamisesta tehtiin huolellinen muistio ja tulevaa seminaaria ajatellen sovittiin myös tietystä pelivarasta, jos esimerkiksi joku esiintyvistä tutkijoista haluaisi vielä tarkentaa aihettaan. Koollekutsujana toiminut AKTIIVI-hankkeen tutkija lupasi valmistella esitysmateriaalit, mikäli diaesitykseen tulevat asiat saadaan koottua viimeistään seminaariesitystä edeltävällä viikolla. Aikataulu pitikin näiltä osin paikkansa.

Teemaseminaaria edeltävinä tunteina tutkijat tapasivat toisensa ja sopivat viime hetken järjestelyistä. Tästä olikin hyötyä, sillä nyt jokaisen mieleen muistui, kenen puheenvuoroon omat kommentit liittyvät ja jokainen avasi hieman suunnitellun puheenvuoronsa aiheita. Itse esitys sujui jouhevasti ja aikataulussa. Myös yleisö aktivoitui ja kommentoi. Tämä saattoi jopa vaikuttaa esityksen kulkuun, sillä uuteen teknologiaan varauksella suhtautuvat väitelauseet saivat yllättäen melko paljon tukea yleisöltä. Esityksen luonne herätti jälkeinpäin myös verkkokeskustelua, johon mukana olleet tutkijat myös osallistuivat.

Yleisesti voidaan sanoa, että tutkijaverkoston kokoaminen edellyttää joustavaa ja kokeilun sallivaa ilmapiiriä sekä ymmärtämystä muiden tutkijoiden erilaisille aikatauluille ja työnkuville. Verkoston ylläpidon kannalta on kuitenkin tärkeää, että ainakin 2–3 tutkijan välille syntyy alussa suhteellisen voimakas yhteisymmärrys verkoston mahdollisuuksista ja tavoitteista. Tällöin koollekutsujan ja fasilitaattorin rooli ei lankea pelkästään yhden toimijan kontolle.

Tärkeää on myös se, että suhteellisen aikaisessa vaiheessa verkosto saa mielekkäitä yhteisiä tehtäviä ja tavoitteita, julkaisuja tai esiintymisiä, jotta kaikki kokevat osallistumisen ja aikataulut tärkeiksi.

LÄHTEET

Lave, J & Wenger, E. (1991). *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation*. Cambridge: Cambridge University Press

Hakkarainen, K., Paavola, S. & Lipponen, L. (2003). Käytäntöyhteisöistä innovatiivisiin tietoyhteisöihin. Helsinki: *Aikuiskasvatus*, 21, 1, 4–13

Julkaisun toimittajat

FL **Mika Sihvonen** toimii opettajana ja tutkijana Tampereen yliopiston informaatiotieteiden tieteenalayksikössä. AKTIIVI-koordinointihankkeessa hänen tehtävänsä on tarkastella kehityshankkeiden välillä tapahtuvaa tiedonkulkua ja verkostoitumista tutkimuksen näkökulmasta.

KM **Kirsi Saloniemi** työskentelee Kemi-Tornion ammattikorkeakoulussa ja toimii Aktiivihankkeessa projektisuunnittelijana.